סיכום גמרא
רש"י ותוס'

תמצית הש"ס

סיכומי גפ"ת קצרים וברורים ללומדי הדף היומי

מחולק חינם
לזיכוי הרבים

גליון 90 | מועד קטן י"ב. – חגיגה י"ג: | שבט - אדר א' ה'תשפ"ב

אלו דברים אסור לעשותם במועד

אסור לישראל לעשות מלאכה בחול המועד, מלבד באופנים מסוימים (דבר האבד, צורך המועד, צורך אוכל נפש, צרכי רבים, ופועל שאין לו מה לאכול), ולהלן יבוארו פרטי דינים בזה.

י"ב. נכרי העושה מלאכה עבור ישראל- אסור שנכרי יעשה מלאכה בקבלנות עבור ישראל בתוך התחום של אותה העיר או של עיר אחרת. לרש"י איירי בשבת, וטעם האיסור הוא מפני שיחשבו שנתן לו את המלאכה בשבת, ומה שבית הלל מתירים לתת בגדים לכובס בערב שבת עם חשיכה אפילו בתוך התחום, שאני כביסה שלא מינכר שזה שלא ישראל. אבל דעת התוס' (ד"ה אמר) שמותר למסור לנכרי מלאכה בקבלנות אף אם ניכר שזה של ישראל, כיון שהנכרי עושה לטובת עצמו כדי שיגמור מהר, ורק בשדה אסור, ולתוס' הגמרא מדברת באבל ולא בשבת, דאבילות היא דאורייתא או כעין דאורייתא, אבל במועד הקילו, וכ"ש בשבת שאין חוששים כ"כ שיזלזלו בה. ובחולו של מועד שאין איסור תחומין אסור בכל מקום. ומר זוטרא לא נכנס לבית שבנו עבורו נכרים (לרש"י בנו בשבת, ולתוס' כשהיה אבל) אע"פ שהיה חוץ לתחום, וי"א שרב ספרא ורב הונא בר חיננא לא נכנסו אבל הוא עצמו נכנס, והטעם שלא נכנסו מפני שאדם חשוב שאני, או מפני שסייע להם בתבן שנתן להם למלאכה.

מותר לשמש לתקן כלים במועד, אם אינו מקבל שכר אלא שאוכל בשכרו, דלא חשיב מלאכה.

אמירה לנכרי במועד- כל דבר שאסור לישראל לעשות אסור לומר לנכרי לעשות, אבל מותר לומר לנכרי במועד שיעשה מלאכה אחרי המועד, ובלבד שלא ימדוד או ישקול או ימנה במועד כדרכו בחול.

הרבעת בהמה ע"י שאוחזה ומביא עליה זכר אסורה במועד מפני שזה מלאכה, וכן אסורה הרבעה בבכור דכתיב "לא תעבוד בבכור שורך", וכן בפסולי המוקדשין. ורבי יהודה מתיר להרביע במועד חמורה שתבעה זכר, בשביל שלא תצטנן, ושאר הבהמות מותר להכניסם לבקרות.

אסור **להכניס בהמות לדיר** כדי שיוציאו זבל ויזבלו את השדה, בשבתות ויו"ט ובמועד, ואם באו מאליהם מותר, אבל אסור לסייע לבהמה לבוא לשדה, או לנכרי להסיעם ממקום למקום אפילו בבאים מעצמם, או למסור שומר שינער (-שישמור) את הצאן, אא"כ נשכרו לשבוע או חודש או יותר, ולרבי בשבת בטובה -מותר לסייע לאותו שכיר בחינם, וביו"ט במזונות ובמועד בשכר וכן הלכה.

עשית יין במועד- מי שהיה יינו כבר בתוך הבור (-המקום שהיין נופל לתוכו מהגת), ואירעו אבל או אונס או שהטעוהו פועלים ולא יכל לסיים את עשיית היין לפני המועד, לרבי יוסי זולף וגומר וגף (מריקו לתוך חבית וגף את החבית במגופה גמורה. רש"י. והתוס' (ד"ה דברי) מסתפקים אם איירי בחבית או בבור) כדרכו, ולרבי יהודה אין מותר לגוף אלא לעשות לו לימודים -לחפות בנסרים לסותמו כדי שלא יחמיץ.

ומחלוקת זו הובאה לעיל (י"א:) לגבי שמן, וקמ"ל שרבי יוסי מתיר גם ביין למרות שאין בזה הפסד גדול, ורבי יהודה אוסר גם בשמן למרות שזה הפסד גדול.

לרבי יוסי א"צ שינוי בדבר האבד במועד, והלכה כרבי יוסי.

מותר לטוח מגופת חבית שיכר לרבי יוסי, משום שאף בזה נפיש פסידא, וכן הלכה.

הלכות המועד הם עקורות (-כאשה עקרה, שאין לה פרי אלא גופה) ואין למידות זו מזו להתיר דבר אחד כמו דבר אחר, כהלכות כותים שהכותים יש מצוות שהחזיקו בהם ויש מצוות שלא החזיקו בהם. וכמו שמצינו שיש שהתירו לזפת כלי קטן של יין ולא חבית גדולה משום דחייש לטירחא, וי"א איפכא משום גודל ההפסד.

מלאכת מועד כהלכות שבת, שיש בהם פטור אבל אסור כגון לזפת חבית יין, ויש מותר לכתחילה -כגון לזפת כלי קטן של יין.

י"ב: קצירה וכדומה במועד- לרבי יוסי אסור לעשות מלאכה במועד בדבר המחובר לקרקע אף אם לולא המלאכה הכל יאבד, ואם אין לו מה לאכול קוצר ומעמר ודש וזורה ובורר וטוחן, ולא ידוש עם פרות (ואף שרבי יוסי סובר שלא צריך שינוי כשעושה מלאכה בדבר האבד, זה לא נחשב שינוי, שהרי בכל השנה דשים ללא פרות, אלא האיסור בפרות הוא משום דאוושא מילתא). ולחכמים הותר דבר האבד אף במחובר, ולכן מותר לקצור. רב קצר חיטים שאינם דבר האבד מפני שלא היה לו מה לאכול, והקפיד שמואל, או משום שלא ידע שלא היה לו מה יאכל, או דסבר שלאדם חשוב אסור.

להכין לצורך המועד ולהותיר- מותר לטחון ולקצוץ עצים ולהכין שיכר (בין שיכר תמרים בין שיכר שעורים) לצורך המועד, ושלא לצורך המועד אסור, ואם נשאר ממה שהכין למועד מותר, ובלבד שלא יערים לעשות הרבה כדי שישאר ללאחר המועד ולומר שזה לצורך המועד, וכן אם יש לו ישן אסור להערים ולהכין חדש. ולרבי יוסי בר יהודה מותר להערים, ולכן מותר להכין שיכר אף שיש לו ישן ולשתות מן החדש.

חומרא לאדם חשוב- רב יהודה נשיאה יצא בשבת לחצר עם חומרתא דמדושא (-טבעת של מתכת וחותמה מאלמוג), ושתה מים שחימם גוי, והקפיד רב אמי, שאף שמותר לכל אדם לצאת עם שירין נזמים וטבעות לחצר, וכל דבר שנאכל כמות שהוא חי כגון מים אין בו משום בישולי נכרים, אדם חשוב שאני -שיש לו להחמיר על עצמו יותר מכל אדם.

מלאכה מרובה לצורך דבר מועט- לרב מותר לקצוץ דקל במועד אע"פ שא"צ אלא לנסורת שלו, לייט עלה אביי, רב אשי רצה לנהוג בזה התר ונפל הגרזן וכמעט חתך את רגלו, ונמנע מכך מפני שהרגיש שזה קרה בגלל שעבר על דברי אביי. רב יהודה התיר לעקור פשתן מפני שהוא ראוי לחפיפה, ולחתוך כשותא מפני שהוא ראוי להכנת שיכר, ולעקור שומשמי מפני שגרעיניהם ראוים לשימוש במועד.

מבחני לדעת בעמודים 12-10

ניתן לעשות את המבחנים בטלפון 0737-289669, או בטלפון 077-5283934, או בנדרים פלוס

ניתן לרכוש את סיכומי תמצית הש"ס 4 חלקים על כל הש"ס, או תמצית גפ"ת (על המסכתות ברכות, שבת, עירובין, פסחים, יומא, סוכה, יבמות, כתובות, נדרים, גיטין, קידושין, ב"ק, ב"מ, ב"ב), וכן את סיכומי תמצית משנה ברורה, תמצית ספרי מוסר, ותמצית תנ"ך.

נקודות מכירה ברחבי הארץ. לפרטים 0527692282.

ניתן לרכוש את 4 חלקי תמצית הש"ס על כל הש"ס במחיר 120 ₪ כולל משלוח בטלפון 0537125663.

ניתן להשיג את גליונות סיכומי תמצית החודשיים על הדף היומי, משנה ברורה (לפי סדר הדף היומי בהלכה), ספרי מוסר (לפי סדר מבחני דרשו), חפץ חיים ואהבת חסד (לפי סדר הלימוד היומי), וכן את מבחני "לדעת" (דף היומי, חפץ חיים, ואהבת חסד), בלמעלה ממאה נקודות הפצה ברחבי הארץ.

כמו כן ניתן לקבלם במייל 7692282@gmail.com.

וכן ניתן לקבלם בפקס בטלפון 0799-414144.

פינת הריבית

נערך ע"י גמ"ח 'אושר בכבוד'

הקמת המשכן היתה דוקא מאת כל איש אשר ידבנו ליבו, והטעם מובן, משום דעיקר השכינה היא בלב ישראל, ידועה דרשת האלשיך 'ושכנתי בתוכם' - בתוך כל או"א, על כן ההקמה היא דוקא ע"י 'תנה בני לבך לי' (משלי כג כו). וברמב"ן "כי התרומה תהיה לי ואני עמה על דרך דודי לי ואני לו" [דו"ק דלא נקט 'אני לדודי' וכו', להורות כי גם ה'אני לו' מקורו הוא ב'דודי לי', מי הקדימני ואשלם (איוב מא) נדרש בויק"ר (כז ב) גם על הנשמה עצמה, וג' דכלול בזה שגם עצם שאיפת הדבקות היא ממנו, לית לן מגרמן כלום].

אולם בכ"ז האדנים נעשו מכסף תרומת מחצה"ש (פר' פקודי לח כו) שהיא חובה. והנראה דאם אמנם השכינה שורה באהבה, אך הבסיס המעמיד הכל הוא היראה. 'עשה מיראה שאם באת לבעט דע שאתה ירא ואין ירא מבעט' (ירושלמי ברכות פ"ט).

ובארון מצינו כמצב ביניים: מחד נעשה מזהב הנדבה, ומאידך כתיב ביה 'ועשו', בשונה משאר כלים דכתיב בהו 'ועשית', ודרשו בשמו"ר (לד ב) אמר הקב"ה יבאו הכל ויעסקו בארון כדי שיזכו כולם לתורה, ופי' הרמב"ן "העסק, היינו שיתנדב כל אחד כלי זהב אחד לארון, או יעזור לבצלאל עזר מעט, או שיכוונו לדבר", הרי לן חובה להשתייך לתורה, אך כל אחד לפי מה שהוא.

"והנה עיקר החפץ במשכן הוא מקום מנוחת השכינה שהוא הארון שנאמ' ונועדתי לך שם ודיברתי איתך מעל הכפורת" (רמב"ן), ושם לקמיה שהוא "הדבור אשר נדבר לו בהר סיני". הא קמן דלא רק שהתורה מונחת לפני ולפנים, אלא משם תצא תורה, ומינה ד'יזכו כולם לתורה' היינו קבלת התורה תמידית, שהיא חובה, כפה עליהם הר, אך כל אחד מחיצה לעצמו כפי הכנתו (יעוי' רש"י יט כד).

וכך הוא הסדר בשרשינו - האבות הקד' - חסד לאברהם, פחד יצחק, ומכח שניהם תתן אמת ליעקב. והוא השלימות - חסד שכולו מהול ביראה. התורה אשר תחילתה חסד ואמצעיתה חסד וסופה חסד וכולה דין - היא ה'אמת'. ואין לו להקב"ה בעולמו אלא ד"א של הלכה בלבד (ברכות ח.), וזהו עיקר החפץ בארון לפני ולפנים, ומתוך כך נמשיך אנן בד"א של הלכה דילן.

בגליון הקודם הבאנו דעת הט"ז (קע סק"ג) וש"ך (נקוה"כ שם) דאף לרש"י (ב"מ עא:) - דקי"ל לכתחילה כוותיה - דערב קבלן [-שהמלוה יכול לפנות אליו תחילה] חשיב שהוא לוה מהמלוה ומלוה ללוה, מ"מ שרי ליה לקבל מהלוה שכר על ערבותו, שאינה אלא כשכר אמירה, משום שהערב לא נחשב 'מלוה' עד שיפרע ערבותו שרק אז מתברר למפרע שהלוה ללוה, וכמבו' ברשב"א בד' רש"י.

והוספנו לדון דאף דלכאו' יש לנקוט כט"ז וש"ך שהרי הרשב"א כותייהו, ודלא כהחוו"ד שהחמיר, מ"מ כל זה דוקא אם אכן נתן לו שכר קודם שפרע לו ערבותו, אך אם כבר פרע אסור, הואיל וע"י פרעונו למלוה אגלאי שהערב הלוה ללוה, ואף שתשלומו הוא מחמת שהתאפשרה הלואת המלוה ללוה ולא מחמת מה שנאלץ הערב לפרוע, מ"מ מחזי כריבית עבור עצם הלואת הערב לו.

המשך בעמוד הבא

גמ"ח אושר בכבוד (ח.פ.)
אושר בכבוד
חושבים עתיד כהלכה
בעידודם ובברכתם של מרנן ורבנן גדולי ישראל שליט"א

לקבלת שטר זכרון דברים המהודר ללא חשש ריבית:
info@osher-b.org | www.osher-b.org
להצטרפות: 073-3678617

ומתוך כך נקטנו דאם הערב קבלן נאלץ לפרוע את ערבותו, אסור מעתה ללוה לערוב לאותו ערב קבלן כתמורה לערבותו לו, דכיון שע"י הפרעון אגלאי למפרע שערבות הראשון לשני היתה בעצם הלואה לשני, והרי בתמורה לערבות זו בא השני לערוב לו, הרי"ז מחזי כמשלם לו תמורה על ההלואה שהלוהו.

ויסוד חומרא זו הוצאנו מהריטב"א סט: שחילק בין שני אופנים דלהלן: אם הלוה שילם לפלוני שישתדל עבורו אצל המלוה, והסכים המלוה להלוות רק למשתדל, והמשתדל הוא זה שהלוה ללוה, שרי כיון שהלוה לא שילם ע"ד שהמשתדל בעצמו ילווהו, והרי"ז שכר אמירה בלבד, אך אם בא לשלם לו על ההשתדלות - שהביאה להסכמה הנ"ל - רק אחרי שבא המשתדל להלוותו, אסור דמחזי כמשלם עבור ההלואה שהוא עצמו מלוה לו.

איברא דגוף דין הריטב"א צ"ע, דלכאו' מלתא דתמיהא היא לאסור לשלם את מה שהוא חייב בדין, ואף דאשכחן שהמלוה סאה בסאה אינו משלם את התוספת אף שמחוייבת מכח הקציצה (ב"מ עה.), התם שאני שהקציצה היתה שלא כדין, משא"כ הכא קצץ שכר אמירה כדין. ועכ"פ אם הלוה לו ודאי חייב לשלם שכר אמירתו, ובריטב"א משמע שאסור.

על כן נראה דלעולם אם קצץ שכר אמירה בלא דעת שילוהו בעצמו, ולבסוף הוצרך להלוותו, ודאי שרי, דכיון שמשלם את החוב שחל בלא דעת שילווהו לא מחזי שהוא מחמת ההלואה. ולא אסר הריטב"א אלא באופן שלא קצץ, אלא שאחרי שהשיג לו את ההלואה - דרך עצמו - רוצה הלוה לשלם לו שכר טרחו, ובזה הוא דאסור, דכיון שמשלם מחמת הלואה הידועה שהיא ממקבל התשלום עצמו מחזי כמשלם עבור עצם ההלואה [ונראה דגם בקציצה, אם היתה בקבלנות - דהיינו תמורת הצלחת עבודתו להשיג הלואה אסור להלוותו, כי נמצא שההלואה היא זו שחולטת את חובת השכר, א"כ החלת החוב ע"י ההלואה מחזי כחוב מחמת ההלואה, והיא קציצה אסורה, ואם הלוהו אסור לשלמה, ואולי אף אם שילם מראש אסור בכה"ג].

אם כנים דברינו, הרי שעד כמה שהתירו הט"ז והש"ך לשלם שכר לערב קבלן משום שאין התשלום בעד ההלואה, א"כ בגוונא שא"ל ערוב לי בקבלנות ואערוב לך, וערב לו בקבלנות, ולא הספיק השני להשיב לו ערבות עד שהוצרך הראשון לפרוע ערבותו, אף שאגלאי למפרע שנעשה הראשון מלוה לשני שרי לשני לערוב לראשון, שהרי כבר מחוייב לו - עבור עצם אפשרות ההלואה מהמלוה שנוצרה ע"י הערבות - עוד קודם שהתברר שהערב נעשה מלוה ללוה, ומעתה מקיים התחייבותו, ולא מחזי כריבית.

ורק אם הראשון ערב לו בקבלנות בלי שום סיכום, ונאלץ לפרוע ערבותו, ובא עתה השני לערוב לו כהכרת הטוב, אזי גם אם יפרש שעושה כן מחמת עצם העמדת אפשרות ההלואה מהמלוה ע"י התחייבות הערבות - ולא מחמת פרעונה - אסור, דמחזי כריבית, שהרי ע"י פרעון הערבות התבררה התחייבות הערבות כהלואה, ועל דעת כן משלם לו עליה.

והרי לן ערבות בעד ערבות קבלנית שנפרעה, שמותרת בקציצה ואסורה בלא קציצה [ואין להקשות יציבא בארעא וכו', דהכא אין האיסור אטו קציצה, אלא מצד עצמו משום מחזי, ופשוט].

ובגוונא שלא התחייב לו ערבות בעד ערבות, אלא כך היתה הבנה ביניהם, יש לדון אם אסור לשני לערוב אחרי שהראשון פרע הערבות, כיון שאינה קציצה וכנ"ל, או"ד כיון שההבנה - שמחמתה מרגיש השני מחוייב לערוב לו - היתה בלא דעת פרעון הערבות, הרי שערבות השני נעשית על דעת ראשונה ולא מחזי כריבית עבור ההלואה שחלה למפרע ע"י פרעון הערבות הראשונה.

גמ"ח אושר בכבוד (ח.פ.)
אושר בכבוד
חושבים עתיד כהלכה
בעידודם ובברכתם של מרנן ורבנן גדולי ישראל שליט"א
לקבלת שטר זכרון דברים המהודר ללא חשש ריבית:
info@osher-b.org | www.osher-b.org
להצטרפות: 073-3678617

רב יגאי בצר כרמו במועד משום שהגיע זמנו, ולשנה הבאה המתינו כולם לבצור במועד, והפקיר רבי יגאי כרמו מפני שהכרם גרם לתקלה.

מותר **להכניס פירותיו מפני הגנבים**, ובלבד שיכניסם בצינעא. ורב יוסף הכניס קורותיו ביום משום שבלילה צריך יותר אנשים להכניסם ולהדליק אור אוושא מילתא כמו ביום, ולכן יכול להכניסם גם ביום. והתוס' (ד"ה מכניס) דנים איזה מלאכה יש בהכנסת הפירות, והאם טירחה אסורה במועד אף בדבר שאינו מלאכה.

מותר לשלות פשתן מן המשרה בשביל שלא יאבד.

י"ג. מתי קונסים עובר עבירה או גם את בנו- מי שכיוון מלאכתו למועד מפני שאז יש לו פנאי, **יאבדו** -אסור להנות מזה, **ואם מת** לא קנסו בנו אחריו, אף אם הצורם אוזן בכור (-חותך מאזנו מעט כדי שיהיה בעל מום ויהיה מותר לו, ואסור לעשות כך דכתיב "כל מום לא יהיה בו", ואם עשה אסור לו להנות ממנו), **או מוכר עבדו לעובד כוכבים** שקנסו רבנן שהוא יצא לחרות, שאם ברח מהעכו"ם אין ישראל יכול לכופו לעבודתו, **ומת, קנסו בנו אחריו**, שאני צורם אוזן בכור שזה איסור דאורייתא אבל כיוון מלאכתו למועד ליכא איסורא דאורייתא, שהרי בלי כוונה הדבר מותר לגמרי, **ומוכר עבדו** לעובד כוכבים כל יום הוא מפקיעו ממצוות, אבל בדרבנן לא קנסו, דאין הקנס על הממון אלא על הגוף שנתכוין לעשות מלאכה, כדמצינו לענין שביעית שאם השדה נטייבה (לרש"י הכונה לזיבול השדה ע"י הבאת זבל בעגלות, ולר"ח (תוד"ה נטייבה, השני) הכונה לחרישה יתירא, וכן איתא בירושלמי, ומ"מ אינו אסור מדאורייתא) **או נדיירה** (-זיבול השדה ע"י הבאת בהמות לשם) שזה איסור דרבנן, **אסור לו לזרוע בה למוצאי שביעית** (**ואם ניטלו קוציה בשביעית מותר לזרועה במוצאי שביעית** והיינו בתלושים שזה דרבנן, אבל במחוברים זה דאורייתא אף באינו מתכוין ליפות, דבשביעית לא בעינן מלאכת מחשבת. תוד"ה נטייבה, הראשון), **ומ"מ אם מת בנו מותר לזורעה**, ואע"פ שזה איסורים דרבנן, מ"מ יש לקנוס משום כמה קשה אבקה של שביעית, או משום שהיו מזלזלים בה. (תוד"ה נטייבה, השני), **וכן מי שטימא טהרות חבירו** קנסו אותו שהוא חייב לשלם, ואם מת, בנו פטור, דהיזק שאינו ניכר שהרי הטהרות נשארו בעינם לא שמיה הזק.

קניה ושכירות פועל לצורך המועד- אסור לקנות בתים עבדים **ובהמה** (וה"ה שאר דברים, וקמ"ל שגם דברים אלו שהם בפרהסיא מותר לצורך המועד. וצ"ע אם צריך לעשות בצינעא כמו במוכרי כסות וכלים לקמן י"ג:. תוד"ה אין לוקחין), אמנם לצורך המועד אז לצורך המוכר שאין לו מה לאכול מותר, וכן מותר לשכור פועל שאין לו מה לאכול.

אסור לכתוב **שטרי חוב במועד**, ואם המלוה לא מאמין ללוה, או שאין לסופר מה לאכול, מותר.

החייטים הספרים והכובסים מותרים לעשות מלאכה בערבי פסחים עד חצות, טעם ההיתר אינו משום שיש אופנים במלאכות אלו המותרות אף במועד (ההדיוט תופר כדרכו, והבאים ממדינת הים והיוצאים מבית האסורים מותר לספר ולכבס במועד), שהרי מצינו מלאכות נוספות שמותרות במועד באופנים מסוימים, (בנין, שמותר לסתור ולבנות כותל הנוטה לרה"ר, ולבלר, שמותר לכתוב קידושי נשים גיטין ושוברים), ואסורים בערבי פסחים, אלא בי"ד ניסן שהאיסור הוא כדי שיהיה פנוי להכין ליו"ט, התירו משום צורך יו"ט, ובמועד שטעם האיסור משום טירחא, התירו משום פסידא.

אסור **לפנות כלים במועד** מבית לבית, ובבית שבאותה חצר מותר. ובירושלמי מתיר לפנות מבית אחר לביתו, משום שערב לאדם לדור בשלו. תוד"ה אין.

אין מביאים **כלים מבית האומן**, ואם חושש להם מפנם לחצר אחרת, והא ששנינו מוליכין ומביאים כלים מבית האומן אע"פ שאינם צורך המועד, איירי בי"ד ולא במועד, ואף במועד מותר להביא כלים מבית האומן לצורך המועד, ואם אין לפועל מה לאכול נותן לו שכרו ומשאיר אצלו את הכלי, ואם אינו מאמינו מניחם בבית הסמוך לבית האומן, ואם חושש שמא יגנבו משם מותר להביאם בצינעא לתוך ביתו.

י"ג: מחפין את הקציעות בקש, רבי יהודה אומר אף מעבין. מחפין היינו חפוי קלוש, ומעבים היינו שסומך הענפים זה לזה עבה, וי"א שמחפין היינו עבה ומעבים היינו שעושה כמין כרי כדי שיהיה נח לכסותם, ותניא כוותיה.

מוכרי פירות כסות וכלים מוכרים בצינעא לצורך המועד שלא יחשדו שהמכירה היא לצורך כל השנה, **חנות הפתוחה לסטיו פותח ונועל כדרכו** כיון שאינה פתוחה לרה"ר כשאר חנויות, **והפתוחה לרה"ר פותח אחת ונועל אחת** אבל לא ימכור כדרכו, **ומוכרי תבלין** (לרש"י היינו כגון כרוב וכרשינים, ולתוס' (ד"ה בתבלין) כרוב וקפלוט אינם נחשבים תבלין (וז"מ שהם מתבטלים בשישים, אע"ג דמידי דעביד לטעמא אפילו באלף לא בטל), ובערוך פירש שזה מיני בשמים), שאין דברים אלו ראוים להתקיים אחרי המועד, **מותרים** למכור בפרהסיא דהכל יודעים שזה לצורך המועד, **וכן מותר לעטר שוקי** העיר בפירות בערב יו"ט האחרון, רבי יוסי אומר הם החמירו על עצמם שלא למכור כלל.

הציידים והדשושות (החולקים חילקא טרגיס וטיסני) והגרוסות (שטוחנים פולין לגריסים) **מותרים בצינעא** שלא יאמרו שהם עושים שלא לצורך המועד. רבי יוסי אומר הם החמירו על עצמם שלא לעשות אף בצינעא.

חילקא- י"א שחילקא זה חיטה המחולקת לשניים, וי"א שזה כותנא מקולפת, חילקא טרגיס וטיסני מקבלים טומאה בכל מקום -בין בכפרים בין בכרכים, מפני שכדי לחלקם צריך לשרותם במים ונמצא שהוכשרו לקבלת טומאה, (אבל סולת של בני כפרים אינה מקבלת טומאה, מפני שבני הכפרים לא מקפידים ללותתה במים די לעשותה נקיה), **ולמ"ד שזה כותנה מקולפת** צ"ל שהוכשרה ע"י שריה במים לצורך קילופה. **הגמ' מוכיחה שחילקא** זה חיטה מחולקת מהא שהנודר מן המזגן מותר בחילקא, דנפקא מתורת דגן, (וכן מותר באורז ובפול לח ובטרגיס וטיסני, ואסור בפול יבש).

ואלו מגלחין

דין תספורת במועד

אסור להסתפר במועד, מלבד במי שהיה אנוס ולא היה יכול להסתפר לפני המועד ואונסו ידוע לרבים, וכדלהלן.

י"ד. אסור לגלח במועד כדי שלא יכנסו למועד מנוולים, (כמו שאסור מטעם זה לאנשי משמר לגלח), אבל בלאו הכי אף שזה מלאכה היה מקום להתיר לצורך המועד, או משום שאף שיש מלאכות שאסורות למרות שאין בהם טורח, כגון פרקמטיא, גילוח היה ראוי להתיר מפני שהוא ליפוי הראש. (תוד"ה ושאר).

הבא ממדינת הים ומבית השביה, והיוצא מבית האסורים (אפילו אם נותנים לו לגלח בבית האסורים, דאינו ערב לאדם לגלח בבית האסורים. תוד"ה והיוצא), **והמנודה שהתירו לו חכמים** (ולא היה יכול להתיר קודם, שכלו ל' יום של נדוי במועד. תוד"ה ומנודה, בשם הירושלמי), **ומי שנדר** לא לגלח **ונשאל לחכם** במועד **והתיר לו** (ולפני המועד לא מצאו לו פתח. שם), **והנזיר** שנטמא שהוא מגלח כשנטהר מטומאתו, **והמצורע שנטהר, מותרים לגלח במועד** מפני שהיו אנוסים לא לגלח לפני המועד. וכתבו התוס' (שם) שגילוח כל הראש ג"כ אסור במועד, ודווקא גילוח של יפוי מותר, ושמא י"ל שזה אסור אפילו במקום אונס מפני שזה מלאכה, ובנזיר ומצורע מותר משום מצוה. ועוד יש לפרש שנראה שמותר לגלח ראשו במועד.

מי שאבדה לו אבידה בערב הרגל ולא היה לו פנאי לגלח קודם הרגל אסור לגלח במועד, משום שאין סיבת ההתר ידועה לכל ויאמרו שהוא המתין בכונה עד המועד, ומה שהתירו לכבס למי שיש לו רק חלוק אחד, אזורו מוכיח עליו, שבזמן שהחלוק בכביסה הוא מתעטף בבגד העליון וחוגר אותו באזור, וע"י יודעים הכל שאין לו אלא חלוק אחד. וכתבו התוס' (ד"ה שאין) שההיתר הוא משום שצריך חלוק נקי ליו"ט ראשון וליו"ט אחרון, דאין לומר שלא היה יכול לכבסו לפני המועד, שהרי גם במועד צריך להיות בלי חלוק בזמן הכביסה, ואין לומר שההיתר מפני שהוא התלכלך, דא"כ גם מי שיש לו ב' חלוקים ושניהם התלכלו יהיה מותר לכבס. עוד כתבו התוס' שמותר לכבס בגדי קטנים, מפני שניכר שהם קטנים ומלוכלכים.

רבי זירא מסתפק (ללישנא בתרא) באומן כגון ספר שכולם באים אליו בערב הרגל שאבדה לו אבידה בערב הרגל, אם מותר לספר ברגל כיון שהבאים אצלו יודעים שהוא טרוד באבידה, או שאין סיבת ההיתר ידועה לכולם כמו אלו שהמשנה התירה, תיקו. ושאר בני העיר אסורים לגלח אע"פ שאין להם אומן אחר. ויש להסתפק אם מי שחלה ונתרפא מותר לגלח. תוד"ה אומן.

מי שיצא למדינת הים לשוט בעולם ולראותו **אסור לגלח במועד**, כיון שיצא שלא ברשות -ברצון עצמו, **ואם יצא למזונות** מפני שאין לו מזונות **מותר** מפני שיצא באונס, **ואם יצא להרווחה** -שיש לו הרבה נכסים ורוצה להרויח יותר, לחכמים מותר ולרבי יהודה אסור.

קטן שנולד במועד ויש לו שערות גדולות מותר לגלחו, וי"א שמותר אף בנולד קודם המועד.

כיבוס במועד- אסור לכבס במועד, אבל הבא ממדינת הים ומבית השביה, והיוצא מבית האסורים, והמנודה שהתירו לו חכמים, ומי שנשאל לחכם והתיר לו, מותרים לספר במועד. וכן מותר לכבס מטפחות שמנגבים בהם את הידים מפני שהם נמאסים, ומטפחות הספרים -באופן שמותר להסתפר במועד, ויש גורסים מטפחות הספָרים (-כתבי הקודש) והסגפנים. (תוס' י"ח: ד"ה הספרים). ומטפחות הספג שמנגבים בהם את הגוף כשיוצאים מבית המרחץ, ומטפחות הזבים והזבות והנדות והיולדות, וכל העולים במועד מטומאה לטהרה (והיינו מצורע שהוא אסור לכבס, ואולי גם העולה מטומאת מת ונבילה צריכים לכבס. תוס' י"ח: ד"ה העולים), **ואיתא בגמרא** (י"ח.) דהיינו כשיש להם שנים והם מטונפים, אבל מי שיש לו רק חלוק אחד מותר בכל גוונא.

כמה דיני אבילות

כל המותרים לגלח במועד מותרים לגלח בימי אבלותם.

י"ד: אין אבילות נוהגת בקטן, ומ"מ מקרעין לקטן את בגדיו מפני עגמת נפש -שיבכו הרואים וירבה בכבוד המת, ולא מפני שהקטן אבל.

אבל אינו נוהג אבילותו ברגל, בין אבילות דמעיקרא בין אבילות דהשתא, כתיב "ושמחת בחגך", ועשה דרבים דוחה עשה דיחיד דכתיב "אבל יחיד עשי לך". וכתבו התוס' (ד"ה עשה) שמשמע כאן שהאבילות היא מדאורייתא, אמנם איסור המלאכה בה הוא מדרבנן, מיהו נראה ששמחת הרגל גם היא דרבנן, ד"ושמחת בחגך" היינו בשלמי שמחה.

דין במועד- דנים דיני נפשות מכות וממונות במועד (וביו"ט אסור משום שבות), **לאביי בנפשות רק מעיינים בדינו** ולא אומרים לו כלום, שאם יפסקו דינו למיתה ימנעו משמחת יו"ט, שהרי אסורים בטעימה כל היום דכתיב "לא תאכלו על הדם", ומצד גוף ההריגה למרות שהיא מלאכה לא חיישינן, דממה שהתורה אסרה דשריפת בת כהן בשבת רואים שביו"ט מותר, אי נמי כיון שזה מצוה זה נחשב צורך יום טוב. (תוד"ה ממנעי). **ולרב יוסף לא עושים כך משום עינוי הדין**, ואף שעינוי הדין זה דווקא אחרי הגמר דין, אם לא יעשו גמר דין ישכחו את סברות הלב (אף שאת הסברות עצמם כותבים סופרי הדיינים). (תוד"ה נמצאת), **אלא בבוקר מעיינים בדינו, ואוכלים** ושותים כל היום, ופוסקים הדין בשקיעת החמה.

דיני אבל מנודה ומצורע

אבל מנודה ומצורע יש דינים שהם שוים בהם כגון באיסור תספורת ששלשתם אסורים, ויש דינים שהם חלוקים בהם, וכדלהלן. ולהלן יבוארו שאר דיני נידוי (ט"ז י"ז), ושאר דיני אבילות (י"ט – כ"ט).

במועד- אבל אינו נוהג אבילותו ברגל וכנ"ל. ומנודה, לרב יוסף ורבא נוהג נידוי ברגל (כדמצינו שנידוי דוחה לאו דמקלל חבירו, ועוד שכיון שעבר על דברי הדיינים יש כאן עשה דיחיד. תוד"ה מהו), וכן מנדים ברגל, ולאביי מנודה אינו נוהג נדויו ברגל ואין מנדים ברגל אלא מעיינים בדינו. ומצורע נוהג צרעתו במועד, כמו שמצינו בכהן גדול שנוהג בו דיני צרעת אע"פ שכל השנה אצלו כרגל שמקריב אונן ואינו אוכל, מדאמר אהרן למשה "ואכלתי חטאת היום" ולא אמר והקרבתי.

ט"ו. תספורת- אבל אסור בתספורת, מדאמר רחמנא לבני אהרן אחרי מיתת נדב ואביהוא "ראשיכם אל תפרעו (-גידול שיער)" מבואר שלכולם אסור להסתפר. וכן מנודה ומצורע אסורים בתספורת.

מנודה שמת בי"ד סוקלים את ארונו, ולרבי יהודה אין מעמידים עליו גל אבנים כמו אצל עכן, אלא בי"ד שולחים ומניחים אבן גדולה על ארונו.

עטיפת הראש- אבל חייב בעטיפת הראש, מדאמר רחמנא ליחזקאל "ולא תעטה על שפם" מבואר שכל האבלים חייבים בכך. ומצורע חייב בעטיפת הראש דכתיב "ועל שפם יעטה". ומנודה לשמים חייב, ומנודה רגיל ספק אם חייב.

תפילין- אבל אסור להניח תפילין ביום הראשון [י"א גם] בשני. (תוס' ט"ו: ד"ה וישב). מדאמר רחמנא ליחזקאל "פארך חבוש עליך" מבואר שלכל האבלים אסור. ומנודה ומצורע הגמרא מסתפקת האם חייבים בתפילין.

הא דכתיב במצורע בגדיו פרומים הכונה שיהיו קרועים, וראשו פרוע- לר"א הכונה לגידול שער, ולר"ע דבר שחוץ לגופו (כמו בגדיו), אם אסור בתפילין היינו תפילין, ואם מותר היינו כובע וסודר.

שאלת שלום- אבל אסוק בשאלת שלום, שהרי הקב"ה אמר ליחזקאל "האנק דום", ומצורע אסור דכתיב "ועל שפם יעטה" שיהיו שפתותיו מדובקות זו בזו כמנודה וכאבל, וכן מנודה לשמים אסור בשאלת שלום, ובמנודה רגיל ספק.

דברי תורה- אבל אסור בדברי תורה, מדקאמר רחמנא ליחזקאל "דום". ומנודה שונה ושונים לו נשכר ונשכרים לו. מוחרם לא שונה לאחרים ולא שונים לו, אבל שונה לעצמו כדי שלא יפסיק לימודו, ואין נשכר ואין נשכרים לו, ועושה לו חנות קטנה כדי פרנסתו. זב, מצורע, ובועלי נדות (שטבלו לקריים, ויש לדון בזה בדעת רבי יהודה. תוד"ה ובועלי) מותרים בתלמוד תורה, ובעל קרי אסור, דכתיב "והודעתם לבניך ולבני בניך יום אשר עמדת לפני ד' אלוקיך בחורב, והיינו שצריך ללמוד באימה ויראה ורתת וזיע, והקרי מגיע ע"י שמחה וקלות ראש וליכא אימה.

כיבוס- אבל אסור לכבס, דכתיב "ולבשי נא בגדי אבל", וכן מנודה ומצורע אסורים.

קריעה- אבל חייב בקריעה מדקאמר רחמנא לבני אהרן "לא תרומז" מבואר ששאר אבלים חייבים. ומצורע חייב בקריעה דכתיב "ובגדיו יהיו פרומים", ובמנודה ספק אם חייב.

אבל חייב **בכפית המיטה**, מנודה ומצורע ספק אם חייבים.

ט"ו: עשית מלאכה- אבל אסור בעשית מלאכה, דכתיב "והפכתי חגיכם לאבל" שמשמע שלאבילות יש דין כמו חג, ומנודה מותר, ומצורע ספק.

רחיצה- אבל אסור ברחיצה, דכתיב "ואל תסוכי שמן" ורחיצה בכלל סיכה, (ואסור לרחוץ בין בחמין בין בצונן, אבל לרחוץ פניו ידיו ורגליו בצונן מותר, ולסוך אסור אפילו כל שהוא, וי"א דה"ה בתשעה באב, ור"ת התיר בתשעה באב רק לרחוץ ידיו בשחרית, דהוי כמו שידיו מלוכלכות בטיט וצואה כיון שאינו יכול ליגוע בפניו ובעיניו. (תוד"ה לא). ובמנודה ומצורע ספק.

נעילת הסנדל- אבל אסור בנעילת הסנדל, מדקאמר רחמנא ליחזקאל "ונעליך שים ברגליך" מבואר שלשאר האבלים אסור. ודווקא בעיר אבל בדרך מותר. ומנודה ומצורע ספק.

תשמיש המיטה- אבל אסור בתשמיש המיטה, דכתיב "וינחם דוד את בת שבע אשתו ויבוא אליה" מבואר שמעיקרא היה אסור. ומצורע אסור בימי ספרו, אבל בימי חילוטו יש מחלוקת לעיל ז: אם אסור. (תוד"ה וישב). דכתיב "וישב מחוץ לאהלו שבעת ימים", מנודה לשמים מותר שהרי כשהיו ישראל במדבר היו מנודים לשמים ושימשו מיטותיהם, ובמנודה רגיל ספק.

שילוח קרבנות- אבל ואונן אינם שולחים קרבנותיו, ד"שלמים" היינו בזמן שהוא שלם -מיושב בדעתו. ומצורע לפי ר"ש אינו שולח קרבנותיו דכתיב "וביום בואו אל הקודש אל החצר הפנימית לשרת בקודש יקריב חטאתו", דלר"ש קאי אמצורע לומר שאם אינו ראוי להכנס למקדש אינו שולח קרבנותיו, ולרבי יהודה זו עשירית האיפה של כהן המתקדש לעבודה שאינו יכול להקריבה עד שנטהר מטומאת מת ומצרעת. ומנודה לשמים שולח קרבנותיו שהרי בזמן שהיו ישראל במדבר שלחו קרבנותיהם, ובמנודה רגיל ספק.

מנודה לשמים א"א ללמוד ממנו למנודה רגיל בין לחומרא בין לקולא, דדילמא חמיר ממנודה רגיל ודילמא קל ממנו.

דיני נידוי

לעיל נתבארו דיני מנודה מה מותר ומה אסור לו לעשות, ולהלן יבואר מתי ועל מה מנדים, ולכמה זמן, ואיך מתירים את הנידוי, ועוד מדיני נידוי.

ט"ז. סדר הזימון לבי"ד, ונידוי למי שלא בא- שולחים את שליח הבי"ד ומזמנים את בעל הדין לדין (דכתיב "וישלח משה לקרוא לדתן ולאבירם", וכתיב "ויאמר משה אל קורח אתה וכל עדתך"), ומזמינים אותו לפני גברא רבא (דכתיב "לפני ד' "), ומזמינים אותו יחד עם בעל דינו (דכתיב "אתה והם ואהרן"), וקובעים לו זמן (דכתיב "מחר"), וזמן נוסף אם לא בא (דכתיב "קראו שם פרעה מלך מצרים שאון העביר המועד"), ואם ביזה את השליח בי"ד אינו לשון הרע שיאמר השליח זאת לדיינים (דכתיב "העיני האנשים ההם תנקר" ומהיכן ידע זאת משה אם השליח לא אמר לו), ומנדים אותו (דכתיב "אורו מרוז". י"א שהיה גברא רבה, וי"א שהיה כוכב -מזלו של סיסרא, ונידה ברק את מרוז בד' מאות שופרות), ויאמר השליח למנודה מי נידהו (דכתיב "אמר מלאך השם"), ויכולים להחרימו (דכתיב "אורו ארור"), ויכולים לומר שמי שאוכל ושותה עמו או שעומד בד' אמותיו יהיה בנידוי (דכתיב "יושביה"), ומפרטים לציבור על מה נידוהו (דכתיב "אשר לא באו לעזרת ד' "), ויכולים להפקיר נכסיו (דכתיב "וכל אשר לא יבוא לשלשת הימים כעצת השרים והזקנים יחרם כל רכושו" ומכאן לומדים בכל מקום שהפקר בי"ד הפקר).

עושים מריבה ומקללים ומכים תולשים שער ומשביעים אותו שלא יעבור, וכופתים ידיו ורגליו, ומנדים לאלתר, ושונים בנידוי לאחר ל' יום, ולאחר ס' יום מחרימים אותו. לרב חסדא בממונא אין מנדים מיד אלא מתרים בו שני וחמישי ושני (ובשני הראשון מנדים אותו וכן בחמישי ובשני השני מחרימים. וי"מ שמתרים בו לפני שמנדים אותו. תוד"ה מתרין), אבל לאפקירותא -מבזה תלמידי חכמים מנדים אותו לאלתר.

זמן נידוי ונזיפה- אין נידוי פחות מל' יום, ולא אמרינן ביום הל' מקצת היום ככולו. ואם התירו מי שנידהו מותר אף בתוך ל' יום, אא"כ ביזה ת"ח. אין נזיפה פחות מז' ימים. נידוי של בבל ז' ימים ונזיפה יום אחד. הגמ' מביאה שבר קפרא ורבי חייא נהגו כנזופים ל' יום מפני שהקפיד עליהם רבי (בר קפרא על שאמר שרבי לא יכול ללמדם, ורבי חייא על שלימד בשוק אחר שגזר רבי שלא ללמד בשוק), ומבארת שנזיפת נשיא שאני.

מי מתיר את הנידוי- אין יכול להתיר הנידוי אלא מי שנדה אותו, וא"צ שיתאספו כל המנדים יחד אלא כל אחד מיפר חלקו, וי"א שאף ג' אחרים יכולים להתיר הנדוי (ולכן אם מת צריכים ג' אחרים להתיר את הנידוי).

תלמיד שנידה לכבודו נדויו נידוי ומ"מ אינו מנודה לרב, ותלמיד שנידה במילי דשמיא מנודה אף לרב, דאין חכמה ואין עצה ואין תבונה נגד השם, אבל הרב שנידה מנודה אף לתלמיד. מנודה לעירו מנודה אף לעיר אחרת, והמנודה לעיר אחרת אינו מנודה לעירו. המנודה לנשיא מנודה לכל ישראל, והמנודה לישראל אינו מנודה לנשיא.

ט"ז: לימוד תורה בחוץ- רבי גזר שלא ילמדו תלמידים בשוק, דכתיב "חמוקי ירכיך כמו חלאים" מה ירך בסתר אף דברי תורה בסתר דכתיב בתריה "מעשה ידי אמן" והיינו התורה שהיא אומנותו של הקב"ה, והא דכתיב "חכמות בחוץ תרונה" הכונה שכל העוסק בתורה מבפנים תורתו מכרזת עליו מבחוץ, וביומא דכלה שכולם מגיעים לדרשה מלמדים בחוץ דכתיב "לא מראש בסתר דיברתי". ורבי חייא לימד לשני אחיו בחוץ (ונידהו רבי וכו') דסבר שצדקה וגמ"ח בסתר, אבל תורה לא.

ואלה דברי דוד האחרונים- והראשונים הם דברי השירה שאמר על הצלתו משאול, ואמר לו הקב"ה שאלמלא אתה שאול שנולדת במזלו והוא דוד שנולד במזלך הייתי מאבד כמה דוד מפניך שהוא צדיק ממך, ששאול היה "כושי" והיינו משונה במעשיו -צדיק גמור, וכן צפורה וצדקיה וישראל נקראו כושיים ע"ש שמשונים במעשיהם.

נאם דוד בן ישי ונאם הגבר הוקם על, היינו שדוד הקים עולה של תשובה שהוא שב תחילה ונתן דרך לשבים, דלא היה דוד ראוי לאותו עוון, אלא כדי שאם יחטא יחיד אומרים לו שילך אצל דוד שמחל לו הקב"ה על אותו עוון, וגם הוא יחזור בתשובה.

צדיק מושל- שאמר הקב"ה אני מושל באדם, ומי מושל בי צדיק, שאני גוזר גזירה והצדיק מבטלה.

אלה שמות הגיבורים אשר לדוד, ישב בשבת וכו'- והיינו שאלה שמות גבורותיו של דוד, "ישב בשבת" בשעה שהיה יושב בישיבה היה יושב ע"ג קרקע, (ובזמן שהיה רבו עירא היאירי חי הוא היה מלמד לחכמים ע"ג כרים וכסתות), ולא הסכים לשבת ע"ג כרים וכסתות. "תחכמוני" שאמר לו הקב"ה הואיל והשפלת עצמך תהא כמוני, שאני גוזר גזירה ואתה מבטלה. "ראש השלישים" תהא ראש לשלשת אבות. "הוא עדינו העצני" שכשהיה יושב ועוסק בתורה היה מעדן עצמו כתולעת, ובשעה שהיה יוצא למלחמה היה מקשה עצמו כעץ. "על שמנה מאות חלל בפעם אחת" שהיה זורק חץ ומפיל ח' מאות חלל בפעם אחת, והיה מתאנח שלא הפיל אלף, דכתיב "איכה ירדוף אחד אלף", יצאה בת קול רק בדבר אורייה החיתי.

י"ז. צורבא מרבנן עביד דינא לנפשיה לומר לאחר אתה חייב לי כך וכך בדבר שהוא ברור לו ואינו ספק.

עוד בענייני נידוי

צורבא מרבנן שיש עליו שמועות רעות יש לנדותו אע"פ שצריכים ללמוד ממנו, דכתיב "כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ד' צבקות הוא" אם הרב דומה למלאך ד' יבקשו תורה מפיהו, ואם לאו אל יבקשו תורה מפיהו. הגמ' מביאה המעשה שנידה רב יהודה צורבא מרבנן, וחייך כשראה אותו לפני שמת כיון שלא החניף אפילו לאדם כמותו, ואחר שמת לא רצה רבי אמי להתיר נדויו מפני שאין לנהוג קלות ראש בנדוי, (כשפחה של בית רבי שנידתה מי שהכה בנו גדול מפני שעבר על "ולפני עור לא תתן מכשול" דשמא יבעוט באביו, ולא נהגו קלות ראש בנידויה ג' שנים), ומת בנדויו, ולא יכלו לקוברו במערה של חסידים רק במערה של דיינים, מפני שנהג כרבי אילעאי שאם אדם רואה שיצרו מתגבר עליו ילך למקום שאין מכירים אותו וילבש שחורים ויתעטף שחורים ויעשה מה שליבו חפץ -עבירה, ולא יחלל שם שמים בפרהסיא. ואמר רב האי גאון שכיון שהוא לבוש שחורים וכו' הוא ערב שלא יחפוץ מכאן ואילך בעבירה. וכתבו התוס' (ד"ה אם) בשם ר"ח שח"ו לא הותר לו לעבור עבירה, אלא שע"י כך יכנע ליבו.

ריש לקיש נידה מי שאכל תאנים מפרדס, ואותו אדם נידה אותו ואמר שלא נתחייב לו נידוי אלא ממון, ואמרו חכמים שהנידוי של ר"ל לא חל (דאף שמנדים על ממון, מ"מ היה צריך לקרותו קודם לבי"ד שמא יפרע לו, ועוד שגם בבי"ד ממתינים שני וחמישי ושני, ולא דמי לאיסורא שמכים לאלתר. ור"ת ביאר שהיו רגלים באותו מקום לאכול ולשלם, ולכן לא היו עוברים על גזל. תוד"ה נידוי), אבל של אותו אדם חל, ולא ידע מיהו בשביל שיתיר לו נידויו, ואמרו לו שמי שנידהו ואינו יודע מי, ילך אצל נשיא ויתיר לו נידויו.

אמר רב הונא אב"ד שסרח אין מנדים אותו אלא אומרים לו הכבד ושב בביתך, ואם חזר וסרח מנדים אותו מפני חילול ד', אבל לר"ל ת"ח אין מנדים אותו בפרהסיא.

מר זוטרא חסידא היה מנדה עצמו לפני שהיה מנדה צורבא מרבנן וכו' (משום צער שצריך לנדות ת"ח, אי נמי כדי שיזכור להתיר. תוד"ה משמיתת).

רב פפא אמר תיתי לי שלא נידיתי צורבא מרבנן, אלא היה מלקה.

שמתא- שם מיתה, שממה תהיה.

לשמואל אין רושם השמתא יוצא לעולם, ולר"ל יוצא.

י"ז: כל מקום שנתנו חכמים עיניהם, או מיתה או עוני.

עוד בדיני גילוח במועד

כל המותרים לגלח במועד, אם היה להם פנאי לגלח קודם המועד אסורים, חוץ מנזיר ומצורע הנטהר שמותרים, כדי שלא ישהו קרבנותיהם שהרי אין מביאים קרבנותיהם עד אחרי הגילוח, ועדיף להקדים את ההקרבה. והתוס' (ד"ה שלא) כתבו שאף שתגלחת הנזיר אינה מעכבת, מ"מ הוא רגיל לגלח כיון שמצוה לגלח ולשלוח שערו תחת הדוד.

אבל שישב שבעה לפני הרגל, מתי מותר לו לגלח- אבל שחל יום שמיני שלו בערב הרגל צריך לגלח בערב הרגל, דתנן הקובר את מתו ח' ימים קודם הרגל בטלה היתמנו גזירת שלושים, ומותר בגילוח כיון שכבר התחיל יום אחד מהשלושים, וכיון שצריך לגלח בערב הרגל אסור לו לגלח ברגל, **ואם ערב הרגל יצא בשבת יגלח בערב שבת** שזה היום השביעי (אפילו לחכמים דס"ל שהקובר את מתו ז' ימים קודם הרגל לא בטלה ממנו גזירת שלושים, הכא מותר ביום השביעי, מפני שבשבת אינו יכול לגלח, **והלכה כאבא שאול** שגם הקובר את מתו ז' ימים קודם הרגל בטלה היתמנו גזירת שלושים), **ואם חל יום שביעי** שלו בשבת, לאבא שאול מקצת היום ככולו ויום ז' עולה לו לכאן ולכאן דחשיב נמי שמיני (י"א שיום שביעי נחשב גם ליום שמיני, וממילא יכול לגלח ביום כ"ט, ואינו נראה. תוס' י"ט: ד"ה אתיא), **ואין לו אבילות ל' ויגלח ברגל** עצמו שהרי לא היה יכול לגלח בשבת, ולרבנן אין מקצת היום ככולו דבעינן שבעה שלימים, ואין הרגל מבטל אבילות ל'.

כהן שסיים משמרתו בערב הרגל בשבת (שאז נגמרת כל משמרה) צריך לגלח בערב שבת שזה **בערב הרגל** דאנשי משמר אסורים בגילוח ובחמישי מותרים מפני כבוד השבת, **ואם סיים משמרתו ברגל** כגון שהרגל מתחיל ביום חמישי, שאינו יכול לגלח ביו"ט, **לתנא דמתני' הרגל נחשב כמשמרתו** (דכל המשמרות שוות באימורי הרגלים ובחילוק לחם הפנים) ואסור לגלח כדין אנשי משמר שאסורים לגלח, **ולתנא דברייתא מותר** לגלח ברגל, שאף שגם הוא מקבל אימורים ולחם הפנים, מ"מ משמרתו הסתיימה.

מי ש**תכפו אבליו** זה אחר זה והגיע הרגל, אם הכביד שערו מיקל בתער ולא במספרים, ומכבס כסותו במים ולא בנתר ולא באהל, (וסתם אבל אסור בתכבוסת), ואלו המותרים לגלח במועד אסורים לגלח בימי אבלם, ואם תכפו אבליו מותרים לגלח במספרים ולכבס בנתר ואהל.

י"ח. נטילת צפרניים במועד ולאבל- לרבי יהודה אסור ליטול צפרניים במועד ולאבל, ורבי יוסי מתיר. לעולא להלכה אבל אסור ובמועד מותר, ולשמואל אף אבל מותר, דהלכה כדברי המיקל באבל, ומותר אף צפורני הרגל, ובגנוסטרא אסור (לרש"י הכונה למספרים, והתוס' (ד"ה ובגנוסטרי) מביאים שהערוך ביאר שזה כלי המיוחד לנטילת צפרנים, ומשמע שבתער או במספרים מותר, ולא רק בשיניים, ובגמרא לקמן משמע שרק בשיניים מותר (ולדעת ר"ת גם ליטול צפורניו זו בזו חשיב שינוי ומותר), וצ"ב שהרי מבואר בגמרא שלהלכה מותר ליטול צפורניים במועד, ושמנא יש מחלוקת מה ההלכה). לרבי מותר לאבל לגזוז צפורניו, וכן מותר **לגלח שפמו** מצד לצד כאשר השיער מעכב את האכילה דאין בזה משום "לא תשחית פאת זקנך, (ואיירי בשינוי ולאחר שבעה. תוד"ה בקשו), **ואיסטניס מותר** לגלח הכל, מפני שהכל נחשב מפריע לאכילה.

כתבו התוס' (שם) שי"א שנשים מותרות ליטול צפורניים במועד, ולבה"ג תוך שבעה אסור בגנוסטרי ומותר בשיניו ולאחר שבעה מותר גם בגנוסטרי, וצ"ל דס"ל כרבי יוסי וס"ל שגם רבי יוסי אוסר בגנוסטרי בשבעה. ולענין שיער כתב בה"ג שמותר לאשה ליטול שיער לאחר השבעה, וכתבו התוס' שמדובר באשה נשואה, וההיתר הוא להעביר סרק על פניה ולטפול בסיד כדי שלא תתגנה על בעלה, אבל בתספורת ממש אסורה.

אין **בנטילת צפרנים** משום מיאוס, הקובר צפרנים צדיק והשורפם חסיד והזורקם רשע, שמא תעבור עליהם אשה מעוברת ותפיל עוברה, אבל בבית המדרש מותר לזורקם מפני שאשה אינה מצויה שם, ואין לחוש שיאספו את הפסולת ויזרקו בחוץ ותדרוך שם אשה עליהם, שכיון שהשתנה מקומם אינם מזיקות יותר.

ברית כרותה לשפתים, כדמצינו שאברהם אמר "ונשתחוה ונשובה אליכם" וחזרו שניהם, וכן היה אצל שמואל ששאל את פנחס אחיו למה לא גזר צפורניו באבילותו, ואמר לו שאם הוא היה אבל האם היה מזלזל באבילותו כך, ומת מת לשמואל ונעשה אבל.

פרעה שהיה בימי משה היה גבוה אמה וזקנו אמה ואמתו אמה וזרת, והיה אמגושי דכתיב "הנה יוצא המימה" -י"מ שהיה מכשף ויצא ליאור בשביל כישוף, וי"מ שהיה מגדף ויצא ליאור מפני שאמר לי יאורי ואני עשיתיני.

מי שאין לו אלא חלוק אחד מותר לכבסו במועד, ואלו האמורים במתני' (הבא ממדה"י וכו') מותרים בתרי ומיטנפי. ומשמע שמי שאין לו אלא חלוק אחד מותר לכבסו אפילו אם פשע ולא כבסו לפני המועד, ויש אוסרים בזה. ובאבל מותר לכבס רק באופן שיש לו רק חלוק אחד, דחמיר ממועד, שהרי לאבל אסור ללבוש בבגד מכובס.

לרבי יוחנן מותר לכבס במועד בגדי פשתן מפני שאין טירחה גדולה בכיבוסם, בר הדיא ראה שכך נוהגים בטבריה, ואמר לו אביי שאין מזה ראיה לרבי יוחנן, דדילמא שלא ברצון חכמים עבדי.

י"ח: אירוסין במועד- לשמואל מותר לארס אשה בחולו של מועד, שמא יקדמנו אחר, ואע"פ שבכל יום בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני (שדה פלונית לפלוני), חיישינן שיקדמנו אחר ברחמים. הגמ' לומדת מהמקראות שמד' אשה לאיש.

אין עושים סעודת אירוסין במועד, ולא כונסים, ואין נושאים נשים לא בתולות ולא אלמנות, ואין מייבמים, מפני ששמחה היא לו.

אין אדם נחשד בדבר עבירה אא"כ עשאו כולו או מקצתו או הרהר לעשותו או שראה אחרים עושים ושמח, אא"כ אומרים עליו כדי להכעיסו, או משום שנאה (כמו שקינאו לנשותיהם מפני משה במחלוקת קורח), או שיש לו אויבים, ודווקא בקלא דלא פסיק יום ומחצה, ולא פסק כלל באותו הזמן, אא"כ פסק מחמת יראה, או שחזר הקול. ועל קלא דפסיק אמר רבי יוסי יהי חלקי עם מי שחושדים בו ואין בו.

כתיבה במועד

מותר לכתוב במועד שטרי פסיקתא של קידושין (ואם סיכמו כמה כל אחד מהצדדים נותן ועמדו וקידשו, קנו באמירה בלי קנין. ולשמואל שמותר לארס אשה במועד מותר לכתוב שטרי קידושין -הרי את מקודשת לי, דאשה נקנית בשטר), ושטרי גירושין, שוברים, דייתיקי (-צוואה), מתנה, פרוזבול, אגרות שום (-שבי"ד שמו שדה ונתנו לאחים אחרת כנגדה), אגרות מזון (-פלוני קיבל עליו לזון בת אשתו), שטרי חליצה ומיאונים, שטרי בירורים (-שבי"ד חילקו את הירושה), גזרות בי"ד (-פסקי דינים), ואגרות של רשות (-צווים של השלטון. וכתבו התוס' (ד"ה ואיגרות) שי"מ אגרות פריסת שלום). עוד כתבו התוס' (ד"ה ואלו) שכל אלו הם דבר האבד, פן יפות הנותן או בי"ד או העדים או שילכו למדינת הים.

י"ט. אסור לכתוב במועד שטרי חוב, ואם אינו מאמינו ללוה או שאין לו לסופר מה יאכל מותר לכתוב, ואין כותבים סת"ם במועד, ואפי' להגיה אות אחת בספר תורה של **עזרא אסור**. (וי"ג ס"ת של עזרה, והיינו ס"ת מוגה שהיה בעזרה שממנו היו מגיהים את הספרים בגולה). ולרבי יהודה מותר לכתוב תפילין ומזוזות לעצמו כדי לקיים המצוה, אבל בכותב לאחרים חשיב מלאכה, (ואף שבטוית ציצית צריך לה"י שינוי, כתיבת תפילין לא שייכת בשינוי מפני שצריך כתיבה תמה) ולצורך אחרים- לר"מ מותר רק אם אינו מקבל שכר, ולרבי יהודה מערים ומוכר להם את שלו וכותב לעצמו וכן יעשה בכל ימות החג, (ולכאורה ר"י מחמיר יותר מר"מ. וי"מ שר"מ מתיר רק בהערמה, וצ"ע. תוד"ה רבי יהודה). ולרבי יוסי (וכן הלכה) כותב כדרכו כדי פרנסתו בהרווחה אף שיש לו מה לאכול. וביארו התוס' (ד"ה רבי יוסי) הטעם משום שזה צורך מצוה, ובחינם לא יסכים לכתוב. וי"מ שרבי יוסי מתיר רק כשאין לו מה לאכול, ולא משמע הכי. עוד כתבו התוס' שנחלקו הראשונים אם מותר להניח תפילין במועד או שאסור.

כתיבה בעוגל (שורות עגולות) או בהיפוך (שקוראים את הכתב מהצד השני של הדף) אסורה, ויש כותבים ע"י חלוקת כל אות, וי' שא"א לחלקה כותבים בכתב הפוך. תוד"ה וטווה.

שטר מכירה י"א שאסור לכותבו במועד, וי"א שכיון שאין כותבים שטר אלא על הקרקע, ואין מוכרים בתים אלא לצורך המועד, לצורך המועד ודאי מותר לכתוב, וכן אם מכר לפני המועד ולא היה יכול לכתוב את השטר לפני המועד מותר לכתוב במועד, דהוי דבר האבד. תוד"ה אין.

טווית ציצית- לרבי יהודה מותר לטוות על יריכו תכלת לציציתו אבל בידו בין אצבעותיו ובפלך כדרך חול אסור, לרבי אליעזר אסור לטוות באבן שתולה בחוט כדי שיוכל לשזורו יפה, ורבי יהודה אומר בשמו שמותר באבן ואסור בפלך, וחכמים מתירים באבן ובפלך, וכן הלכה.

עשית תפילין וציצית לא הוזכרה לאיסור, ושמא אין איסור אלא בכתיבה וטויה. תוס'.

ענייני אבילות

אדם שנפטרו לו אחד משבעת הקרובים (אשתו אביו ואמו אחיו ואחותו בנו ובתו), הרי הוא מתאבל עליהם ז' ימים, ובימים אלו הוא אסור בכמה דברים (כגון תספורת, כיבוס, רחיצה, נעילת הסנדל, תלמוד תורה, שאלת שלום), ויש דברים שנוהגים כל השלושים יום הראשונים (כגון תספורת, נישואין, סעודת מרעים), ובאבילות על אביו ואמו יש דברים שנוהגים י"ב חודש (כגון לא להסתפר עד שגוערים בו, סעודת מרעים). ולהלן יבוארו הרבה מדיני אבילות.

דין רגל מפסיק לאבילות

אבל אינו נוהג אבילותו ברגל דכתיב "ושמחת בחגך", ואם כבר התחיל אבילותו לפני הרגל, הרגל מפסיק ומבטל את האבילות, וכדלהלן.

שבת עולה למנין ימי האבילות ואינה מפסקת, והרגלים מפסיקים את המנין ואינם עולים למנין.

שבעה- לתנא דמתני' אין הרגל מפסיק לאבילות שבעה אלא בקבר מתו ג' ימים קודם הרגל דעיקר האבילות היא ג' ימים. (והאבילות מתחילה בסתימת הגולל. תוד"ה הקובר). ובברייתא (כ.) איתא שלר"א אם קיים כפית המיטה ג' ימים א"צ להמשיך אחר הרגל, וחכמים אומרים אפי' יום אחד ואפי' שעה אחת, ולרבי אלעזר ברבי שמעון נחלקו בזה ב"ש וב"ה, ולענין הלכה מחלוקת אם צריך ג' ימים או אפי' שעה אחת.

שלושים- לתנא דמתני' אין הרגל מפסיק את השלושים אלא בקבר מתו ח' ימים קודם הרגל שכבר התחיל יום אחד מן השלושים, ואחרי הרגל א"צ לשמור כלום ומותר לגלח ולכבס ולגהץ, ומותר לגלח קודם הרגל, ואם לא גילח קודם הרגל לת"ק אסור לגלח אחר הרגל כל ל' יום, (וכן אם היה יכול לכבס ולרחוץ לפני הרגל ולא עשה כך, אסור לו לכבס ברגל, ויש חולקים. תוד"ה שאם), ולאבא שאול מותר, וכן מיקל אבא שאול שדי בז' ימים קודם הרגל, ומודים חכמים שכשהשמיני שהוא ערב הרגל חל בשבת מותר לגלח בערב שבת.

י"ט: מקצת היום ככולו- לאבא שאול אבל מותר ברחיצה אחר שעבר מקצת יום השביעי, וחכמים אוסרים, לאביי ביום הל' מודים חכמים דאמרינן מקצת היום ככולו, ולרב אינם מודים ואמנם הלכה ביום ל' כאבא שאול, אבל לא ביום ז', ולנהרדעי הלכה בשניהם כאבא שאול, דהלכה כדברי המיקל באבל.

אם חל יום ג' של אבילות בערב הרגל אסור ברחיצה עד הערב אף לאבא שאול, מפני שצריך ג' ימים שלמים עד הערב, וירחץ בערב בצונן או במועד בחמין. וכתבו התוס' (ד"ה שאסור) שאפשר לרחוץ ביו"ט פניו ידיו ורגליו בחמין, או לרחוץ בחמי טבריה, או להשתטף, או לרחוץ במים שהוחמו מהקרקע. עוד כתבו התוס' שהחומרא בשלישי יותר מבשביעי היא כיון שהוא יכול לרחוץ ביו"ט, (וכיבוס שאסור ביו"ט מותר בשלישי), ואבילות שבעה חמורה יותר. ולבה"ג גם ברביעי ובחמישי אסור, והרי"ט מפרש שעד הערב הכונה שבבוקר של ערב יו"ט אסור, וה"ה כיבוס מותר בערב יו"ט אבל לא בבוקר, ודין זה הוא גם לרבנן.

מת שנקבר ברגל אין הרגל עולה למנין שבעה, דאינו נוהג דיני שבעה ברגל מלבד דברים שבצינעא. (תוד"ה דלא), ועולה למנין שלושים כיון שנוהג דיני שלושים ברגל בגיהוץ ותספורת.

הקובר מתו ב' ימים לפני הרגל י"א שממשיך עוד ה' ימים אחר הרגל, ומ"מ מלאכתו נעשית ע"י אחרים אפילו בביתו בדבר האבד (תוד"ה ומלאכתו), ועבדיו ושפחותיו עושים לו בצינעא בתוך ביתו, ואין רבים מתעסקים בניחומו אחר הרגל, שכבר נתעסקו בו ברגל (בתנחומין וברכה בשורה, ולהרי"ט ה"ה לענין הבראה, ודעת רש"י שאין עושים הבראה ברגל, וכיון שלא עשו ברגל לא יעשו גם אחרי הרגל. תוד"ה שכבר), וכן בקברו בג' ימים בסוף הרגל אין רבים מתעסקים עמו אחר הרגל אלא בד' ימים ראשונים, ואח"כ מלאכתו נעשית ע"י אחרים. תוד"ה שלשה.

דין ל' יום באבל ילפינן גז"ש פרע פרע מנזירות, וסתם נזירות ל' יום, והתם ילפינן מקדוש יהיה בגימטריה ל'. י"א שאסור לאבל לסרק שיער ראשו, כדמצינו שנזיר חופף ומפספס אבל לא סורק, ואינו נראה, דלנזיר אסור לתלוש שיער, אבל באבילות שהאיסור משום יפוי אין איסור. תוד"ה אתיא. עוד כתבו התוס' (ד"ה תלתין) שבר פדא שסובר שיום שלושים בנזירות מותר, יסבור כאבא שאול, אמנם לכתחילה אינו מגלח בנזיר עד יום שלושים, מדרבנן.

כ. דין שבעה באבל ילפינן מ"והפכתי חגיכם לאבל" וחג הוא ז' ימים, ומעצרת שהיא יום אחד ילפינן דשמועה רחוקה נוהגת יום אחד.

אבילות בשמועה רחוקה

האבילות מתחילה מסתימת הגולל אחרי קבורת המת, אמנם מי ששמע על המיתה רק אח"כ הוא מתחיל את האבילות בזמן השמיעה, ואם שמע רק אחרי ל' יום י"א שנוהג אבילות רק יום אחד, וכדלהלן.

שמועה רחוקה והיינו ששמע אחר ל' יום שמת לו מת, לר"ע אינה נוהגת אלא יום אחד, ולחכמים נוהג שבעה ושלושים, והלכה כר"ע אע"פ שבעלמא אם יחיד מיקל ורבים מחמירים הלכה כרבים (וה"ה ביחיד מחמיר ורבים מקילים הלכה כרבים, מלבד מקומות שנפסקה בהם מפורש הלכה כיחיד, ובעירוב הלכה כדברי המיקל אף כנגד רבים. תוד"ה כל), משום שהלכה כדברי המיקל באבל, י"א שעל אביו ואמו נוהג שבעה ושלושים ועל שאר חמשה קרובים יום אחד. ורבי חייא כשהבין שמותו אחיו ואחותו אמר לשמשו שיחלוץ מנעליו משום אבילות, ויוליך כליו אחריו לבית המרחץ, דאבל אסור בנעילת הסנדל, וס"ל ששמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד ומקצת היום כולו.

כ: שמע שמועה קרובה ברגל, ולאחר הרגל כבר עברו ל' יום, אינו נוהג אבילות אלא יום אחד דהרגל משלים להחשיבה לשמועה רחוקה, וכן הדין בשבת. ואם שמע בשבת שמת לו מת, נחלקו בהלכות גדולות אם חייב לברך ברכת אבלים דחשיב דברים שבצינעא, או שכיון שמברכים בשלשה או בעשרה לא חשיב דברים שבצינעא. תוד"ה קורע.

בשמועה רחוקה לרבי מני אינו קורע, ולרבי חנינא קורע. דעת התוס' (שם) שהנדון כאן הוא רק במקרה הקודם (ששמע ברגל ואחרי הרגל נעשית רחוקה), אבל אם שמע בחול שמועה רחוקה אינו קורע כלל אפילו על אביו ואמו, וי"א שעל אביו ואמו קורעים גם בשמועה רחוקה.

מי שמת לו מת ואין לו חלוק לקרוע, ונזדמן לו בתוך שבעה קורע, אבל לאחר ז' אינו קורע, ובאביו ואמו קורע אף לאחר שבעה מפני כבודם.

איזה קרובים מתאבלים עליהם

מדאורייתא מתאבלים על שבעה קרובים שכהן נטמא להם, והם אשתו אביו ואמו, אחיו מאביו ואחותו הבתולה מאביו, בנו ובתו.

רבנן הוסיפו אבילות על אחיו מאמו ואחותו הבתולה מאמו, ואחותו הנשואה בין מאביו בין מאמו.

קרובי קרוביו (-אבי אביו ובן בנו ובן בתו ובן אחותו. רש"י. ובתוס' (ד"ה על שניים) הביאו שיש מסתפקים מה הדין באחיותיהם ונשותיהם, ולא ידענא מאי שנא) לר"ע מתאבל עליהם, ולרשב"א אינו מתאבל אלא על בן בנו ואבי אביו וה"ה אבי אמו ובת בתו (תוד"ה על), ורבנן ס"ל כת"ק, אמנם לדבריהם אינו מתאבל אלא כשהוא עם קרוביו האבלים בבית ואז נוהג בכל דיני אבילות, כנעילת הסנדל ורחיצה וסיכה וכו', ויש להסתפק אם דין זה הוא דווקא בפניה ממש או בכל הבית. תוד"ה באפה.

מתו **חמיו או חמותו** (וכן הדין באשה שמתו חמיה או חמותה. תוד"ה אלא) כופה מטתו ונוהג אבילות לכבוד אשתו, ואינו רשאי לכופה להיות כוחלת או פוקסת, והיא מוזגת לו את הכוס ומצעת לו מיטה ומרחצת פניו ידיו ורגליו (אף בחמין, דבצונן גם היא מותרת. תוד"ה ומרחצת), אבל כשמתו שאר קרוביה אינו נוהג עימה אבילות. וכן היא נוהגת אבילות כשמתו חמיה או חמותה.

אמימר קרע על בן בנו שלא בפני בנו, וחזר וקרע בפניו ונזכר שהוא קרע מיושב וחזר וקרע מעומד. י"מ שקרע בפני בנו כדי לנהוג עימו אבילות, ואף שא"צ לקרוע בפני הקרובים, שמא עשה כך לאשמועינן שבפניו נוהג אבילות, וי"מ שקרע רק שתי פעמים, שכשראה שבנו קרע מעומד קרע פעם שניה במעומד. תוד"ה אתא.

כ"א. צריך לקרוע במעומד שנא' "ויקם המלך ויקרע את בגדיו", והא דכתיב "וישכב ארצה" היינו כפית המיטה.

אינו יוצא ידי **כפית המיטה** אפי' אם ישן על הרצפה אלא חייב לכפות מיטתו. ועכשיו לא נוהגים בעטיפת הראש וכפית המיטה, דאיתא בירושלמי שאכסנאי אינו חייב בכפית המיטה שמא יאמרו שהוא מכשף, וגם אצלנו יש חשש זה כיון שאנחנו בין הנכרים ויש ביננו עבדים ושפחות, ועוד דהמיטות שלנו אפשר לשכב בהם משתי הצדדים ולא ניכרת הכפיה, וכדאמרינן לקמן שדרגש א"צ לכפותו, ובעטיפת הראש לא נוהגים מפני שזה היה מביא לידי שחוק לעטוף כמו הישמעאלים. תוד"ה אלו.

אבל אסור במלאכה וברחיצה בסיכה ובתשמיש המיטה ובנעילת הסנדל, ובתלמוד תורה (ואף שאבל חייב בכל המצוות חוץ מתפילין, שאני תלמוד תורה שיש בזה שמחה. והתוס' (ד"ה ואסור) דנים אם מותר לאבל ללמוד דברים שמותר ללומדם בתשעה באב), ואם רבים צריכים לו לדרשה מותר ללמדם, ולא יעמיד מתורגמן כדרכו, אלא ישנה מדרכו. ולא הזכיר התנא שאילת שלום, כיון שזה לא בכל ימי האבילות כדלקמן כ"א: . ותכבוסת בכלל רחיצה. ומלאכה אסורה כל השבוע, וי"א רק ג' ימים. תוד"ה שם.

הנחת תפילין באבל

לרבי אליעזר אבל אסור בתפילין בג' ימים ראשונים, ומהיום השלישי מותר (אחרי שעבר מקצת היום, דמקצתו ככולו, והאיסור בתחילת היום הוא מדרבנן. וכן הדין בתשעה באב. תוד"ה משלישי) דעיקר האבילות היא ב' ימים דכתיב "ויתמו ימי בכי אבל משה", ובשאר ימים מניח וא"צ לחלוץ אף אם באו פנים חדשות ולא חוששים שהם יאמרו שגם בימים הראשונים הוא הניח תפילין. ולרבי יהושע מניח כבר ביום השני, דעיקר האבילות אינה אלא יום אחד דכתיב "ואחריתה כיום מר" (ושאני משה דתקיף אבליה, ולר"א כוונת הפסוק שעיקר המרירות היא יום אחד אבל האבילות היא ב' ימים), ואם באו פנים חדשות ביום השני חולץ.

להלכה לפי עולא א"צ לחלוץ ביום השלישי כשבאו פנים חדשות, וביום השני מניח ואם באו פנים חדשות חולץ ומניח אפי' מאה פעמים. ולפי רבא כיון שהניח שוב אינו חולץ אף ביום השני, ואע"פ שרבא סובר שעיקר אבילות ג' ימים, מ"מ אינו מבטל מפני זה מצות תפילין.

כ"א: אבל אסור **במלאכה** אפילו אם הוא עני המתפרנס מן הצדקה, ומותר אחר ג' ימים לעשות מלאכה בצינעא בביתו, והאשה טווה בפלך בתוך ביתה. אבל אם אינו עני אסור כל ז' ימים בעשית מלאכה הוא ובניו ובנותיו ועבדיו ושפחותיו ובהמתו, וגם אחרים אסורים לעשות לו, חוץ ממלאכת האבד שמותרת מיום ג' ואילך. ודעת רבנו שמואל שמיום ג' ואילך מותר בכל האבלים ולא רק בעני. תוד"ה מכאן.

אבל בג' ימים ראשונים אינו הולך **לנחם אבלים אחרים**, מכאן ואילך הולך וצריך לשבת במקום האבלים ולא במקום המנחמים. וכתבו התוס' (ד"ה מכאן) שעל זה אנו סומכים ללכת לבית הכנסת בט' באב, וצ"ע אם זה מנהג טוב. ומבואר שט' באב דינו כמו לאחר שלשה, ונפקא מינה לענין תפילין.

שאלת שלום ותנחומים באבל

ג' ימים ראשונים אסור האבל בשאלת שלום, ולכבוד רבים מותר (כמו שמצינו שעשה ר"ע כשמתו בניו שאמר שהוא מנוחם ע"י

הכבוד שעשו לו, שלא עשו מחמת עושרו אלא בגלל ש"תורת אלוקיו בליבו", ובירכם שילכו לבתיהם לשלום), ואם לא ידעו ושאלו בשלומו אינו משיב אלא מודיעם שהוא אבל.

מג' ועד ז' משיב ואינו שואל.

מז' ועד ל' הוא שואל כדרכו, אבל אחרים אינם שואלים בשלומו מפני שאינו שרוי בשלום, ומנחמים אותו, ואם מתה אשתו ונשא אשה אחרת (בתוך ל', והיינו באין לו בנים מהראשונה, או שיש לו בנים קטנים שאז מותר לישא בתוך השלושים ולבעול אחרי השלושים. תוד"ה מתה), אינו נכנס לביתו לנחמו מפני חלישות הדעת של האשה השניה, ואם מצאו בשוק מנחמו בשפה רפה ובכובד ראש.

מל' ועד י"ב חודש שואלים בשלומו ואין מדברים עמו תנחומים, אלא מן הצד בלא להזכיר שם המת, ואם הוא אבל על אביו ואמו מדברים עמו תנחומים ואין שואלים בשלומו.

לאחר י"ב חודש שואלים בשלומו, ואין מדברים עמו תנחומים, אלא מן הצד.

אבל שהגיע באמצע ימי האבילות

אם הגיע בג' ימים ראשונים ממקום קרוב (י' פרסאות. תוד"ה מקום) מונה עמהם שכיון שהיה יכול לבוא זה נחשב כאילו הוא בא, והוא שגדול הבית בבית אבל הגדול אינו מצטרף לקטן, ואם הגיע ממקום רחוק או לאחר ג' ימים ראשונים מונה לעצמו. ולר"ש אם הגיע ממקום קרוב אפי' הגיע ביום השביעי מונה עמהם, אם עדיין לא עמדו מאבילותם, והלכה כר"ש, ואם נגערו לעמוד ולא עמדו- תיקו.

כ"ב. גדול הבית שהלך לבית הקברות לקוברו וחזר בתוך ג' ימים ראשונים, מונה עם שאר האבלים את ימי האבילות, ואם חזר אחרי ג' ימים ראשונים מונה לעצמו. וכתבו התוס' (ד"ה דאתא) שהגמורא מדברת לגבי גדול הבית עצמו, ואף שהלכה כר"ש שאפילו ביום השביעי מונה עמהם, מ"מ אם בא ממקום רחוק מונה רק אם בא בתוך ג' ימים ראשונים, וי"מ שהנדון כאן הוא לגבי אחד האבלים שבא בזמן שגדול הבית הלך לבית הקברות, ודין זה תלוי אם גדול הבית חזר בג' ימים ראשונים.

תחילת מנין ימי האבילות לבני מחוזא שלא הולכים לבית הקברות מפני שהיו מוליכים את המת לקוברו בארץ ישראל, ומלוים את המת פרסה או מיל וחוזרים, מזמן שמסובבים פניהם ללכת לעיר, כיון שאינם רואים את הקבורה, אף דבעלמא לא חלה האבילות עד שיסתם הגולל. (בין אם גדול הבית בבית, בין אם הוא הלך לבית הקברות. ובירושלמי י"א שגם אלו שאינם מלוים את המת נוהגים אבילות משיסתם הגולל, וי"א שהולכים אחרי גדול המשפחה לחומרא, והיינו שאם הוא כאן מתחילים להתאבל מיד לכבודו, אבל עיקר האבילות היא משיסתם הגולל. תוד"ה מהדריתו).

בני מעיים שניקבו וסותמתם ליחת המעיים שאינה יוצאת אלא בדוחק הסכין, לרשב"ג הבהמה כשרה, ואין הלכה כרשב"ג.

חומר באבילות אביו ואמו משאר קרובים

כ"ב: מתו אביו ואמו לא ימהר לקוברם, אלא בערב שבת ויו"ט או שגשמים מזלפים, וימעט בעסקיו, וחולץ כתיפו, ואינו מסתפר לאחר ל' יום עד שיגערו בו חבריו שכבר גידל פרע יותר מדאי, (ורגל אינו מבטל דין זה. תוד"ה עד), ואינו נכנס לבית השמחה עד י"ב חודש, וקורע עד שיגלה את ליבו, וקורע כל חלוקים שעליו בין איש בין אשה, ולרשב"א אשה קורעת את התחתון משום צניעות ומחזירתו לקרע לאחוריה וחוזרת וקורעת את העליון והתחתון מכסה את ליבה, (בתוס' הרב פוסק כרשב"א מפני שהלכה כדברי המיקל, והקשו התוס' שכלל זה נאמר לגבי אבילות ולא לגבי קריעה. תוד"ה אחד), וקריעת אפיקרסותו שעל ראשו אינה מעכבת, ולא יקרע בשפה של בית הצואר מפני שצריך להבדיל את מקום הקריעה, ולאחר השלושים מותר לשלול את מקום הקריעה אך לא יאחה לעולם, ואשה שוללת לאלתר מפני כבודה, וקורע ביד ולא בכלי, וקורע מבחוץ שהקריעה נראית לעין כל וכן לנשיא קורע מבחוץ ואינו מאחה לעולם וכן ברבו ובאב בית דין אינו מאחה לעולם.

אבל **שאר קרובים** צריך למהר לקוברם, וא"צ למעט בעסקיו, ואינו חייב לחלוץ כתפו, ולאחר ל' יום מסתפר ונכנס לבית השמחה של נישואין (וה"ה סעודת מצוה, ובסעודת ברית מילה מותר לאלתר מפני שטרודים בצער התינוק ולא חשיב שמחה, שהרי לא מברכים בה שהשמחה במעונו, ור"א מסתפק בזה, עוד כתב ר"א שאסור לאכול אפילו עם השמשים, וכניסה בלי אכילה ושתיה מותרת דאין שמחה בלא אכילה ושתיה. תוד"ה ולשמחת), ולשמחת מריעות שאינה שמחה כ"כ כמו נישואין אם זו שמחה ראשונה אסור בתוך ל' יום, אבל בסעודת תשלום על סעודה קודמת מותר מיד, (וי"א שבשמחה שאינה שמחת מריעות כגון נישואין אסור אפילו לאחר ל' יום, והגמרא מקשה על שיטה זו), ואינו קורע אלא טפח, ורק חלוק העליון, ויכול לקרוע את השפה של בית הצואר אע"פ שהקרע נראה כחלק מבית הצואר מפני שאינו חייב להבדיל מקום הקריעה, ולרבי יהודה צריך להבדיל, ושולל לאחר ז' ומאחה לאחר ל', ויכול לקרוע בכלי כדי שלא יפסד הבגד, ומבפנים -תחת המקטורן שלו, ואינו קורע מבחוץ לעין כל.

מעשה שמת אביו של רבי יעקב בר אחא, ורצה לחלוץ, ורצה רבי לחלוץ עמו, ומפני כבודו של רבי נמנע רבי יעקב בר אחא ולא חלץ.

דין חכם או אב"ד או נשיא שמתו-

נשיא שמת כולם חייבים לחלוץ ימין ושמאל, ועל חכם (-המורה הוראה בעיר) חולץ הכתף מימין, ועל אב"ד משמאל.

חכם שמת בית מדרשו -אלו שרגילים ללמוד תורה ממנו בטל, אב"ד שמת כל בתי מדרשות שבעירו בטלים, ונכנסים לבית הכנסת ומשנים מקומם, ונשיא שמת כל בתי המדרשות בטלים, ואינם נכנסים לבית הכנסת אלא לקריאת התורה בשבת אבל כל אחד מתפלל בביתו, ולא יטיילו בשוק אלא יושבים ודוממים.

כ"ג. אין אומרים שמועה ואגדה בבית האבל, ורבי חנניה בן גמליאל היה אומר.

אבל בשבוע הראשון אינו יוצא מביתו, ובשני יוצא ומשנה מקומו, בשלישי אינו מדבר, וברביעי ככל אדם, ולר"י בשני אינו יוצא ממקומו, ובשלישי וכו', ובחמישי ככל אדם. ובירושלמי פוסק הלכה כדברי המוסיף. ורבינו יצחק לא היה יושב במקומו עד שבוע רביעי, והקשו התוס' (ד"ה רבי יהודה) שאם הוא סבר כרבי יהודה איך יצא מביתו בשבוע השני, ושמא בזה קיימא לן שאסור רק בשבוע הראשון, או שהוא סבר כרבנן וצריך לשבת במקומו ולא לדבר, ויותר טוב שישב במקום אחר, דשמא האיסור לדבר הוא רק במקומו.

נישואין באבל- אבל אסור לישא אשה ל' יום, ואם מתה אשתו לא ישא עד שיעברו ג' רגלים כדי שיהיה בזמן זה בלא שמחה ולא ישכח אהבת אשתו, או כדי שכשישא אחרת לא יזכור את הראשונה כדי שלא יהיו ב' דעות במיטה, ועוד כדי שלא יזכיר לה אהבת אשתו כדי לקנטרה. (תוד"ה עד). ורבי יהודה מתיר אחרי ב' רגלים, (ואין לומר שהלכה כרבי יהודה משום שהלכה כדברי המיקל באבל, דזו מחלוקת אחרת, שהרי ימי אבלו כבר עברו. שם). ואם אין לו בנים מותר לישא מיד אחרי השבעה (תוד"ה ואמר), משום פריה ורביה, ואם יש לו בנים קטנים מותר לישא מיד מפני פרנסתם, ומ"מ לא יבעול אלא אחר ל' יום.

לבישת בגדים חדשים וכדומה- אבל בתוך השלושים אסור ללבוש בגדים חדשים או ישנים שיוצאים מהמכבש שהם כחדשים, לרבי אינו אסור אלא בחדשים וכן נהג אביי, ולר"א בר"ש אינו אסור אלא בלבנים חדשים וכן נהג רבא. והלכה כרבא. תוד"ה רבא.

וכתבו התוס' (ד"ה כל) שמותר ללבוש בשלושים בגדים מכובסים, וכיון שגיהוץ שלנו (בבבל) הוא כביבוס שלהם (בארץ ישראל) מותר גם בגיהוץ. וריב"א אוסר לכבס בתוך השלושים, וי"א שכיבוס בא"י אסור מפני שהוא כגיהוץ של בבל, ובבבל אסור רק גיהוץ. דעת תוס' הרב שהאיסור בגיהוץ הוא דווקא ללבוש בגדים מגוהצים, אבל לגהץ מותר, וצ"ע אם לפי זה מותר לכבס בשבעה ורק ללבוש בגדים מכובסים אסור או שגם לכבס אסור, ודעת רבינו יצחק שגם לכבס ולהניח אסור, וכיבוס של בני בבל מותר בתשעה באב אבל בשבעת ימי אבילות אסור, והעולם נוהגים להחמיר גם בתשעה באב, ודעת התוס' שתשעה באב חמור מאבילות.

כ"ג: אבילות בשבת- נחלקו בני יהודה וגליל אם יש אבילות בשבת בדברים שבצינעא (תוד"ה יש), או לא, ולשמואל אין אבילות בשבת.

דיני אונן-

מי שמתו מוטל לפניו בשבת, מיסב ואוכל, ואוכל בשר ושותה יין, ומברך ומזמן, ומברכים ומזמנים עליו, וחייב בק"ש ובתפילה ובכל המצוות, ולר"ג מותר אף בתשמיש המיטה. ובמסכת שמחות תנא שאבל אסור לשמש מיטתו בימי אבלו, וכן דעת רבי יוחנן, ומעשה באחד ששימש מיטתו בימי אבלו ושמטו חזירים את גוייתו.

ובשאר ימי השבוע כשמתו מוטל לפניו, אוכל בבית אחר, ואם אין לו יאכל בבית חבירו, ואם אין לו יעשה מחיצה עשרה, ואם אין לו מחזיר פניו ואוכל, ואסור בבשר ויין (אמנם בשר שאינו כשלמים ויין מגיתו מותר באונן כמו שמבואר בתענית ל. לגבי ערב תשעה באב, אמנם נוהגים להחמיר בשניהם. ומה שאונן אסור בבשר ויין יותר מאבל, אע"פ שאבל חמור יותר מאונן, בשר ויין איסורם משום שהוא צריך להיות טרוד בקבורת מתו ולא להמשך אחרי דברים אחרים, וכן תשמיש המיטה אסור באונן מטעם זה או מטעם שזה שמחה יתירא וחוצפה, וצ"ע מה הדין באונן לגבי גילוח וכיבוס, אבל לענין אבילות אבל חמור מאונן. ולפעמים מותר תשמיש המיטה באונן כמבואר בכתובות ד. ובאבילות אסור. תוד"ה ואינו), ואינו מברך להוציא אחרים ידי חובתם, ואינו מזמן, ואין מברכים עליו (רש"י בברכות י"ח. מבאר דאיירי בברכת המוציא, והקשו התוס' איזה צירוף יש בהמוציא, ולכן ביארו התוס' שהכונה שמצוה שיתחלקו ולא יברך אחד עבור חבירו, ולריב"א הכונה שלא מזמנים לומר נברך שאכלנו משלו (ואין מזמנים הכונה בשם בעשרה). תוד"ה ואין) ואין מזמנים עליו, ופטור מק"ש ומתפילה ומתפילין ומכל המצוות. מרש"י בברכות משמע שאונן פטור מברכת המזון, אמנם מותר לו לברך, ודעת רבינו יצחק ותוס' הרב שאסור לו לברך, ועכשיו נהגו לברך ולזמן, וביארו התוס' שהאיסור הוא רק כשהוא עוסק בצרכי המת כדי שלא יתבטל מן המצוה, אבל כשאינו עוסק או כשאחרים עוסקים מותר, אמנם בירושלמי משמע שאסור לו לברך גם כשאינו עוסק במת.

כ"ד. עוד בדיני אבילות בשבת- לשמואל פריעת הראש (גילוי הראש מהבגד שהאבל מתעטף בו), וחזרת קרע לאחוריו, וזקיפת המיטה, חובה הם בשבת, ונעילת הסנדל רשות מפני שלא כולם נועלים מנעלים בשבת, וכן תשמיש המיטה ורחיצת ידים ורגלים בחמין בערב רשות (י"מ דאיירי ברחיצה לכבוד שבת, והיינו כמ"ד (שבת כ"ה:) שבלי אבילות אין חובה לרחוץ בערב שבת, אבל למ"ד שזה מצוה גם כאן זה מצוה. ואין הכרח לבאר כך, די"ל שהכונה שאין חובה לרחוץ, [שלא] להראות אבילות בשבת. תוד"ה ושמואל). לרב אף פריעת הראש רשות, (ולשמואל לטעמיה שכל עטיפה שאינה כעטיפת הישמעלים –עד גומות הזקן, אינה עטיפה, וממילא אם אינו נוטלה בשבת נראה שהוא נוהג אבילות, דרק אבלים מתעטפים כך. וכתבו התוס' (שם) שרב סובר שעטיפה שאינה כעטיפת הישמעאלים שמה עטיפה, ומסתמא הלכה כרב). ולרבי יוחנן אם יש לו מנעלים אינו חייב בפריעת הראש, דמנעליו מוכיחים עליו, ויכול להתעטף בצינעא אפילו כעטיפת הישמעאלים. ורבא אמר שמותר לאבל ללכת בשבת עם הבגד הקרוע בתוך ביתו. ורב יוסף הלך בביתו בשבת עם עטיפת הראש, כדאמר רבי יוחנן שבשבת נוהג דברים שבצינעא. והלכה כרבי יוחנן שנוהגים בשבת דברים שבצינעא, ודלא כרב ושמואל, (דמבחלוקת אמוראים לא אומרים שהלכה כדברי המיקל באבל), והתוס' מסתפקים אם אסור בנעילת הסנדל וכדומה בצינעא. תוד"ה הכי.

אבל שלא פרע ולא פירם חייב מיתה.

קריעה בשעת חימום- לשמואל כל קרע שאינו בשעת חימום אינו קרע, ורבנן שמתו כל זמן שמזכירים דבריהם הוי כשעת חימום, (ולכן קרע שמואל על רב י"ב בגדים, ורבי יוחנן קרע על רבי חנינא י"ג בגדים, ואמרו אזל גברא דמסתפינא מיניה בקושיות), וכתבו התוס' (ד"ה וכל) שגם בקרובים בכל שעה שיוכל להתחמם על מתו אפילו זמן מרובה אחר מיתתו זה נחשב שעת חימום. ומי שלא קרע בשעת חימום יכול לקרוע בכל ימי השבעה. ומפני אביו ואמו כל ז' ימים יכול להחליף הבגד אולם צריך לקורעו אע"פ שאינו שעת חימום, (ונחלקו רב אושעיא ובר קפרא אם קרעים אלו מתאחים או לא), ובשבת מחליף ואינו קורע.

תינוק שמת

כ"ד: תינוק בן פחות מל' יום שמת יוצא בחיק לבית הקברות ולא בארון, ויכולים ללוותו אשה אחת וב' אנשים אבל לא איש אחד ושתי נשים משום איסור יחוד, ולאבא שאול אף איש אחד וב' נשים דבשעת אבילות וטירדה מותר (תוד"ה אבא שאול), ואין צריך שיהיו עומדים עליו בשורה -לעבור לפני האבל בשורה כשחוזרים מבית הקברות ולומר לו תתנחם, ואין אומרים עליו ברכת אבלים ברחבה ותנחומי אבלים כל שבעה. התוס' (ד"ה ואין) הביאו שרש"י כתב דאיירי בלא כלו לו חדשיו, וכתבו ש"ל דאיירי בכלו חדשיו, שאף שמתאבלים עליו אין מחמירים עליו כ"כ לצערו.

בן ל' יום יוצא בארון, ולרבי יהודה יוציאוהו בארון הניטל ע"י ב' בני אדם בדרך כבוד, ועומדים עליו בשורה, ואומרים עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים. ואם מת ביום הל' אינו נחשב נפל. תוד"ה רבי עקיבא.

בן י"ב חודש יוצא במיטה, לר"ע אם אבריו כבן שנה אינו יוצא במיטה, ואם אבריו גדולים כבן שתים, או שהוא בן שתיים אע"פ שאבריו כבן שנה, יוצא במיטה.

לרבי שמעון בן אלעזר תינוק שיוצא במיטה רבים מצהיבים - מרגישים ומצטערים עליו.

לרבי אלעזר בן עזריה רק אם היה מוכר לרבים ע"י שהיה רגיל לצאת מהבית, הרבים מתעסקים עמו.

לענין הספד לרבי ישמעאל מצוה להספיד עניים מגיל שלש ועשירים מגיל חמש מפני שהעני מצטער יותר על בניו כיון שאין לו שמחה אחרת, וי"א בשמו עניים בני חמש ועשירים בני שש, וכן הלכה.

לבישת בגדים מכובסים באבל- י"א שמותר לאבל ללבוש בגדים מכובסים, ויש אוסרים, ונוהגים להלביש את הבגד לאדם אחר יום או חצי יום ואח"כ לובשו האבל. תוד"ה ברכת.

עצרת ר"ה ויוה"כ שחלו באמצע האבילות-

לר"א משחרב בית המקדש שאין לעצרת תשלומין כל שבעה ואינה אלא יום אחד, עצרת כשבת (שעולה למנין ימי אבילות ואינה מפסקת) וכ"ש ר"ה ויוה"כ (תוד"ה עצרת), לרבן גמליאל ר"ה ויוה"כ כרגלים (וכ"ש עצרת אחרי החורבן. שם). לחכמים עצרת כרגלים ר"ה ויוה"כ כשבת כיון שזה רק יום אחד, וי"א שהלכה כר"ג. ויש בזה גם חומרא, שאם קברו אותו סמוך לחשיכה ולא נהגו אבילות שעה אחת, או שקברוהו נכרים ביו"ט, או שמע שמועה קרובה ביו"ט, אם הם כרגלים אינם עולים למנין שבעה, ואם הם כשבת עולים. תוד"ה הלכה כר"ג.

יום אחד לפני עצרת ועצרת הרי הם כי"ד יום למ"ד עצרת כרגלים, וכתנא דלעיל (כ.) שאפילו יום או שעה לפני הרגל הרגל מפסיק את השבעה, שהרי עצרת יש לה תשלומין כל ז' (דכתיב "בחג המצות ובחג השבועות").

יש אומרים שיום אחד לפני ר"ה ור"ה הרי הם כי"ד, ויום אחד לפני החג וחג ושמיני שלו הרי הם ככ"א. הקשו התוס' (ד"ה דרבי) מה נ"מ שר"ה נחשב כשבעה, והרי בערב יוה"כ בלאו הכי מותר לגלח כיון שהקובר את מתו ח' ימים קודם הרגל בטלה הימנו גזירת שלושים, וי"מ שהנ"מ היא כשלא גילח לפני יוה"כ, שמצד יוה"כ אסור לגלח אח"כ, אבל אם ר"ה ויוה"כ נחשבים כרגל השלושים מסתיים ב' ימים אחרי יוה"כ, והקשו התוס' דקיימא לן כאבא שאול שמי שלא גילח לפני הרגל יכול לגלח אחרי הרגל. עוד יש מתרצים שנ"מ לענין מתי נחשב שמועה רחוקה, והקשו התוס' שלא מצינו בשום מקום שבפחות מל' יום יש דין שמועה רחוקה. והתוס' תירצו שמה שרגל שחל ביום השמיני מבטל את השלושים זה דווקא כשישב שבעה.

בחו"ל שעושים יו"ט שני, אם המת מת ביו"ט ראשון לא ינהג אבילות עד מוצאי יו"ט שני, ויו"ט שני עולה למנין שבעה. ואם המת מת ביו"ט שני י"א שנוהג בו אבילות, דאבילות יום ראשון דאורייתא דוחה יו"ט שני דרבנן, ואינו נראה וגם אין נוהגים כך. תוס' שם.

דיני קריעה על מת

קרובים- אין קורעים ואין חולצים כתפיהם ואין מברים במועד אלא קרוביו של מת הראויים להתאבל עליו, ואין מברין אלא על מיטה זקופה. משמע שיש הבראה בלא אבילות. תוד"ה אלא.

כ"ה. חכם שמת הכל קורעים וחולצים ומברים עליו.

אדם כשר שמת חייבים לקרוע עליו, דמפני מה בניו ובנותיו של אדם מתים כשהם קטנים, מפני שלא בכה והתאבל על אדם כשר, ואם בכה והתאבל מוחלים לו עוונותיו בשביל כבוד שעשה לו.

העומד על המת בשעת יציאת נשמה חייב לקרוע, מפני שהדבר דומה לספר תורה שנשרף שחייבים לקרוע.

הגמ' מביאה כמה מעשים שארעו במיתת כמה חכמים, ונבאר הדינים העולים-

חכם שמת אע"פ שלא למדו ממנו חייבים לקרוע, וזמן הקריעה אם לא קרעו מיד יקרעו כל זמן שעסוקים בהספד, ויקרעו בשעת ההספד.

חכם שמת מוציאין אותו דרך פתח, ואין לשנותו למיטה אחרת מהמיטה הראשונה שהניחוהו עליה, (ולכן כשמיטתו של רב הונא לא עברה בפתח לא שילשלוהו מהגג ולא העבירוהו למיטה קטנה יותר אלא שברו את הפתח).

אין להניח ס"ת על מיטת המת אפילו אם הס"ת גבוה מהמת (תוד"ה וכף), דאסור לישב ע"ג מיטה שס"ת עליה.

ארון העובר ממקום למקום עומדים עליו בשורה ואומרים עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים, ואם אין שלדו קיימת לא.

קרעו על חכם יכולים לתפור הקריעה כשהחזירו פניהם מאחורי המיטה.

הגמרא מביאה מה היה אחרי מיתתו של רב ספרא ורב הונא ורב חסדא ורבה בר הונא ורב המנונא.

כ"ה: הגמ' מביאה דברי ההספד שאמרו על רב הונא, רבה בר הונא, רבינא, רב חנין (שמת בהולדת בנו), רבי יוחנן (והחמיר רב אמי וישב עליו שבעה ושלושים, ומעיקר הדין יושב על רבו שלימדו חכמה יום אחד), רבי זירא.

הגמ' מביאה מה אמר בר קיפוק לרב אשי שיאמר בהספדו, ומה שאמר בר אבין, ולבסוף לא באו להספדו.

הגמ' מביאה דברים שקרו בעולם בשעת פטירתם של רבי אבהו, רבי יעקב, רבי אסי, רבי חייא, רבי מנחם ברבי סימאי, רבי תנחום בר חייא, רבי אלישיב, רב המנונא, רבה ורב יוסף, אביי ורבא, רבי משרשיא.

דיני קריעה

כ"ו. על מה קורעים ולא מאחים-

על אביו ואמו ועל רבו שלימדו תורה, דכתיב "ואלישע רואה והוא מצעק אבי אבי (אביו ואמו) רכב ישראל ופרשיו (רבו שלימדו תורה) וכו' ויחזק בבגדיו ויקרעם לשנים קרעים", לשנים קרעים היינו שישארו קרועים לעולם, ואף שאליהו חי, לגבי אלישע הוא כמת. התוס' (ד"ה ועל) מביאים שלרבי יהודה רבו היינו למי שרוב חכמתו הימנו, ולרבי יוסי אפילו לא האיר עיניו אלא במשנה אחת זהו רבו, ויש מחלוקת כמו מי ההלכה.

ועל נשיא ואב"ד ועל שמועות רעות של רוב ישראל דכתיב "ויחזק דוד בבגדיו ויקרעם, וגם כל האנשים אשר איתו וכו', על שאול (נשיא) ועל יהונתן בנו (אב"ד), על עם ד' ועל בית ישראל כי נפלו בחרב (שמועות רעות)".

ועל ברכת ד' קורע השומע דכתיב "ויבוא אליקים וכו' אל חזקיהו קרועי בגדים ויגידו לו את דברי רבשקה". וכן קורע השומע מפי השומע כגון מן העדים, ואם הם אומרים שאמר יכח יוסי את יוסי לא קורעים על זה (תוד"ה ואחד), דכתיב "ויהי כשמוע המלך חזקיהו ויקרע את בגדיו", ומשמע גם שאלו שסיפרו לו לא חזרו וקרעו. ובסנהדרין וכן בירושלמי יש מחלוקת אם בברכת ד' ע"י נכרי קורעים. תוד"ה ברכת.

ועל ס"ת שנשרף (שכשקראו ליהויקים את מגילת איכה שכתב ירמיה שמע את ארבעת הפסוקים הראשונים ואמר שהוא ישאר המלך, וכששמע "היו צריה לראש" חתך את כל האזכרות ושרפם, וכתיב "ולא קרעו את בגדיהם" מכאן שצריך לקרוע), וקורע ב' קריעות אחת על הגויל ואחד על הכתב (דכתיב "אחרי שרוף המלך את המגילה ואת הדברים").

ועל ערי יהודה וירושלים ובית המקדש בחורבנם, וכדלהלן. הרואה ערי יהודה בחורבנם אומר "ערי קדשך היו מדבר" וקורע. הרואה ירושלים בחורבנה אומר "ציון מדבר היתה ירושלים שממה" וקורע. הרואה בית המקדש בחורבנו אומר "בית קדשנו ותפארתנו אשר הללוך אבותינו היה לשריפת אש וכל מחמדינו היה לחרבה" וקורע. ואם ראה ערי יהודה ואח"כ ירושלים ואח"כ ביהמ"ק קורע על כל אחד, ואם פגע במקדש תחילה קורע על המקדש ומוסיף על ירושלים.

השומע שנחרב הבית קורע.

הרואה בעל חי בולע תפילין א"צ לקרוע, שלא אמרו אלא בזרוע וכמעשה שהיה אצל יהויקים.

דיני איחוי הקרע

קרעים אלו מותר לשוללם ולמוללם (-לקפל בגד בתפירה) וללוקטם ולעשותם כמין סולמות לתפור תפירות לרוחב הקרע והתפירות אינם סמוכות כעין מדרגות הסולם, אבל לא לאחותם באיחוי אלכסנדרי.

כ"ו: הקורע מתוך קרע שנתפר באיחוי אלכסנדרי יצא דהוי כשלם, אבל הקורע מתוך המלל או הלקט או הסולמות לא יצא. ובירושלמי איתא שאיחוי היינו כל שאין מקומו ניכר, ובמסכת שמחות מפרש כל שאיחוהו כל צרכו. תוד"ה ובאיחוי.

רשאי להופכו למטה ולאחותו, ורשב"א אוסר לאחותו.

אף הלוקח אסור לאחותו, וצריך המוכר להודיעו. והתוס' (ד"ה כך) דנים אם מותר למוכרו לנכרי.

קריעת בגד קרוע

לרבי מאיר תחילת קריעה טפח ותוספת אם מת לו עוד מת ג' אצבעות. לרבי יהודה תחילת קריעה ג' אצבעות ותוספת כל שהוא. ולעולא הלכה תחילת קריעה טפח ותוספת כל שהוא, ותניא כוותיה בשם רבי יוסי.

קרע על אביו והוסיף קריעה על בנו, או איפכא, מה שקרע על אביו לא מתאחה ומה שקרע על בנו מתאחה.

האם אפשר לחזור ולקרוע באותו בגד- לת"ק יכול לקרוע קריעה אחת על אביו ואמו אחיו ואחותו, ולריב"ב קרע אחד על אביו ואמו וקרע אחר לאחרים, לפי שאין מוסיפין על קרע אביו ואמו, וכן הלכה. י"א שגם אם קרע על הקרובים א"א להוסיף בשביל אביו ואמו, ויש חולקים. תוד"ה לפי.

קרע על אביו והתברר לו שמתה אמו ולא אביו יצא, וכן הדין בקרע על אמו והתברר שאביו מת, או שקרע על אביו ואמו והתברר שאחד מן הקרובים מת, אבל קרע על אחד הקרובים והתברר שאביו או אמו מתו לא יצא, ואם קרע על ראובן והתברר לו ששמעון מת יצא, אבל קרע על ראובן והתברר לו שהוא מת אחרי הקריעה י"א שיצא וי"א שלא יצא, ואם מת תוך כדי דיבור יצא. תוד"ה קורע.

בדיני קריעה לא שייך הכלל הלכה כדברי המיקל באבל.

עד היכן קורע עד טיבורו וי"א עד ליבו, הגיע לטיבורו ומת לו עוד מת מרחיק ג' אצבעות ועושה קרע חדש, ואם נתמלא הבגד בקריעות מחזירו לאחריו, נתמלא מלמעלה הופכו מלמטה.

הקורע מלמטה ומן הצדדים לא יצא, וכהן גדול פורם מלמטה.

אין מוסיפים על הקריעה עד לאחר השבעה על המת הראשון, אלא יעשה קרע אחר, משום שבזמן זה אסור לשלול את הקרע, (ואף שלאשה מותר, זה אינו אלא משום כבודה, ולא מן הדין), ולאחר שבעה שכבר שללו את הקרע, קורע באותו מקום ומוסיף עליו דמינכר שזה על מת אחר. וי"א שרק לאחר השלושים מוסיפים על הקריעה, מפני שבזמן זה אסור לאחות את הקרע, ואף שקורע על אביו ואמו אסור לאחות לעולם, זה אינו אלא מפני כבודם.

היוצא בבגד קרוע ממות אחר לפני המת הרי זה גוזל את המתים ואת החיים.

שאל חלוק מחבירו ואמר לו שהוא הולך לבקר את אביו החולה, ומת אביו, יכול לקרוע, ומאחה, ויחזיר לו חלוקו ויתן לו דמי קרעו, אבל אם לא אמר לו שהולך לאביו החולה אסור לקרוע.

חולה שמת לו מת אין מודיעים לו שמא תיטרף דעתו, ואין קורעים בפניו, ומשתתקים את הנשים מפניו.

מקרעים לקטן מפני עגמת נפש.

קורע על חמיו וחמותו מפני כבוד אשתו.

אבל לא יניח תינוק בחיקו מפני שמביאו לידי שחוק, ונמצא מתגנה על הבריות.

אין **מברין** אלא קרוביו של מת, ואין מברין אלא על מיטה זקופה, ואם היה לב האבל גס בו יברוהו על מיטה כפויה.

כ"ז. אבל ההולך בדרך ימעט בעסקיו, ואם אינו יכול יגלגל עמהם לעשות סחורה עם חבורה ולא בפני עצמו. וכתבו התוס' (ד"ה אם) דאיירי בדבר האבד. עוד כתבו התוס' דאי איירי באבילות על אביו ואמו, א"כ באבילות על שאר קרובים א"צ למעט כלל. ואי איירי בשאר קרובים הכונה שכיון שהוא בדרך ואינו נוהג כ"כ אבילות ומתנחם אסור להרבות בסחורה יותר מאותו שיושב בביתו ואינו מתנחם. וי"מ שהכונה שההולך בדרך שהוא רגיל לקנות צורכי סעודה יותר ממי שנמצא בביתו ימעט בזה. עוד כתבו התוס' דלעיל ט"ו: משמע שלאבל מותר לצאת לדרך, ואולי רק לצורך דבר האבד מותר, וא"כ הכא איירי שהוא יצא לדרך לפני שנעשה אבל.

כפית המיטה

זמן כפית המיטה לר"א משיצא המת מפתח הבית, ולרבי יהושע משיסתם הגולל.

בערב שבת זוקפין את המיטה מן המנחה ולמעלה (והתוס' (ד"ה מן המנחה) מסתפקים אם הכונה למנחה קטנה או גדולה. עוד כתבו התוס' שמכאן סמך שאבל לא יושב על כסא וספסל, אבל אין זה ראיה גמורה, דשאני מיטה שצריכה כפיה, ולא מצינו כפיה בכסא וספסל), ומ"מ לא ישב עליה עד שתחשך, ובמוצאי שבת חוזר וכופה, אע"פ שאין לו אבילות אלא עוד יום אחד.

אלו מיטות כופים-

כופים את כל המיטות שיש בבית האבל, ואפילו עשר מיטות בעשר מקומות, ואפילו חמשה אחים שמת אחד מהם כל האחים כופים את המיטות שבבתיהם.

מיטה המיוחדת לכלים א"צ לכפותה.

דרגש (י"א מיטה המיוחדת למזל ואין ישנים עליה וי"א מיטה של עור, וסירוגו מתוכו אבל מיטה סירוגה על גבה) א"צ לכפותו אלא זוקפו, ולרשב"ג מתיר רצועותיו והוא נופל מאיליו, והלכה כרשב"ג.

מיטה שנקליטיה יוצאים זוקפה ודיו.

צריך לכפות המיטה, ואינו די במה שישן על הכסא או על אודייני או על הקרקע.

מלך שהוא אבל כל העם מסובים על הארץ והוא מיסב על הדרגש.

מותר לכבד ולרבץ ולהדיח כוסות וצלוחיות וקיתוניות בבית האבל, ואין מביאים מוגמר ובשמים לשם, אלא רק כשהמת שם, ואין מברכים על ריח זה.

כמה תקנות מפני הכבוד

תקנות שתיקנו בענייני אבילות מפני כבודם של העניים- אין מוליכים את סעודת ההבראה לבית האבל אלא בסלי נצרים של ערבה קלופה, ואין שותים בבית האבל אלא בזכוכית צבועה ולא בזכוכית לבנה, ומכסים פני המת אפי' הוא עשיר (שהעניים היו פניהם מושחרים בגלל הבצורת), ומוציאין את המת בכליכה (-מיטה של מתים. ובתוס' (ד"ה בכליכה) הביאו שי"ג כליבה והיינו כעין תפירות רחוקות זו מזו) ולא בדרגש, ובבגדי פשתן ולא בבגדים יקרים (כמו שנהג רבן גמליאל שציווה בשעת פטירתו לעשות כך, וי"מ שבחיי עשו כך לאחד מבני ביתו. תוד"ה ונהג), ואפי' בצרדא בת זוזא, מפני כבוד העניים.

כ"ז: מניחים את המוגמר תחת כל המתים, ולא רק תחת מתים מחולי מעיים, שלא יתביישו חולי מעיים חיים.

מטבילים כלי המתים, אף אם לא היו נדות או זבים, מפני כבודם של נדות חיות וזבים חיים.

מנהגינו שהש"צ קורא את קריאת התורה ולא העולה לתורה, כדי שלא לבייש את מי שאינו יודע. תוד"ה בכליכה.

מת במועד

אין אומרים ברכת אבלים במועד, אבל עומדים בשורה ומנחמים, ופוטרים את הרבים לבתיהם.

אין מניחים את המיטה ברחוב שלא להרגיל את ההספד.

חכם בפניו אין בלוויתו דיני מועד ויכולים להספידו, וכ"ש חנוכה ופורים, ויום שמועה כבפניו דמי.

הספד מטפח על לב, טיפוח ביד, וקילוס ברגל , ולא יקלס בסנדל אלא במנעל מפני הסכנה שמא יתהפך הסנדך ותישבר רגלו. ור"ח (תוד"ה לא) גורס לא במנעל ולא בסנדל, ויחף מותר כיון שהוא נזהר היטב שלא ינזק.

אבל שניענע ראשו ונראה שניחם מעצמו אין המנחמים רשאים לישב אצלו.

הכל חייבים לעמוד מפני נשיא חוץ מאבל וחולה, ואם עמדו מפני הנשיא אומרים להם שבו חוץ מלאבל ולחולה. ולר"ח (תוד"ה לכל) הכונה שת"ח שעמדו צריך לומר להם שבו, אבל חולה ואבל כיון שאינם צריכים לעמוד ממילא אינם צריכים רשות לשבת.

אבל ביום ראשון אסור לאכול משלו אפילו אם הוא אוכל כמה פעמים (תוד"ה יום), אלא יאכל משל אחרים, ויכול להחליף סעודתו עם חבירו.

אם יש מת בעיר כולם אסורים במלאכה, ואם יש חבורה של קוברים מותרים.

שיעור הבכי הראוי על מת

כל המתקשה על מתו יותר מדאי, גורם למיתת מת נוסף, וכמעשה בשכנתו של רב הונא שמתו ז' בניה והיא.

שיעור הבכי הוא שלשה ימים, וז' להספד, ושלושים לאיסור גיהוץ ותספורת, מכאן ואילך אמר הקב"ה אי אתם רחמנים יותר ממני.

יש להרבות בבכי על ההולך בלא בנים, דכתיב "בכו בכה להולך", וי"מ על מי שעבר עבירה ושנה בה, שנעשית לו העבירה כהתר.

אבל בג' ימים ראשונים יראה כאילו חרב מונחת בין ירכותיו, ועד שבעה מונחת בקרן זוית מכאן ואילך עוברת לנגדו בשוק.

כ"ח. אין מניחים מיטת יולדת שמתה מחמת הולד ברחוב מפני הכבוד שהיא שופעת דם, ולרבי אלעזר גם של שאר נשים אין מניחים ברחוב, דכתיב "ותמת שם מרים ותקבר שם" סמוך למיתה קבורה. (גם מרים מתה בנשיקה, ולא נכתב הדבר בתורה מפני שגנאי לאומרו. נסמכה מיתת מרים לפרשת פרה אדומה, ומיתת אהרן נסמכה לבגדי כהונה, לומר שמיתת צדיקים מכפרת כמו פרה אדומה שמכפרת על מעשה העגל (תוד"ה מה) ובגדי כהונה).

מת פתאום זו היא מיתה חטופה, חלה יום אחד ומת זו היא מיתת דחופה, וי"א מיתת מגיפה, ב' ימים- דחויה, ג' ימים- גערה, ד'- נזיפה, ה' זו היא מיתת כל אדם.

מת בן נ' שנה ועד שישים זו היא מיתת כרת, בן נ"ב זו היא מיתת שמואל הרמתי, בן ס' זו היא מיתה בידי שמים, בן ע'- שיבה, בן פ'- גבורות, מת מיתה חטופה היינו כרת דיומי, ואם הגיע לגבורות ומת מיטה חטופה זו מיתת נשיקה.

חיי בני ומזוני לאו בזכותא תליא מילתא אלא במזלא, כמו שמצינו ברבה ורב חסדא ששניהם תפילתם על הגשמים היתה מתקבלת, ורב חסדא הצליח בחיי בני ומזוני ורבה לא. ואף דאיתא בשבת קנ"ו שאין מזל לישראל, היינו שלפעמים המזל יכול להשתנות, אבל לפעמים אינו יכול להשתנות. תוד"ה אלא.

רבא ביקש מאחיו (רב שעורים) שיבקש ממלאך המות שלא יצערו, ולא ביקש בעצמו כיון שכבר נמסר מזלו, וכשמת נתגלה לרב שעורים ואמר לו שהכאב היה ככאב של הקזה.

רב נחמן נתגלה לרבא לאחר מיתתו ואמר לו שכאב המיתה היה קל כמו הוצאת שערה מחלב, ומ"מ הפחד היה גדול שאינו רוצה לחזור לחיות.

הגמ' מביאה מעשים על אמוראים (רב אלעזר, רב ששת, רב אשי, רב חסדא, רבי חייא) מה שאמרו למלאך המות כשבא ליטול את נשמתם.

רב אשי ביקש ממלאך המות להמתין לו ל' יום כדי שיחזור על תלמודו, מפני שאומרים למעלה אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו, ואחר ל' יום חזר מלאך המות, ואמר שהוא חייב כבר לקחתו

מפני שרגלו של בר נתן דוחקת, ואין מלכות נוגעת בחברתה אפי' מלוא נימא.

אין למלאך המות רשות בזמן שהאדם עוסק בתורה.

כ"ח: נשים במועד מענות (-כולם עונות כאחת), אבל לא מטפחות -ספיקת כפים זו בזו (ומה שמצינו שאסור לטפח ביו"ט שמא יתקן כלי שיר, היינו בדרך שיר, אבל בדרך אבל אף במועד אסור. תוס' כ"ז: ד"ה אבל), ולא מקוננות (אחת מדברת וכולן עונות אחריה). ולרבי ישמעאל הסמוכות למיטה מטפחות. בר"ח ובחנוכה ובפורים מענות ומטפחות אבל לא מקוננות. ואחרי שנקבר המת לא מענות ולא מטפחות.

לעתיד לבוא הוא אומר "בלע המות לנצח ומחה ד' אלוקים דמעה מעל כל פנים ונאמר אמן". והמשנה מביאה דבר זה כדי לסיים את סדר מועד בדבר טוב, ולכן יבמות מתחיל בפורענות, כיון שזה סמוך לפרענות של מועד קטן. תוד"ה בלע המות.

הגמ' מביאה כמה דברים שהיו נשי דשכנציב אומרות אחר המת.

טוב לכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה, והחי יתן אל ליבו שכמו שנהג עם המת בהספד בקבורה ובנשיאת המת כך ינהגו עמו, וי"א שאם לא יגביה עצמו יגביהוהו מן השמים.

הגמ' מביאה מה אמרו ר"ט וריה"ג וראב"ע ור"ע בשבאו לנחם את רבי ישמעאל על מות בניו, שנשאו ק"ו מנדב ואביהוא ומאביה בן ירבעם ומצדקיה מלך יהודה ומאחאב מלך ישראל, שלא עשו אלא מצוה אחת והיה המספד גדול, בניו של רבי ישמעאל שעשו מצוות רבות על אחת כמה וכמה. ואף שצדקיהו מלך יהודה היה צדיק גמור, בפסוקים לא מצינו שעשה מצוה אלא מה שהעלה את ירמיהו מן הטיט. תוד"ה צדקיהו.

אין המנחמים רשאים לומר דבר עד שיפתח האבל בדברים.

אבל יושב בראש, וכן חתן יושב בראש דכתיב "כחתן יכהן פאר" מה כהן בראש דכתיב "וקדשתו" להקדימו לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון לקרות בספר תורה, ולברך ראשון ברכת המזון, וליטול מנה יפה ראשון (התוס' (ד"ה וליטול) דנים אם הכונה שאחרים יתנו לו אבל הוא לא יטול מעצמו שהרי הנותן עינו בחלק יפה אינו רואה סימן ברכה, או שיטול מעצמו כיון שזה דינו), אף חתן בראש.

כ"ט. קשה יציאת נשמה מן הגוף כ...

הנפטר מן המת לא יאמר לו לך לשלום אלא לך בשלום, והנפטר מן החי לא יאמר לך בשלום אלא לך לשלום.

כל היוצא מביה"כ לביהמ"ד ומביהמ"ד לביה"כ זוכה ומקבל פני שכינה.

תלמידי חכמים אין להם מנוחה אפי' בעוה"ב.

מסכת חגיגה

הכל חייבין

מי חייב בראיה

כתיב "שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך אל פני האדון ד' ", והיינו שבפסח ושבועות וסוכות כל אחד חייב להיראות בבית המקדש, וזו מצות ראיה והיינו העליה לרגל. ומלבד זה צריכים עולי הרגל להביא עולת ראיה דכתיב "ולא יראו פני ריקם", וכן צריכים להביא שלמי חגיגה דכתיב "וחגותם אותו חג לד' ", ושלמי שמחה דכתיב "ושמחת בחגך" ואין שמחה אלא בבשר דכתיב "וזבחת שלמים ואכלת שם".

ולהלן (ב.- ז') יבוארו דיני העליה לרגל ועולת הראיה, ואח"כ (ח' ט') יבוארו דיני שלמי חגיגה ושלמי שמחה.

ב. הכל חייבים בראיה (-להתראות בעזרה בזמן הרגל, דכתיב "שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך". רש"י. וכתבו התוס' (ד"ה הכל) דמיירי גם לענין קרבן ראיה, והירושלמי חולק על הבבלי וסובר שהמשנה מדברת רק על הקרבן אבל בראית פנים כולם חייבים) **חוץ** מחרש שוטה וקטן וטומטום ואנדרוגינוס, ונשים ועבדים שאינם משוחררים, החיגר והסומא והחולה והזקן ומי שאינו יכול לעלות ברגליו מירושלים לעזרה. (וה"ה אם אינו יכול לעלות מעירו לעזרה. תוד"ה ומי). עוד כתבו התוס' (ד"ה חוץ) דה"ה שהמקמץ [צואת כלבים] והמצרף נחושת והבורסי פטורים (כמבואר לקמן ד.), וכן מי שאין לו קרקע פטור.

איזה קטן פטור מראיה- לבית שמאי כל שאינו יכול לרכב על כתפיו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית פטור, ולבית הלל כל שאינו יכול לאחוז בידו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית פטור שנאמר "שלש רגלים". אבל ביותר מזה אע"פ שאינו חייב מדאורייתא, הטילו חכמים על אביו ועל אמו לחנכו במצוות. וכתבו התוס' (ד"ה איזהו) שמגיל חינוך צריך להביא את הקרבנות בנדבה, ולמ"ד נדרים ונדבות אין קרבים ביו"ט, יקריבו אותם בחול המועד, וכתבו שלרש"י דין קטן נאמר לגבי העליה לרגל ולא לענין הקרבן.

מי שחציו עבד וחציו בן חורין י"א שהוא חייב בראיה, ולרבינא הוא פטור, וללישנא בתרא אף לרבינא הדבר תלוי בדין שחרור חצי עבד וחצי בן חורין, דלמשנה ראשונה דסברי ב"ה שהוא עובד את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד הוא פטור מראיה, אבל אחרי שאמרו להם ב"ש שנמצא שאינו יכול לישא לא שפחה מפני צד חרות שבו וכתיב "לא יהיה קדש", ולא בת חורין מפני צד עבדות שבו, ומבטל פריה ורביה, ולא נברא העולם אלא לפריה ורביה דכתיב "לא תוהו בראה לשבת יצרה", וחזרו ב"ה להורות כב"ש שכופין את רבו לשחררו וכותב העבד שטר על חצי דמיו, א"כ הוא חייב בראיה.

וכתבו התוס' (ד"ה לישא) שחצי עבד וחצי בן חורין אינו יכול למכור עצמו כדי לישא שפחה, דגר אינו נמכר לעבד עברי. ואינו יכול לישא חצי שפחה וחצי בת חורין, דאתי צד חרות ומשתמש בצד עבד, ואף שפרדה שתבעה מרבעים עליה את מינה, התם לא קפיד קרא אלא בכלאים של שני מינים.

עוד כתבו התוס' (ד"ה לישא) שאינו יכול לישא ממזרת אע"פ שעבד מותר בממזרת, אין לתקן לעשות כך כדי שלא להרבות ממזרים, ועוד דאתי צד עבדות ומשתמש באשת איש, שהרי תופסים בה קידושין, וכן מהאי טעמא אין לו לישא נתינה, או שצד עבדות אסור בנתינה. ועשה ש"לשבת יצרה" אינו דוחה לאו ד"לא יהיה קדש", כיון שאפשר לקיים שניהם ע"י כפיה, אי נמי כיון שהאיסור הוא משעת העראה והמצוה היא רק בשעת גמר ביאה, ולא הוה בעידנא.

עוד כתבו התוס' (ד"ה לא) שעשה ד"לא תוהו בראה" אלים מ"פרו ורבו", עוד כתבו שעבד ג"כ מחויב בפריה ורביה.

עוד כתבו התוס' (ד"ה כופין) שאף שהמשחרר עבדו עובר בעשה, ניחא לן שיעשה האדון איסור קטן ולא יעשה העבד איסור גדול, והא דאמרינן אין אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חברך, היינו היכא שהוא פשע בדבר.

סומא באחת מעיניו י"א שהוא חייב בראיה, וי"א שהוא פטור דכתיב "יראה יראה" כדרך שבא לראות כך בא ליראות.

חיגר ביום הראשון שנתרפא ביום השני, למ"ד שכל ימי הרגל תשלומין זה לזה שחובת הרגל מוטלת על כל הימים חייב, ולמ"ד כולם תשלומין דראשון פטור.

ב: השומע ואינו מדבר –אילם, או **מדבר ואינו שומע** –חרש, והיינו שבהתחלה הוא היה פקח ולמד לדבר ואח"כ נתחרש, פטורים מראיה, דכתיב "למען ישמעו ולמען ילמדו" קרי ביה ילמ֑דו, ומ"מ בשמחה -לשמוח בחג באכילת בשר שלמים, דכתיב "ושמחת בחגך", חייבים, דגמר מהקהל, והרי הם כפיקחים לכל דבריהם.

חרש שאינו שומע ואינו מדבר **ושוטה וקטן** פטורים מראיה ומשמחה ומכל המצוות האמורות בתורה.

ג. חרש באזנו אחת פטור מראיה, דכתיב "באזניהם", (ומ"נגד כל ישראל" לומדים שצריך לקרוא באזני כל ישראל, ומ"למען ישמעו" לומדים שצריך שכולם ישמעו את הקריאה).

חיגר ברגלו אחת פטור מראיה דכתיב "רגלים".

בעלי קבין שרגליהם חתוכות ומניחים סופי רגליהם בתוך קב פטורים מראיה, דכתיב "פעמים" ואין פעמים אלא רגלים.

ביאורי פסוקים

מה יפו פעמייך בנעלים בת נדיב- כמה נאים רגליהם של ישראל בשעה שעולים לרגל, ונדיב היינו אברהם אבינו שנדבו ליבו להכיר את בוראו, דכתיב "נדיבי עמים נאספו עם אלוקי אברהם", ונקט הפסוק דווקא אברהם מפני שהוא היה תחילה לגרים (שהוא הראשון שנצטוה על המילה. תוד"ה תחילה), והגרים הם המתנדבים מבין האומות לקבל עליהם עול מצוות.

והבור ריק אין בו מים- אבל נחשים ועקרבים יש בו.

הקהל את העם האנשים הנשים והטף- אנשים באים ללמוד, והנשים לשמוע (ודלא כבן עזאי דאמר חייב אדם ללמד לבתו תורה. תוד"ה נשים בשם הירושלמי), והטף כדי ליתן שכר למביאיהם ועל זה סמכו להביא קטנים לבית הכנסת. תוד"ה כדי.

את ד' האמרת היום- אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם, ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם. ואיתא במדרש ששלשה מעידין זה על זה, ישראל שבת והקב"ה, ישראל והקב"ה מעידים על השבת שהיא יום מנוחה, ישראל ושבת מעידים על הקב"ה שהוא אחד, הקב"ה ושבת מעידים על ישראל שהם יחידים באומות, ולכן אומרים אתה אחד במנחה בשבת אע"פ שאינו מדבר מענייניא דשבת. תוד"ה ומי.

ג: דברי חכמים כדרבנות- שמכוונים את לומדיהם מדרכי מיתה לדרכי חיים כמו דרבן המכוון הפרה לתלמיה להביא חיים לעולם. **וכמסמרות-** שדברי תורה אינם מיטלטלים. **נטועים-** שדברי תורה פרים ורבים, **בעלי אסופות-** שיושבים באסופות ועוסקים בתורה ונחלקים, ומ"מ **כולם ניתנו מרועה אחד,** ועשה אזנך כאפרכסת וקנה לך לב מבין לשמוע מאחר וכולם ליבם לשמים, וכשתדע להבין אי זה יכשר קבע הלכה כמותו.

עמון ומואב מעשרים מעשר עני בשביעית מפני שהרבה כרכים כבשו עולי מצרים ולא כבשום עולי בבל מפני שקדושה ראשונה קידשה לשעתה ולא קידשה לעת"ל, והניחום ולא קידשו את עמון ומואב כדי שיסמכו עליהם עניים בשביעית בלקט שכחה ופאה ומעשר עני, וברשות חכמים להטיל איזה מעשר שירצו לפי שאינם חייבים מן התורה, (ובדין שאפילו במקום תרומה גדולה יתנו מעשר עני, אלא שחכמים לא רצו לחלק כ"כ משאר השנים. תוד"ה עמון). אבל קדושה שניה קידשה לעתיד לבוא, לפיכך בשאר ארץ ישראל אסור לזרוע בשביעית. רש"י כתב שהכונה לארץ סיחון ועוג, ודעת ר"ת (תוס' שם) דאיירי בעמון ומואב במקום שלא נכבשו ע"י סיחון ועוג, אבל מה שנכבש ע"י סיחון ועוג נתקדש בקדושת הארץ, אי נמי רק ארץ סיחון ועוג ממש נתקדשה בקדושת הארץ, ולא מה שכבשו מעמון ומואב.

הגמ' מביאה המעשה שנתעוורו עיני רבי יוסי מפני שהקפיד עליו ר"א, והתפלל עליו ר"א ונתרפא.

איזהו שוטה האמור בכל מקום שפטור מן המצוות ומן העונש ואין קניינו קנין ואין ממכרו ממכר, היוצא יחידי בלילה, והלן בלילה בבית הקברות, והמקרע את כסותו, הגמ' מבארת שאם לא עשאן דרך שטות אינו שוטה, ואם עשאן דרך שטות, לרבי יוחנן הוי שוטה באחד מהם, ולרב הונא דווקא כולם בבת אחת, משום שאפשר לתלות שעשה כך מסיבות אחרות, ואמר רב פפא שאם רב הונא היה שומע הברייתא איזהו שוטה המאבד כל מה שנותנים לו, היה חוזר בו, והגמ' מסתפקת אם היה חוזר בו שבמקרע כסותו סגי או שגם בשאר סימנים סגי באחד מהם, תיקו.

מי חייב בראיה- המשך

ד. נשים פטורות מראיה דכתיב "זכורך", ואף שמצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות, הוא אמינא ללמוד גז"ש ראיה ראיה מהקהל לחייבה.

טומטום ואנדרוגינוס פטורים מראיה, דכתיב "זכורך" ולא כתיב זכור, אנדרוגינוס הוא אמינא לחייבו כיון שיש לו צד זכרות, קמ"ל שהוא בריה בפני עצמה, וטומטום היה צד לחייבו היכא שביציו מבחוץ והגיד מבפנים שהוא ודאי זכר. וכתבו התוס' (ד"ה אלא) שטומטום רגיל אף שהוא ספק זכר ספק נקיבה אין לחייבו מספק, דהוי חולין בעזרה.

קטן שהגיע לחינוך חייב בראיה מדרבנן.

המקמץ אוסף צואת כלבים כדי לתקן בהם עורות **והמצרף נחושת** במקום שחופרים אותו מהקרקע **והבורסי** פטורים מראיה, דכתיב "כל זכורך", והם אינם יכולים לעלות עם כולם מפני שריחם רע.

עבדים פטורים מראיה, דכל מצוה שאין האשה חייבת בה עבד אינו חייב בה (גז"ש לה לה מאשה), ומי שחציו עבד וחציו בן חורין פטור מדכתיב "אל פני האדון ד' " מי שאין לו אלא אדון אחד אמנם למשנה אחרונה שכופים את רבו לשחררו חשיב יש לו אדון אחד וחייב.

החיגר והחולה והסומא והזקן פטורים מראיה.

ד: מי שאינו יכול לעלות ברגליו כגון אנשים מפונקים שאינם הולכים בלא מנעל, ואסור להכנס להר הבית בלא מנעל, פטורים מראיה, דכתיב "כי תבואו ליראות פני מי ביקש זאת מידכם רמוס חצרי".

הטמא פטור מן הראיה ואינו צריך לשלוח עולת ראיה ע"י שליח (וכן בערל), דכתיב "ובאת שמה" "והבאתם שמה", כל שאינו בביאה אינו בהבאה, וטמא אינו בביאה דכתיב "את מקדש ד' טימא ונכרתה".

ערל ישראל שמתו אחיו מחמת מילה פטור מן הראיה לפי ר"ע שסובר שערל כטמא.

...כי מטי להאי קרא הוי בכי

רב הונא היה בוכה כשהיה קורא על חיוב ראיה משום דכתיב "כי תבואו ליראות פני מי ביקש זאת מידכם רמוס חצרי", וכן בפסוק "וזבחת שלמים ואכלת" היה בוכה משום דכתיב "למה לי רוב זבחיכם".

רב אלעזר היה בוכה בפסוק "ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו" דק"ו מפני תוכחה של הקב"ה, וכן כשהיה קורא "ויאמר שמואל אל שאול למה הרגזתני להעלות אותי" שפחד שמואל שקוראים לו לדין והביא את משה להעיד שקיים כל התורה, וק"ו אנו שאיננו צדיקים כשמואל.

רב אמי היה בוכה בפסוק "יתן בעפר פיהו אולי יש תקוה", שאפי' יסורים לא ודאי שיש בהם תקוה, וכן בפסוק בקשו צדק בקשו ענווה אולי תסתרו ביום אף ד', שאפי' אלו לא ודאי יעזרו, ומהאי טעמא היה בוכה **רב אסי** בפסוק "שנאו רע ואהבו טוב והציגו בשער משפט אולי יחנן ד' אלוקי צבאות".

רב יוסף היה בוכה בפסוק "ויש נספה בלא משפט", וכמו שמצינו ששלוחו של מלאך המות הרג מרים אחרת ממה שנאמר לו, ועשה כך בשעה שהורע מזלה, וכדי לקיים "דור הולך ודור בא" נושאם מלאך המות עד הגיע זמנם, ואז מוסרם לדומה, ואת שנותיהם נותן לת"ח המעביר על מידותיו.

ה. רבי יוחנן היה בוכה בפסוק "ותסיתני בו לבלעו חינם, ובפסוק "הן בקדושיו לא יאמין", והיינו כמו מי שהולך לדרך ארוכה שלקח רק תאנים שאינם מבושלות, משום שחושש שהמבושלות לא ישמרו, ואותו תלמיד שאמר עליו ריו"ח שאם היה הולך בדרך טובה לא היה מת, הוא מת בגלל שבעט ברבותיו, וכתיב "וטוב לא יהיה לרשע ולא יאריך ימים כצל אשר איננו ירא מלפני האלוקים" וזה מדבר על כבוד חכמים. וכן היה בוכה בפסוק "וקרבתי אליכם למשפט והייתי עד ממהר וכו' ", שכיון שהקב"ה מקרב וממהר אין לנו תקנה, והקב"ה שוקל קלות כחמורות -עושקי שכר שכיר כמנאפים ומכשפים, וכן היה בוכה בפסוק "כי את כל מעשה האלוקים יביא במשפט על כל נעלם" ששוקל שגגות כזדונות, ("על כל נעלם" היינו ההורג כינה וחבירו נמאס וי"א שרק וחבירו נמאס, "אם טוב ואם רע" היינו שנותן צדקה לעני בפרהסיא ומביישו, וי"א שנותן צדקה לאשה בסתר וגורם לחשד, וי"א ששולח לאשתו בשר שאינו מחותך מהחלב והגידים האסורים בערבי שבתות שמתוך שממהרים להכין צרכי שבת לא שמים לב אם הוא מנוקר, אם אינה בקיאה בניקור, וי"א שנותן מעות לעני רק בשעת דוחקו

ולא קודם לכן שיוכל לקנות מזונות בזמן שהם זולים. רש"י. ולר"ת (תוד"ה זה) מיירי כגון שתפסו המושל ובא אחד להלוות לו ובגלל שיש לאותו עני אפשרות ללוות קנסו המושל), וכן היה בוכה בפסוק "והיה כי תמצאנה אותו רעות רבות וצרות".

כל המטה דינו של גר כאילו מטה דינו של מעלה.

כל העושה עבירה ומתחרט מוחלים לו מיד, והיינו בלא תעשה, וכמ"ד בסוף יומא שעל עשה ולא תעשה תשובה מכפרת, ודלא כרבי ישמעאל שסובר שתשובה תולה ויום הכיפורים מכפר. עוד יש לחלק שיש תשובה שמוחלים לגמרי, ויש תשובה שמוחלים אבל עדיין יש עונש ועל אותו עונש תולים, ועם יסורים מתכפר לגמרי. תוד"ה הא.

ביאור פסוקים

ח: וחרה אפי בו ביום ההוא ועזבתים והסתרתי פני מהם והיה לאכול- כל שאינו בהסתר פנים או בוהיה לאכול -שהעכו"ם שוללים ממונו, אינו מהם. (ורבא חשבו שאינו ב"והסתרתי פני" ולא ב"והיה לאכול", ואמר להם שהוא שולח הרבה לשבור מלכא, ונתנו בו חכמים עיניהם ושלח המלך ונטלו כל ממונו, דכל מקום שנתנו חכמים עיניהם היינו או עוני או מיתה).

הסתר אסתיר פני ביום ההוא- ומ"מ בחלום אדבר בו, ועדיין ידו נטויה עלינו, וכמו שאמר רבי יהושע בן חנניה לקיסר.

הגמ' דורשת שאין לחשוש שחכמת אומות העולם תהיה יותר מישראל.

ומגיד לאדם מה שיחו- אפי' שיחה קלה שבין איש לאשתו מגידים לאדם בשעת מיתה, ומה ששמע רב כהנא כשהתחבא מתחת מיטתו של רב היינו בצריך לרצותה.

במסתרים תבכה נפשי מפני גוה- מקום יש לקב"ה ומסתרים שמו, ובוכה מפני שניטלה גאוותם של ישראל וניתנה לעכו"ם, ואף שאין עציבות לפני הקב"ה מ"מ בוכה בבתים הפנימיים, ובחורבן ביהמ"ק בכה אף בחיצוניים ואפי' מלאכי שלום בכו.

ודמוע תדמע ותרד עיני דמעה- ג' דמעות על מקדש ראשון ושני והגלות, וי"א אחת על ביטול תורה שמחמת הגלות.

ג' הקב"ה בוכה עליהם בכל יום, על שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק, ועל שא"א לעסוק ועוסק, ועל פרנס שמתגאה על הציבור.

השליך משמים ארץ- מאיגרא רם לבירא עמיקתא.

הגמ' מביאה המעשה שרבי ורבי חייא הלכו לת"ח סומא ומה שהיה שם.

ויחי עוד לנצח לא יראה השחת כי יראה חכמים ימותו- ומה הרואה חכמים במיתתם יחיה, הרואה חכמים בחייהם על אחת כמה וכמה.

ואותי יום יום ידרשון ודעת דרכי יחפצון- כל העוסק בתורה אפי' יום אחד בשנה, מעלה עליו הכתוב כאילו עסק כל השנה, וכן במידת פורענות כל העובר עבירה יום אחד בשנה מעלה עליו הכתוב כאילו עבר כל השנה (ולכן נענשו מ' שנים על חטא המרגלים שהיה מ' ימים).

חיוב קטן בראיה

י. לבית שמאי אם אינו יכול לרכוב על כתפו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית פטור, ועד ירושלים הביאתו אמו, שהרי גם היא חייבת בשמחה -לעלות לרגל ולשמוח עם בעלה, דכתיב "ושמחת אתה וביתך". וחנה לא עלתה עם שמואל עד שנגמל -גיל כ"ד חודש, אף שהוא היה יכול לרכב על כתיפו של אביו כבר מגיל שנה, מפני שחנה ראתה בו מפנקותא יתירה וחששה שינזק מטורח הדרך.

ולבית הלל אם אינו יכול לאחוז בידו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית פטור.

הגמרא מסתפקת האם יש חיוב חינוך בחיגר שיכול להתרפא (לפני שיגדל. תוד"ה בחיגר) לבית שמאי, אבל לב"ה פטור כיון שאינו יכול לאחוז בידו של אביו וללכת ברגליו, ובסומא שיכול להתרפא אף לבית הלל שהוא יכול לאחוז בידו של אביו וללכת ברגליו. (ואם אינם יכולים להתרפא פטורים כיון שגם כשיגדלו יהיו פטורים, ואין חינוך הקטן אלא כדי שיתרגל לעשות זאת כשיגדל). והגמרא אומרת שכל היכא שגדול חייב מדאורייתא קטן חייב מדרבנן, אבל היכא שהגדול פטור מדאורייתא קטן ג"כ פטור.

שווי הראיה והחגיגה- לבית שמאי הראיה -קרבן עולה שמביא גדול שבא להראות, צריכה להיות שוה לא פחות מ**שתי כסף** שזה שליש דינר, ואע"פ שהתורה לא נתנה שיעור חכמים נתנו בו שיעור, ושלמי **חגיגה** שהיחידים חייבים להביא ברגל דכתיב "וחגותם אותו חג לד' ", **מעה כסף. ובית הלל אומרים הראיה מעה כסף וחגיגה שתי כסף**, הגמ' מבארת למה לב"ש הראיה חשובה יותר ולב"ה החגיגה חשובה יותר, (לב"ש ראיה עדיפא שכולה לגבוה, ובעצרת ריבה הכתוב בעולות יותר משלמים, ולב"ה חגיגה עדיפא שישנה לפני הדיבור ויש בה ב' אכילות מזבח ואדם **ובנשיאים** בחנוכת המזבח **ריבה הכתוב בשלמים מבעולות**, ונחלקו אם היתה ראיה לפני הדיבור דכתיב "ויעלו עולות" או שהקריבו עולת תמיד, וכדלהלן).

איזה עולה הקריבו נערי בני ישראל

ו: כתיב "וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עולות" ואף שפסוק זה נאמר בפרשת משפטים אחרי מתן תורה, זה היה יום לפני מתן תורה שמשה בנה מזבח והקריב עליו קרבן, ואין מוקדם ומאחור בתורה.

לבית שמאי היינו עולת ראיה וכנ"ל.

לרבי ישמעאל היינו עולת ראיה, דס"ל שהכללות (-הרבה דברים סתומים שלא נתפרשו כל צורכם) **נאמרו בסיני, והפרטות נאמרו באהל מועד** משהוקם המשכן ודיבר ד' עם משה מעל הכפורת, **וא"כ עדיין לא נצטוו על הפשט וניתוח של עולת תמיד, (ולר"ע כללות ופרטות נאמרו בסיני ונשנו באהל מועד ונשתלשו בערבות מואב** מפי משה לישראל, דכתיב "בעבר הירדן בארץ מואב הואיל משה באר את התורה"). **הגמ' דוחה שגם לרבי ישמעאל י"ל שהיתה עולת תמיד, והקריבוה בלא הפשט וניתוח, וכדמצינו שלריה"ג מעיקרא הקריבוה בלא הפשט וניתוח.**

לרבי אלעזר היינו עולת ראיה, דס"ל שלא קרבה עולת תמיד בסיני, (ולר"ע קרבה ע"י שבט לוי משלהם, שהם לא עבדו ע"ז, ושוב לא פסקה).

לבית הלל היינו עולת תמיד וכנ"ל.

לרבי עקיבא היינו עולת תמיד וכנ"ל.

לרבי יוסי הגלילי היינו עולת תמיד, דאמר רבי יוסי הגלילי **שישראל נצטוו ג' מצוות בעלותם לרגל, ראיה חגיגה ושמחה** (שלמי שמחה אם אין לו בשר שלמים של נדר ונדבה שהתנדב כל השנה או מעשר בהמה, מביא שלמים משלו או ממעות מעשר שני להיות לו בשר לשובע, שאין שמחת החג אלא בבשר), **וכל אחת יש לה מעלה מיוחדת שאין באחרים, חגיגה שהקריבוה לפני הדיבור** (והיינו השלמים שהקריבו הבכורות, ואף שלא הקריבום ברגל נקראו חגיגה מפני שבהם נתקיים "ויחוגו לי במדבר"), **והראיה כולה לגבוה, והשמחה נוהגת אף בנשים.** ובתוספתא איתא שרק שמחה יש לה תשלומין כל שבעה, והסוגיה שלנו סוברת שגם לאחרים יש תשלומין. ולא קאמר שרק שמחה א"צ שיעור, דאימא שגם שמחה צריכה שיעור, או משום שלא חשיב חומרא של שתים על אחד, כמו דלא חשיב ששמחה באה מכל דבר משא"כ ראיה וחגיגה. תוד"ה יש.

רב חסדא מסתפק אם העולות היו מכבשים, או מפרים כמו שכתוב בסוף הפסוק על השלמים, ונ"מ לפיסוק טעמים אם לקרוא "ויעלו עולות" עם טעם מפסיק או עם טעם מחבר, **ולאומר הרי עלי עולה** כעולה שהקריבו ישראל במדבר אם יביא פרים או כבשים. **תיקו.**

קרבן ראיה

ז. אלו דברים שאין להם שיעור הפאה (ומדרבנן שיעורה אחד משישים) **והביכורים והראיון וגמילות חסדים** (בגופו, וזה בכלל גמילות חסדים, אבל גמילות חסדים בממונו יש לו שיעור. תוד"ה גמילות) **ותלמוד תורה.**

ומדרבנן יש לראיון שיעור למטה, והיינו מעה כסף. ואיתא בירושלמי שהמשנה לא מנתה אלא דברים שאם הוא מוסיף עליהם יש בזה מצוה, אבל עפר סוטה אפר פרה רוק יבמה ודם צפור של מצורע לא נמנו אע"פ שאין להם שיעור, כיון שאין מצוה להוסיף עליהם. (תוד"ה והבכורים). עוד כתבו התוס' (ד"ה רבי יוחנן) שבירושלמי איתא שדעת רבי יוחנן שכל השיעורים הם הלכה למשה מסיני, ולדבריו מעה כסף ושתי כסף זה דאורייתא.

הבא ליראות בעיקר הרגל -יו"ט ראשון, **חייב בעולת ראיה, ובשאר ימי הרגל, אם בא ליראות אינו חייב להביא עולת ראיה, דדרשינן יראה יראה מה אני בחינם אף אתם בחינם, (ולהוא אמינא נחלקו בזה רבי יוחנן וריש לקיש), ואם הביא עמו קרבן לרבי יוחנן אין מקבלים אותו, דאין שיעור לראית פנים, אבל יש שיעור לראית קרבן, ולריש לקיש מקבלים אותו, דאף לראית קרבן אין שיעור, והא דכתיב "הוקר רגלך מבית רעך" היינו** שלא תחטא **ותצטרך לבוא בחטאות ואשמות.**

קרבן ראיה הוא זבחים, ולא עופות ומנחות, דנאמרה חגיגה להדיוט ונאמרה ראיה לגבוה, מה חגיגה האמורה להדיוט זבחים, אף ראיה האמורה לגבוה זבחים, והיינו עולות, דמה חגיגה האמורה להדיוט היא ראויה להדיוט, אף ראיה האמורה לגבוה זו עולה שהיא ראויה לגבוה, שלא יהא שלחנך מלא ושלחן רבך ריקם.

ז: מצות ראיה היא כל ישראל יחד ולא לחצאין, ונ"מ שהמקמץ והמצרף נחושת והבורסי פטורים מראיה ואינם חייבים לעלות בפני עצמם, אבל מי שיש לו י' בנים לא יעלה ה' ה' אף בלא דין זה, דהי מינייהו משות פושעים והי מינייהו משות זריזים.

האם מביאים עולות ושלמים ממעשר

מעשר שני ניתן לפדותו על מעות ולהעלותו לירושלים ולקנות בו דבר מאכל כולל קרבנות כגון שלמים, אמנם קרבן שחובה על האדם להביאו אין להביאו ממעות מעשר, שהרי כל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין, והגמרא תבאר מה הדין בזה לגבי עולת ראיה שלמי חגיגה ושלמי שמחה.

עולת ראיה הבאה ביו"ט או במועד אין להביאה ממעות מעשר אלא מן החולין, דכל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין, וכן מפני שאין לקנות במעות מעשר אלא דבר הנאכל, כדיליף בספרי. תוד"ה אמא'.

הבאת קרבנות ביו"ט- דווקא עולת ראיה מותר להביאה ביו"ט וסומכים עליה, וכן שלמי חגיגה מפני שיש בזה צורך למאכל הדיוט, וקרבנות שמותר להביאם לא גזרו חכמים לבטל בהם סמיכה, **אבל עולות נדרים ונדבות אין להביאם ביו"ט אלא במועד**, דס"ל לתנא שגם לבית הלל אין להביא נדרים ונדבות ביו"ט, (אמנם לב"ש לוקה על הבאתם, אבל לב"ה אינו לוקה משום מתוך שהותרה לצורך הותרה שלא לצורך. תוד"ה עולות), ורק עולת ראיה ושלמי חגיגה מותר, שאע"פ שיש להם תשלומין, עיקר מצותם ביום הראשון דכתיב "וחגותם אותו", **ולב"ש אין מביאים עולות ביו"ט כלל** דכתיב "לכם" ולא לגבוה, ורק תמידים ומוספים שזמנם קבוע מביאים ביו"ט דכתיב "במועדו", **ושלמים מביא ואינו סומך** דהסמיכה שבות היא, דאסור להשתמש בבעלי חיים.

ח. שלמי שמחה ניתן להביאם ממעות מעשר שני, או ממעשר בהמה, (וכשמביא ממעשר בהמה לא יביא ביו"ט דילמא אתי לעשורי ביו"ט, דאסור משום צובע שהרי צריך לצבוע באדום את הבהמה היוצאת עשירית. והקשו התוס' (ד"ה משום) תיפוק ליה משום שאסור להקדיש ביו"ט, ויש מתרצים שכאן היא נחשבת קדושה ועומדת כיון שמן התורה מחויב להקדישה, ויש מתרצים שהאיסור להקדיש הוא דרבנן, ולא גזרו אטו איסור דרבנן. ואיסור מתקן אין בהקדשת בהמה, אף שאסור להפריש תרומות ומעשרות משום מתקן, דשאני הכא שיכול לאכול את הבהמה בלי להקדישה), **וכן יוצאים ידי חובת שלמי שמחה בנדרים ובנדבות** (י"א שרק אם הקריבם משום שמחה יוצא, אבל אם הביאם לשם נדר יצא רק ידי נדר. תוד"ה עולות), **והכהנים בחטאת ובאשם ובבכור ובחזה ושוק**, ואין צריכים לזבוח שלמים לשם כך, והעיקר שיהיה בשר לשובע, **דכתיב "ושמחת בחגך" לרבות כל מיני שמחות, אבל לא בעופות ולא במנחות, דכתיב "בחגך" והיינו בעלי חיים שאפשר להביא מהם קרבן חגיגה, ורב אשי לומד למעטם מ"ושמחת" דעופות ומנחות אין בהם שמחה, (ומ"בחגך" לומדים שאין נושאים נשים במועד).**

שלמי חגיגה- חגיגת ט"ו, לבית שמאי צריך להביאה דווקא מן החולין, ולבית הלל יכול להביאה מן המעשר, (אבל חגיגת י"ד שבאה כדי שהפסח יהיה נאכל על השובע כאשר החבורה גדולה והפסח לא מספיק לזה, ניתן להביאה ממעות מעשר, דס"ל שחגיגת י"ד דרבנן, וי"א שהיא דאורייתא. תוד"ה אלמא). הגמרא מעמידה את דברי ב"ה דווקא בטופל, שהרי חגיגת ט"ו היא דבר שבחובה, לחזקיה טופל היינו שמוסיף עוד בהמה לחגיגה, אבל אם מוסיף מעות כדי לקנות בהמה גדולה יותר אין יכול לעשות זאת ממעות מעשר, ולרבי יוחנן אדרבה דווקא להוסיף מעות כדי לקנות בהמה גדולה יותר מותר ממעות מעשר, אבל לקנות בהמה נוספת אסור. וכתבו התוס' (ד"ה טופלין) שמחלוקתם היא אם אדם חולק חובתו לשתי בהמות, וא"כ ריבתה התורה שתי בהמות, או שאינו חולק חובתו לשתי בהמות, וא"כ התורה ריבתה שיכול להוסיף מעות.

תניא כוותיה דרבי יוחנן דיליף מדכתיב "ועשית חג שבועות לד' אלוקיך מסת נדבת ידך" (ומסת זה לשון חולין כדכתיב "וישם המלך אחשורוש מס על הארץ"), שאדם מביא חובתו דווקא מן החולין, ו מ"כאשר יברכך ד' אלוקיך" -מכל אשר יברך, לומדים שמותר לערב מעות מעשר. ותניא כוותיה דחזקיה שלומדים כנ"ל אלא שלומדים שמהבהמה השניה ואילך אפשר להביא מממעות מעשר. (ולבית שמאי ביו"ט ראשון אין להביא כלל ממעות מעשר). ועולת ראיה אין להוסיף עליה ממעות מעשר, כיון שא"צ להביא ביותר ממעה כסף.

רבוי עולות ושלמים

ח: מי שיש לו אוכלים מרובים ונכסים מועטים, מביא עולות מועטות, ושלמים מרובים -שטופל ממעות מעשר למעות חולין ומביא פר גדול, ולרב ששת יכול או להביא פר גדול או להביא בהמות נוספות, דס"ל שטופל בין בזה ובין בזה, (והא דאיתא בברייתא שצריך שהאכילה הראשונה תהיה מן החולין, הכונה לשיעור דמי אותה אכילה).

נכסים מרובים ואוכלים מועטים מביא עולות מרובות דכתיב "איש כמתנת ידו", ושלמים מועטים.

זה וזה מועט מביא במעה כסף ושתי כסף.

זה וזה מרובה על זה נאמר "איש כמתנת ידו כברכת ד' אלוקיך אשר נתן לך".

תשלומי חגיגה

כשלא הקריב ביו"ט את כל הבהמות שהפריש לחגיגתו- הפריש י' בהמות לחגיגתו והקריב חמש ביו"ט ראשון, אם הפריש כולם כדי להקריבם בראשון יכול להקריבם בשאר ימי הרגל, ואין בזה משום בל תוסיף (דכתיב "וחגותם אותו" היינו יום אחד), כיון שההקרבה אינה אלא תשלומין של היום הראשון, **אבל אם הפרישם בסתם אינו יכול להקריבם בשאר ימי הרגל** משום בל תוסיף, **ואם הפריש בסתם ולא הספיק להקריבם בראשון או שלא היה מי שיאכלם בראשון יכול להקריבם בשאר הימים.** וכתבו התוס' (ד"ה חוזר) שרבינו חננאל ביאר את הסוגיה באופן אחר, שאם הפרישם עשרה בהמות לחגיגתו והקריב חמשה ביו"ט ראשון, אם פירש שיקריב את הנשארים ביו"ט אחרון מותר להקריבם ביו"ט אחרון אע"פ שאין מקריבים נדרים ונדבות ביו"ט, כיון שתחילת הפרשתם היתה לחגיגה, אבל במקדיש בסתם והקריב ויש לו שהות ביום לשחוט את השאר וגם יש לו אוכלים, נעשו כנדרים ונדבות ואסור להקריבם ביו"ט אחרון.

ט. כשלא הקריב כלל ביו"ט ראשון- מי שלא הקריב חגיגה ביו"ט ראשון יכול להקריבה בשאר ימות החג, ואפי' בשמיני עצרת למרות שהוא רגל בפני עצמו. יש לומדים דין זה מג"ש עצרת עצרת משביעי של פסח (וגז"ש מופנה היא, דאי לאו הכי איכא למיפרך מה לשביעי של פסח שאינו חלוק משלפניו, תאמר בשמיני של סוכות שהוא חלוק משלפניו לענין פז"ר קש"ב), ויש לומדים מ"בחודש השביעי תחוגו אותו".

לרבי יוחנן כל ימי החג הם **תשלומין של היום הראשון** שהוא עיקר החיוב, ולרב אושעיא **תשלומין זה לזה** דכל יום חובתו תלויה בעצמו, (אמנם בשבועות שיש תשלומין כל שבעה, לא מסתבר שיהיו תשלומין זה לזה, כיון

שזה חול גמור. תוד"ה תשלומין). ונ"מ בחיגר שלא היה ראוי להקריב ביום הראשון, שלריו"ח אינו יכול להשלים בשאר ימי החג ולרב אושעיא יכול להשלים. ואם היה שלם ביום הראשון ונעשה חיגר, התוס' (ד"ה כיון) דנים אם כבר חל עליו החיוב, או שכיון שעכשיו אינו ראוי הוא פטור.

ומ"מ אף לרבי יוחנן לגבי טומאה נזיר שנטמא טמא ז' ימים וחייב קרבן, ואם חזר ונטמא ביום השמיני מביא ב' קרבנות, ואם נטמא בליל ז' צריך להביא ב' קרבנות, אע"פ שבלילה אינו ראוי להביא קרבנות נזירותו, דשאני קרבן הנדחה מפני הטומאה שיש לה תשלומין בפסח שני אבל דבר אחר אין לו תשלומין אא"כ היה ראוי להביאו, ולמ"ד פסח שני רגל בפני עצמו, צ"ל שריו"ח סובר שלילה אינו מחוסר זמן שכבר מחויב בקרבן אלא שהלילה מעכבו מלהביאו, והא דאמר רבי יוחנן בזב שאינו מביא קרבן אלא בג' ראיות ואם ראה ג' ראיות וספר ז' נקיים, ובליל שמיני שעדיין אינו ראוי להביא הקרבן ראה ראיה אחת, וביום שמיני ראה ב' ראיות, צריך להביא ב' קרבנות, אבל אם ראה ב' בלילה ואחד ביום אינו מביא אלא קרבן אחד, ומבואר שהלילה נחשב מחוסר זמן, היינו לדברי הסובר כך, אבל לריו"ח לילה לאו מחוסר זמן.

ט: עבר הרגל ולא הביא חגיגתו אינו יכול להביאו וזהו **מעוות לא יוכל לתקון וחסרון לא יוכל להמנות.**

ביאורי פסוקים

מעוות לא יוכל לתקון- י"מ כנ"ל לענין חגיגה. וי"מ שביטל ק"ש או תפילה של שחרית או של ערבית (וכמ"ד תפילת ערבית חובה, וגם למ"ד תפילת ערבית רשות אין לבטלה סתם אם לא ע"י קצת אונס. תוד"ה אז). וי"א זה הבא על הערוה והוליד ממנה ממזר, שאינו יכול לתקן ובושתו ניכרת לעולם משא"כ בשאר עבירות (תוד"ה זה), משא"כ גוזל יכול להחזיר. וי"א זה הבא על אשת איש ברצון ואסרה לבעלה, או באונס והוליד ממנה ממזר, או באונס ובאשת כהן, אבל הבא על אחותו פנויה ולא הוליד ממזר (משמע דפסיקא ליה שיש ממזר מחייבי כריתות, מדנקט אחותו ולא שאר עריות, והיינו כשמעון התימני. תוד"ה כאן), אינו מעוות שאינו יכול לתקון. ולרשב"י מעוות היינו שהיה מתוקן ונתעוות, וזהו ת"ח הפורש מן התורה.

חסרון לא יוכל להמנות היינו שמינוהו חבריו לדבר מצוה והוא לא נמנה עמהם וכבר עשו את המצוה.

ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע **בין עובד אלוקים לאשר לא עבדו-** עבדו היינו שונה פרקו מאה פעמים ואחד, ולא עבדו היינו שונה פרקו מאה פעמים, שאע"פ ששניהם צדיקים לא עבדו בשוה אלא אחד עבד יותר, כמו שמוכרים עשר פרסאות בזוז אחד, ואחד עשרה פרסאות בשני זוזים.

הנה צרפתיך ולא בכסף בחרתיך בכור עוני- חזר הקב"ה על כל מידות טובות ליתן לישראל ולא מצא אלא עניות.

י. וליוצא ולבא אין שלום- היוצא מדבר הלכה למקרא שאין הוראה מן המקרא, שהמשנה מפרשת סתימת התורה, וי"א מתלמוד למשנה שאם שימש את החכמים הנותנים טעם למשניות ומיישבים את הסתירות ויצא ללמוד משניות אין לו שלום בדבר הוראה, מפני שיש משניות שצריך לומר בהם הכא במאי עסקינן או חסורי מחסרא או הא מני ר' פלוני ואין הלכה כמותו, וי"א מש"ס ירושלמי **לש"ס** בבלי שהוא עמוק. וכתבו התוס' (ד"ה אפילו) די"ל גם איפכא, והיינו שאם לא הבין ש"ס בבלי כראוי ועבר לירושלמי לא תעלה בידו הלכה ברורה.

מקור דין היתר נדרים- לתנא דמתני' היתר נדרים פורחים באויר ואין להם על מה שיסמוכו אלא שכך נמסר לחכמים בתורה שבעל פה, ובברייתא איתא שלרבי אליעזר לומדים היתר נדרים מדכתיב "כי יפליא" ב' פעמים, אחת לאיסור ואחת להיתר. ורבי יהושע לומד מ"אשר נשבעתי באפי אם יבואון אל מנוחתי" והרי הקב"ה חזר בו והיינו שהפסוק מדבר על העולם הבא, ויש מ"ד שדור המדבר יש להם חלק לעולם הבא. (תוד"ה באפי). ורבי יצחק לומד מ"כל נדיב לבו". וחנניה בן אחי רבי יהושע לומד מ"נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך". ושמואל למד מדכתיב "לא יחל דברו" הוא אינו מיחל אבל אחרים מוחלים לו, ורבא אמר שלשאר הלימודים יש פירכא, כי יפליא- לומר שנזירות צריכה להיות מבוררת לאפוקי אם אמר הריני נזיר אם הבא לכאן נזיר, אשר נשבעתי באפי- ולא חזרתי בי, כל נדיב לבו- שא"צ להוציא בשפתיו ודלא כשמואל שאמר שהגומר בליבו שבועה או נדר או הקדש צריך להוציאה בשפתיו, נשבעתי ואקיימה- לומר שנשבעין לקיים את המצוה כלומר מצוה לעשות כך כדי לזרז את עצמו.

כהררים התלוים בשערה

שבת- סתם דיני שבת הרי הם כתובים, אבל דין חופר גומא שזה בנין וא"צ אלא לעפרה, דפטור, ואף לרבי יהודה שמלאכה שא"צ לגופה חייב בזה פטור משום דמקלקל הוא, דין זה תלוי בשערה, דמלאכת מחשבת לא כתיבא לגבי שבת אלא לגבי המשכן. שיטת רש"י שמלאכה שאינה צריכה לגופה היינו מלאכה שברצונו לא היתה באה המלאכה לידו, כגון מוציא מת לקוברו שהיה מעדיף שלא יהיה מת. והקשו התוס' (ד"ה מלאכת) דא"כ סותר ע"מ לבנות במקומו וקורע ע"מ לתפור וכו' יהיו פטורים, ולכן ביארו התוס' שהכונה שאינו צריך את שורש האיסור, כגון הכא שאינו צריך את הגומא שהיא המלאכה.

י: חגיגות- הא דילפינן ד"וחגותם אותו חג לד' " היינו קרבן חגיגה זה כהררים התלויים בשערה, דדילמא קאמר חוגו חגא להרבות שמחה (וי"מ לשון מחולות, כמו "יחוגו וינועו כשיכור". תוד"ה חוגו), ואף דילפינן שזה זבחים גז"ש מדבר מדבר מהא דכתיב בעמוס "הזבחים ומנחה הגשתם לי במדבר", דברי תורה מדברי קבלה לא ילפינן. והא דכתיב "שלח את עמי ויחוגו לי במדבר" אף דכתיב "גם אתה תתן בידינו זבחים ועולות" י"ל שהכונה שיאכלו וישתו ויחגגו. והא דכתיב "ולא ילין חלב חגי עד בוקר" י"ל שהכונה לחלב הבא בזמן חג, אמנם חלב בשאר ימות השנה עוברים על הלנתו בעשה ד"כל הלילה עד הבוקר", ו"לא ילין" זה לאו, ו"ולא ילין מן הבשר וכו' " זה עוד לאו.

מעילות- הא דאמרינן שאם נתן מעות הקדש לשליח ונזכר בעה"ב ולא נזכר שליח שהשליח מעל, דין זה תלוי בשערה שהרי לא ידע שיש לבעה"ב מעות הקדש והוא קרוב לאונס, משא"כ בעה"ב עצמו ששגג הרי ידע שיש בידו מעות הקדש, אבל מה שאם נתן מעות הקדש לשליח בשוגג ואמר לו לקנות בהם חלוק או טלית ועשה שליח שליחותו, בעה"ב מעל וחייב קרן וחומש ומביא קרבן מעילות, אע"ג דבעלמא אין שליח לדבר עבירה לחייב את המשלח, דין זה אינו תלוי בשערה, אלא ילפינן גז"ש מתרומה, והדין שאם נטל אבן או קורה לא מעל ואם נתנה לחבירו רק הוא מעל כיון שהוא הוציאם לחולין וחבירו לא מעל כיון שזה שלו והראשון צריך לשלם להקדש, (ומה שאם נתנה לחנוני לא מעל, איירי במזיד, דהקדש אינו מתחלל במזיד, והחנוני מעל רק כשיוציא, כיון שלפני כן לא עשה מעשה. תוד"ה נתנה), והא דלא מעל כשנטלה, זה אינו תלוי בשערה די"ל דאיירי בגזבר שכל מקום שמניחה היא ביד הקדש (ואף למ"ד שליחות יד אינה צריכה חסרון, שאני הכא דכל היכא דאיתא בי גזא דמלכא קאי. תוד"ה בגזבר), והדין שאם בנאה בתוך ביתו לא מעל עד שידור תחתיה בשוה פרוטה (ורק אותה פרוטה יצאה לחולין, שהרי לא הוציא את החפץ מרשות הקדש. תוד"ה עד), איירי שלא חיברה אלא הניחה על פי ארובה כדי לפקוק את הארובה, והוא יכול ליטלה משם כל שעה, ולא נעשה בה שינוי, אבל אם חיברה קנאה בשינוי.

י"א. נגעים הם מקרא מרובה והלכות מועטות, ואהלות מקרא מועט והלכות מרובות, ונ"מ שספק בנגעים יעיין בפסוקים, וספק באהלות יעיין במשניות.

יש להם על מה שיסמוכו

הגמרא מונה דברים שלא נכתבו מפורש בתורה, אבל יש להם על מה לסמוך מדרשות הפסוקים, וכגון הדברים דלהלן.

דינים- נפש תחת נפש -ממון ולא מיתה, והיינו בנתכוין להכות את חבירו והכה את האשה והאשה מתה, וכרבי דס"ל שאם נתכוין להרוג את זה והרג את זה חייב ממון ופטור ממיתה. דילפינן מנתינה האמורה למעלה לענין דמי ולדות "ונתן בפלילים".

עבודות- שהולכת הדם נחשבת עבודה, שאף ש"והקריבו" זה קבלת הדם אע"פ שזה לשון הולכה, (שהרי זה כתוב אחרי השחיטה ואין הולכה בלא קבלה. רש"י. ולתוס' (ד"ה והקריבו) כיון שהולכה לפעמים אינה נצרכת לא ניחא לאוקמי קרא בהכי), מ"מ מדכתיב "והקריב הכהן את הכל והקטיר המזבחה" שזה מדבר על הולכה, לומדים שגם הולכה נחשבת עבודה כמו קבלה, ואף שאפשר לשחוט קרבן בצד המזבח ולזרוק את הדם ללא הולכה, מ"מ במקום שצריך הולכה הויא עבודה ואם חשב בה מחשבת פיגול הוי פיגול, וצריכה כהן ובגד כהונה, ופוסל בה אונן ויושב וערל.

טהרות- שיעור מקוה, ילפינן מדכתיב "ורחץ במים את כל בשרו" מים שכל גופו עולה בהם, והם אמה על אמה ברום ג' אמות, שזה מ' סאה, והיינו מי מקוה אפילו אם הם מי גשמים (ובלבד שלא יהיו זוחלים, דרק מעין מטהר בזוחלים. תוד"ה במי), אבל מים שאובים פסולים, וא"צ מים חיים אלא בזב. וכתבו התוס' (ד"ה אמה) שהאדם מחזיק אמה על אמה יחד עם הבגדים, ולכן לא קשה איך יוכל לטבול באמה על אמה. עוד כתבו התוס' (ד"ה ברום) שגובה האדם הוא ג' אמות לא כולל הראש, והוא יכול להרכין את ראשו לתוך המקוה, ושיעור הזק ראיה הוא ד' אמות משום שהאדם יכול להגביה עצמו על ראשי אצבעותיו.

טומאות- כתיב "בהם" משמע בכולם, וכתיב "מהם" משמע אף מקצתם, הא כיצד, עד שיגע בכעדשה מן השרץ, שזה מקצתו שהוא ככולו, שהרי חומט תחילתו כעדשה, ולרבי יוסי ברבי יהודה השיעור כזנב הלטאה שהיא מפרכסת אחרי שנחתכה, וזה מקצתו שהוא ככולו שיש בה חיות.

י"א: עריות- בתו מאנוסתו, דילפינן הנה הנה לאיסורא זימה זימה לשריפה, (דבאנוסתו לא כתיב אלא בת בתו ובת בנו, ואף שזה ק"ו לבתו, אין מזהירים מן הדין ואין עונשים מן הדין, ולא לומדים בק"ו אלא דיני ממונות ומצוות עשה והלכות עבודה ופסולי קדשים) אבל בתו מאשתו בכלל "ערות אשה ובתה".

כל האמור במשניות הנ"ל **הן הן גופי תורה.**

אין דורשין:

דברים שאסור לדורשם

אין דורשים בעריות לשלשה תלמידים, והיינו בסתרי עריות שאינם מפורשות, שמא ידבר אחד מהם עם הרב ושניים ידברו אחד עם השני, ולא ישמעו אחד מאיסורי עריות ויבואו להתירם, ודווקא בעריות חיישינן לזה מפני שנפשו של אדם מחמדתם ומתאווה להם אפילו כשאין העבירה בפניו (אבל בגזל אינו מתאוה אלא בפניו).

ולא במעשה בראשית לשניים וכ"ש לשלשה, דכתיב "כי שאל נא לימים ראשונים" יחיד שואל ואין שניים שואלים. ר"ת (תוד"ה אין) מבאר שמעשה בראשית הכונה לשם בן מ"ב אותיות היוצא מבראשית ומהפסוק שאחריו.

ולא במרכבה ביחיד (עיין לקמן י"ג.).

ולא ישאל אדם מה היה **קודם שנברא העולם**, דכתיב "למן היום אשר ברא אלוקים אדם על הארץ", אבל על ששת ימי בראשית יכול לשאול דכתיב "למקצה השמים ועד קצה השמים".

ולא ישאל **מה למעלה** מהרקיע שעל ראשי החיות **ומה למטה** מהן **מה לפנים** מעבר למחיצת הרקיע מצד מזרח **ומה לאחור** למערב, דכתיב "למקצה השמים ועד קצה השמים", והשואל כן ראוי לו שלא בא לעולם. והגמרא (ט"ז.) אומרת שהבעיה לשאול מה לפנים היא משל למלך שאמר לעבדיו שיבנו לו פלטרין גדולים על האשפה, שאין רצונו שיזכירו את האשפה שהיתה שם. ומכאן מוכיחים התוס' (ד"ה יכול) שמה לפנים הכונה מה היה לפני העולם, ומה לאחור היינו מה עתיד להיות. וכתבו שאפשר לפרש כמו ב' הפירושים.

נכרים מוזהרים על ברכת ד' ועל עבודה זרה ועל העריות כישראל, דכתיב "איש איש".

בריאת העולם

י"ב. אדם הראשון היה מן הארץ עד לרקיע, וי"א שכשהיה שוכב היה **מסוף העולם ועד סופו** -מהלך ת"ק שנה (תוד"ה מסוף. עוד כתבו שלמ"ד שכל העולם עומד תחת כוכב אחד, שאר הכוכבים שנראים ברקיע עומדים מעל ים אוקיינוס, שרק בוראו יודע מידתו, אך יש מדרש אחר שמבואר שם שים אוקיינוס הוא שליש עולם, וי"ל שכיפת הרקיע גדולה הרבה יותר מהארץ), **וחד שיעורא הוא,** וכיון שסרח הניח הקב"ה ידו עליו ומיעטו.

י' דברים נבראו ביום הראשון- שמים וארץ, תוהו ובוהו, אור וחשך, רוח ומים, מידת יום ומידת לילה -כ"ד שעות יחד, תוהו (-קו ירוק שמקיף את העולם שממנו יצא חושך), ובוהו (-אבנים המפולמות לחות המשוקעות בתהום שמהם יוצאים מים).

אור י"א שהאור שנברא בראשון היינו האור שהיה אדם צופה בו מסוף העולם ועד סופו, וכשנסתכל הקב"ה בדור המבול ובדור הפלגה וראה שמעשיהם מקולקלים, גנזו לצדיקים לעתיד לבוא (והאור שמח בכך), ולחכמים אור היינו המאורות שנבראו כבר ביום הראשון ולא ניתלו עד יום רביעי.

בי' דברים נברא העולם- בחכמה (-יודע מה שלמד) **ובתבונה** (-מבין דבר חדש מפלפול חכמתו) **וביושב הדעת ובכח** הזרוע **ובגערה** (-נזיפה, שגער הקב"ה בעולם ועמד) **ובגבורה** של הלב **בצדק ובמשפט ובחסד וברחמים.**

בשעה שברא הקב"ה את העולם **היה מרחיב והולך** עד שגער בו הקב"ה והעמידו, והיה הים מרחיב והולך עד שגער בו הקב"ה ויבשו.

שמים וארץ- לב"ש קודם נבראו השמים ואח"כ הארץ, דכתיב "כה אמר ד' השמים כסאי והארץ הדום רגלי" ואין אדם עושה שרפרף לפני עשית הכסא מפני שצריך להתאים את השרפרף לגובה הכסא. ולב"ה קודם נבראה הארץ ואח"כ נבראו השמים, דאין אדם בונה עליה ואח"כ בונה בית. ולחכמים זה וזה כאחת נבראו דכתיב "...נבראו יחדיו" (ולב"ש וב"ה הכונה שאחרי שנבראו אינם נפרדים זה מזה). ור"ל מיישב את הסתירה בפסוקים שהביאו ב"ש וב"ה, שקודם נבראו השמים ואח"כ הארץ, וכשנטה נטה ארץ ואח"כ שמים.

שמים- ששם מים, וי"א שעשוי מאש ומים, שטרפם הקב"ה זה בזה ועשה מהם רקיע.

את השמים **ואת** הארץ- כתיב "את" כדי שלא נאמר ששמים וארץ הם שמותיו של הקב"ה, ולהקדים שמים לארץ.

י"ב: התורה מפרטת קודם "והארץ היתה" אע"פ שבתחיל התורה השמים מוזכרים תחילה, מפני שראוי לשבח תחילה את מי שאין דרכו להשכים, וכיון שהקב"ה קרא לשמים תחילה, זה נחשב שהארץ אין דרכה להשכים, ועוד שכל מעשי ארץ מתונים ומועטי שמים במהירות, ומ"מ הארץ השכימה ונבראה יחד עם השנים, לכן התחיל לספר על בריאת הארץ.

הארץ עומדת על העמודים, והעמודים על המים, והמים על ההרים, וההרים ברוח, והרוח בסערה, והסערה תלויה בזרועו, דברי רבי יוסי. וחכמים אומרים הארץ עומדת על י"ב עמודים, וי"א על ז' עמודים, וי"א על עמוד אחד וצדיק שמו.

רקיע

י"א שיש ב' רקיעים, וי"א שבעה, והם וילון רקיע שחקים זבול מעון מכון ערבות.

וילון אינו משמש כלום אלא נכנס שחרית לתוך תיקו והאור נראה **ויוצא ערבית** מתיקו ומתפשט למטה מן האור ונמצא העולם חשוך, וזה הכונה **מחדש מעשה בראשית.** והקשו התוס' (ד"ה נכנס) א"כ איך הכוכבים נראים בלילה, ואולי הם נראים כמו מאחורי עננים. וי"מ שהוא נכנס בשחרית לעולם ומזה יש אור, ויוצא בערבית מהעולם ומסתלק האור וממילא רואים את הכוכבים.

רקיע קבועים בו חמה ולבנה כוכבים ומזלות.

שחקים שם הריחיים טוחנות מן לצדיקים.

זבול שם ירושלים ביהמ"ק ומזבח.

מעון שם כתות של מלאכי השרת שאומרות שירה בלילה, ושותקות ביום מפני כבודם של ישראל.

מכון שם אוצרות שלג ברד וטללים רעים ואגלים וסופה וקיטור כולם לפורענות. וכתבו התוס' (ד"ה אוצרות שלג) שיש שלג שהוא לטובה, דאיתא בתענית שהשלג טוב להרים פי חמש מהגשם. **וביקש דוד רחמים והורידם לארץ.** והקשו התוס' (ד"ה דוד) דהא כתיב "כאשר ירד הגשם והשלג מן השמים", ותירצו שכיון שהם יורדים מהענננים זה נראה כיורד מן השמים. ועוד י"ל שרק את אלו המוכנים לפורענות הוריד לארץ, אבל המרוחים את הארץ נשארו למעלה.

ערבות שם צדק משפט וצדקה, גנזי חיים שלום וברכה, ונשמותיהם של צדיקים, ורוחות ונשמות שעתידות להברא, וטל של תחית המתים, ואופנים ושרפים וחיות הקודש ומלאכי השרת וכסא הכבוד, ומלך קל חי רם ונישא שוכן עליהם, וחושך ענן וערפל מקיפים אותו מבחוץ, אבל מבפנים יש אור.

ועוד רקיע אחד יש למעלה מראשי החיות, ומכאן ואילך אין רשות לדבר.

כל העוסק בתורה בלילה חוט של חסד משוך עליו ביום, ואיכא דאמרי שאם עוסק בעוה"ז הדומה ללילה הקב"ה מושל עליו חוט של חסד לעוה"ב.

כל הפוסק מדברי תורה ועוסק בדברי שיחה מאכילים אותו גחלי רתמים.

י"ג. כשאמר אותו רשע נבוכדנצאר "אעלה על במתי עב אדמה לעליון" יצתה בת קול ואמרה לו רשע בן רשע בן בנו של נמרוד הרשע (לאו דווקא, שנמרוד היה בנו של כוש, ולא מצינו שנבוכדנצאר היה מזרע כוש, אלא על שם מעשיו, שמלך גם הוא בשנער. תוד"ה בן בנו), **שהמריד כל העולם כולו עליו במלכותו, כמה שנותיו של אדם שבעים שנה** (אמנם נבוכדנצר היה זקן יותר, שהרי היה חי מזמן סנחריב סמוך למפלתו, אלא אורחא דמילתא חשיב. תוד"ה שבעים), **והלא מן הארץ עד לרקיע מהלך חמש מאות שנה, ועוביו של רקיע מהלך חמש מאות שנה, וכן בין כל רקיע ורקיע, למעלה מהן חיות הקדש, ורגלי החיות** (-עובי פרסותיהם) **כנגד כולם, וכן קרסולי ושוקי ורכובי** (-עצם הסמוך לשוק) **וירכי** (עצם הקוליות התקוע במותנים) **וגופי וצוארי וראשי וקרני החיות כל אחד מהם כנגד כולם, ולמעלה מהם כסא כבוד ורגלי כסא הכבוד כנגד כולם, וכסא הכבוד כנגד כולם, ומלך קל חי וקים רם ונשא שוכן עליהם, ואתה אמרת "אעלה על במתי עב אדמה לעליון" "אך אל שאול תורד אל ירכתי בור".**

דברים שאסור לדרוש

אין דורשים **במרכבה ביחיד**, אלא אם היה חכם ומבין מדעתו ולא יצטרך לשאול את הרב כשיהיה לו ספק, דאינו דרך ארץ לפרש בהדיא, ומוסרים ראשי פרקים לאב"ד ולמי שליבו דואג ואינו מיקל ראשו, וי"א שרק לאב"ד שליבו דואג מוסרים דתרתי בעינן.

אין מוסרים סתרי תורה כגון מעשה מרכבה ספר יצירה ומעשה בראשית אלא למי שיש בו "שר חמישים ונשוא פנים ויועץ וחכם חרשים ונבון לחש".

אין מוסרים דברי תורה לעובד כוכבים, שנאמר "לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום". והקשו התוס' (ד"ה אין מוסרין) שבלאו הכי כיון שעכו"ם העוסק בתורה חייב מיתה, ממילא יש איסור לפני עור ללמדם, (וז' מצות מצוה ללמדם). ותירצו דנ"מ היכא שעכו"ם אחר בא ללמדו, שבזה אין איסור לפני עור, כמו במושיט יין לנזיר שיכול לקחת בעצמו, ובזה אסור משום "לא עשה כן וכו' ".

עד היכן מעשה מרכבה לרבי עד "וארא" כעין חשמל בתרא, וי"א עד חשמל, שהקפידו חכמים מלדורשם מפני שהם מדברים בצורת השכינה ומראיה. הגמ' מבארת שעד זה לומדים ומכאן מוסרים ראשי פרקים, וי"א שעד זה ראשי פרקים ומכאן ואילך רק לחכם ומבין מדעתו.

מעשה בתינוק שדרש בחשמל ויצאה אש ושרפתו, ורצו לגנוז את ספר יחזקאל, אמר להם חנניה בן חזקיה שאין הכל חכמים כמותו, ועוד רצו לגונזו מפני שדבריו סותרים דברי תורה, והעלו לו שלש מאות גרבי שמן להדליק וישב בעליה ודרשו.

ביאורי פסוקים במעשה מרכבה

הפרק הראשון בספר יחזקאל מתאר מראות אלוקים שראה יחזקאל "נפתחו השמים וארא מראות אלוקים וכו' ", ויחזקאל מתאר שם שראה דמות ארבע חיות ומעליהם כסא הכבוד והשכינה, והחיות הם המרכבה לשכינה, וזה הנקרא מעשה מרכבה. והגמרא מבארת כמה דברים הכתובים שם.

י"ג: חשמל- חיות אש ממללות -אש יוצא מדיבורם, וי"א חשות בשעה שהדיבור יוצא מפי הקב"ה, וממללות כשאין הדבור יוצא.

רצוא ושוב -מוציאות ראשם מתחת לרקיע הנטוי למעלה מראשיהם וחוזרות ומכניסות אותם במהירות ממורא השכינה, כאור היוצא מפי הכבשן ששורפים בו אבנים לסיד שהאש יוצאת וחוזרת מיד. והא דכתיב "כמראה הבזק" היינו אור היוצא מבין החרסים, דדרך מזקקי זהב לנקוב הרבה נקבים בכלי חרס, ומניחים את הכלי על גבי גחלים שהזהב נתון שם בין חרסים כתושים, והלהבות היוצאות ונכנסות תמיד למעלה דרך נקבי הכלי הם עשויות גוונים גוונים. ורבינו חננאל (תוד"ה והחיות) מבאר שהחיות הם מגחלים עוממות ודרכם להדמות לשאר שרפים ולהוציא להבה והניצוץ חוזר.

והנה רוח סערה באה וכו'- הרוח הלכה לכבוש העולם כולו תחת נבוכדנצר, שלא יאמרו אומות העולם שמסר הקב"ה את ישראל תחת אומה שפלה. ולכן כל המיצר לישראל נעשה ראש לפני כן. תוד"ה שלא.

אופן אחד בארץ אצל החיות- עומד בארץ וראשו אצל החיות, וסנדלפון שמו וגבוה מחבירו ה' מאות שנה, ועומד מאחורי המרכבה, ואומר השם הכתוב על הכתר, והולך הכתר לראש קונו מתפילתם של צדיקים. תוד"ה וקושר.

ברוך כבוד ד' ממקומו- ליכא מאן דידע למקומו.

יחזקאל ראה כל מה שראה ישעיה כששרתה עליו רוח הקודש דכתיב "וארא את ד' יושב על כסא רם ונשא וכו' ", אלא שיחזקאל דומה לבן כפר שראה את המלך, וישעיה דומה לבן כרך שהוא רגיל בראית המלך ולכן לא חש לפרש את הכל. רש"י. והתוס' (ד"ה לבן מלך) מבארים שיחזקאל ראה את המראות על נהר כבר, ותמהו שומעיו שראהו שלא במקומו ואין דרכו להתראות שם, ולכן הוצרך להביא יותר סימנים.

כי גאה גאה- שמתגאה על הארי שהוא מלך החיות ועל השור שהוא מלך הבהמות ועל הנשר שהוא מלך העופות, והאדם מתגאה עליהם, וארבעתם נמצאים בכסא, והקב"ה מתגאה על כולם ועל כל העולם כולו.

ישוב סתירות בפסוקים

כפי שמובא לעיל בגמרא גם ישעיה ראה את כסא הכבוד דכתיב "וארא את ד' יושב על כסא רם ונשא וכו' ", והגמרא מבארת כמה סתירות בין מה שתיאר יחזקאל למה שתיאר ישעיה.

ודמות פניהם פני אדם אריה שור נשר, ומאידך כתיב כרוב אדם אריה נשר, שביקש יחזקאל רחמים והפך השור לכרוב, דאין קטיגור (-שונא) נעשה סניגור (-אוהב), ואנו צריכים שהמרכבה תבקש עלינו רחמים, ופני כרוב היינו פני ילד.

כתוב אחד אומר שש **כנפים** לאחד, וכתוב אחר אומר ארבע כנפים (ואף שזה מדבר בחיות וזה מדבר בשרפים, מסתבר שגם לחיות יש שש כנפים כמו לשרפים. תוד"ה כתוב), שבזמן שאין ביהמ"ק קיים והיינו בימי יחזקאל שכבר הגיע הזמן שיחרב נתמעטו, ובימי ישעיה היה המקדש קיים. י"א שנתמעטו כנפים שאומרות בהם שירה, וי"א אלו שמכסות בהם רגליהם.

כתיב "אלף אלפין **ישמשוניה** וכו' ", ומאידך כתיב בדניאל "היש מספר לגדודיו", י"מ שבזמן שביהמ"ק קיים אין מספר לגדודיו, ובזמן שאין בית המקדש קיים כביכול (-הוצרכנו לומר זאת כלפי צבא שכינה, כמו בבשר ודם שיכולים לומר שיש בו מיעוט) נתמעטה פמליא של מעלה ובימי דניאל כבר חרב הבית, וי"א שיש מספר למשמשים בגדוד אחד אבל לגדודים אין מספר, וי"א שלמשמשי נהר דינור יש מספר, והוא יוצא מזיעת החיות (ויוצאים ממנו מלאכים ואומרים שירה ומיד נטרדים, שהמלאכים הקבועים ממתינים זה לזה לומר שירה (כמו שיסדו בתפילה אנשי כנסת הגדולה לומר "ונותנים רשות זה לזה"), והמלאכים החדשים שלא יודעים זאת ממהרים לשורר ומתחייבים כליה, וזה שאומרים "יוצר משרתים ואשר משרתיו כולם עומדים ברום עולם" כלומר שבכל יום הקב"ה ברא מלאכים חדשים והם נטרדים, אבל משרתיו קבועים ועומדים לעד. תוד"ה מזיעתן), ונשפך על ראש הרשעים בגיהנום, וי"א על תתקע"ד דורות שנגזר עליהם להבראות ולחיות קודם מתן תורה, והתורה היתה אמורה להנתן רק אחרי אלף דורות, וכשראה הקב"ה שהעולם לא מתקיים בלא תורה עמד וטרדם ונתן את התורה אחרי כ"ו דורות מבריאת העולם ושאר התתקע"ד דורות לא נבראו (ושתלם הקב"ה בכל דור והם עזי פנים שבדור. התוס' (ד"ה וטדרן) מביאים שרש"י מבאר בביאורו הראשון שהקב"ה נתן נשמתם בגיהנום ולא נבראו, וזה תימה מה פשעו להיות בגיהנום, ולכן ביארו התוס' שהכונה שבראם מעט בכל דור כדי שלא יחריבו את העולם), דכתיב "אשר קומטו" (וי"א שהכונה לתלמידי חכמים שמקמטים עצמם על דברי תורה בעוה"ז שהקב"ה מגלה להם סוד לעוה"ב). וכל יום נבראים מלאכי השרת מנהר דינור ואומרים שירה ומתבטלים, וי"א שהמלאכים נעשים מדיבור של הקב"ה ולא מנהר דינור.

י"ד. שער ראשו בישיבה כעמר נקא, ובמלחמה "קווצותיו תלתלים שחורות כעורב".

יש לקב"ה כסא אחד לדין וכסא אחד לצדקה, וי"א אחד לישב עליו ואחד לשרפרף להדום רגליו, ור"ע רצה לומר שכסא אחד לקב"ה וכסא אחד לדוד, וחזר בו, דאין לעשות שכינה חול להושיב אדם בצידו.

"לדעת"

מבחן שבועי – בדף היומי

לע"נ ר' ברוך ב"ר יוסף יום טוב ז"ל

073-7289669

פרשת משפטים ~ מועד קטן י"א עד י"ז ~ מבחן מס' 108

המערכת הטלפונית נפתחת בכל שבוע, מיום חמישי עד יום שני בלילה.

לרישום ועשיית המבחן, לפרטים נוספים ולנקודות ההפצה **ניתן לשמוע בקו הטלפון: 073-7289669 .**

כמו"כ ניתן לקבל ולעשות המבחן במייל באופן קבוע, **ע"י רישום בכתובת: a0527692282@gmail.com.**

1. האם מותר לעשות מעקה לגג במועד?
א. מותר.
ב. אסור.
ג. מותר רק מעשה הדיוט.

2. האם מותר לומר במועד לנכרי לעשות מלאכה שאסור לישראל לעשותה במועד?
א. מותר, דאין איסור אמירה לנכרי אלא בשבת.
ב. אסור, אא"כ אומר לו שיעשה אחרי המועד.
ג. אסור גם אם אומר לו לעשותה אחרי המועד.

3. האם מותר לקצור במועד בדבר האבד?
א. מותר.
ב. אסור.
ג. מחלוקת.

4. מה הותר לעשות כדי לתת כסף למי שאין לו מה לאכול?
א. רק הלואה, אבל מכירה או שכירות אסור.
ב. מותר לשכור פועל, אבל לקנות אסור.
ג. מותר גם לשכור פועל וגם לקנות.

5. מי שאבדה לו אבידה ולא היה יכול לגלח בערב הרגל, האם מותר לגלח במועד?
א. מותר, כיון שהוא אנוס.
ב. אסור משום שאין האונס שלו ידוע.
ג. מותר לגלח בצינעא.

6. מה הגמרא (מו"ק י"ד:) לומדת מ"ושמחת בחגך"?
א. שאבל אינו נוהג אבילותו ברגל.
ב. שאין לדון דיני נפשות במועד.
ג. שתי התשובות נכונות.

7. האם אבל ומצורע מותרים בעשית מלאכה?
א. אסורים.
ב. אבל אסור ומצורע מותר.
ג. אבל אסור ומצורע ספק.

8. מי יכול להתיר נידוי?
א. דווקא אותם אלה שנידו.
ב. גם ג' אחרים יכולים להתיר.
ג. מחלוקת.

9. מי היה עדינו העצני?
א. שאול המלך.
ב. דוד המלך.
ג. רבו של דוד המלך.

10. מדוע אסור להכות את בנו הגדול?
א. דכתיב "פן יוסיף להכותו", ורק בקטן מותר משום חינוך.
ב. שמא יבעט באביו ועבר אביו על "לפני עוור לא תתן מכשול".
ג. מפני שהדבר אינו מועיל לחינוכו אלא מזיק.

מדור- לדעת חכמה

לע"נ ר' ישראל יעקב ב"ר יצחק אייזיק ז"ל

1. מי שהפך את זיתיו ונעשה אבל, או שנאנס והגיע המועד, מה מותר לו לעשות?
א. י"א שלאבל מותר מפני שזה דרבנן, ובמועד אסור מפני שזה דאורייתא, ויש מתירים גם במועד.
ב. י"א שבמועד מותר לטעון קורה ראשונה, ולאבל אסור, ויש מתירים גם לאבל לטעון קורה ראשונה.
ג. י"א שבמועד מותר לטעון קורה ראשונה, ולאבל אסור, ויש מתירים גם לאבל לטעון קורה ראשונה, ויש מתירים לגמור כדרכו.

2. האם מותר לקנות במועד בתים או פירות לצורך המועד?
א. אסור.
ב. מותר.
ג. פירות מותר ובתים אסור.

3. האם מצורע מותר בתספורת, שאלת שלום, דברי תורה, וכיבוס?
א. אסור בכולם מלבד בדברי תורה.
ב. מותר גם בשאלת שלום.
ג. מותר גם בכיבוס, ואסור בשאלת שלום.

4. אבל שחל יום שמיני שלו בשבת שהיא ערב הרגל, מתי יגלח שערו?
א. בערב שבת.
ב. ברגל.
ג. י"א בערב שבת וי"א אחרי הרגל.

רשות- האם מותר במועד להביא כלים לדירתו כדי שיוכל לדור בה?
א. אסור לעבור דירה במועד.
ב. מותר.
ג. רק באותה חצר מותר.

ההגרלה השבוע על

תו קניה ע"ס 500 ₪

לבחירה: אושר עד/יש.

הגרלה נוספת על מדור לדעת חכמה:

ע"ס 150 ₪

"לדעת"

מבחן שבועי – בדף היומי

לע"נ ר' ברוך ב"ר יוסף יום טוב ז"ל

073-7289669

פרשת תרומה ~ מועד קטן י"ח עד כ"ד ~ מבחן מס' 109

המערכת הטלפונית נפתחת בכל שבוע, מיום חמישי עד יום שני בלילה.

לרישום ועשיית המבחן, לפרטים נוספים ולנקודות ההפצה
ניתן לשמוע בקו הטלפון: 073-7289669 .

כמו"כ ניתן לקבל ולעשות המבחן במייל באופן קבוע,
ע"י רישום בכתובת: a0527692282@gmail.com.

1. **מי שיש לו רק חלוק אחד, מתי מותר לכבסו במועד?**
   א. כשלא יכל לכבסו לפני המועד, כגון הבא ממדינת הים וכו'.
   ב. בקטן.
   ג. בכל אדם.
2. **האם מותר לכתוב פרוזבול במועד?**
   א. מותר.
   ב. אסור.
   ג. אין כותבין פרוזבול אלא סמוך למוצאי שביעית.
3. **מת שנקבר ברגל, מתי מתחילים למנות את השבעה והשלושים?**
   א. מיד עם סתימת הגולל.
   ב. אחרי הרגל.
   ג. שלושים מיד ושבעה אחרי הרגל.
4. **להלכה כמה ימי אבילות נוהגים בשמועה רחוקה?**
   א. שבעה ושלושים כדעת חכמים.
   ב. יום אחד.
   ג. באביו ואמו שבעה ושלושים, ובשאר קרובים יום אחד.
5. **מנין שמתאבלים על אחותו הנשואה?**
   א. מדאורייתא.
   ב. מדרבנן.
   ג. מתאבל עליה רק כשהוא עם אביו או אמו בבית.
6. **מאיזה יום האבל מניח תפילין להלכה?**
   א. מהיום השני.
   ב. מהיום השליש.
   ג. מהיום הרביעי.
7. **אלו מתים מוטל על האדם למהר לקוברם?**
   א. אביו ואמו, אבל לא שאר קרובים.
   ב. שאר קרובים, אבל לא אביו ואמו.
   ג. גם אביו ואמו וגם שאר קרובים.
8. **מתי אונן פטור מכל המצוות?**
   א. רק בחול ולא בשבת.
   ב. גם בשבת.
   ג. רק ביום ולא בלילה.
9. **האם אבילות נוהגת בשבת?**
   א. אינה נוהגת כלל.
   ב. רק בדברים שבצינעא.
   ג. מחלוקת.
10. **איזה רגלים מפסיקים את השבעה לכולי עלמא?**
    א. פסח וסוכות.
    ב. גם עצרת.
    ג. גם ראש השנה ויום הכיפורים.

מדור- לדעת חכמה

לע"נ ר ישראל יעקב ב"ר יצחק אייזיק ז"ל

1. **האם מותר לכתוב במועד תפילין ומזוזות?**
   א. לרבי מאיר מותר רק לעצמו, או לאחרים בחינם, ורבי יוסי מתיר לכתוב לצורך פרנסתו.
   ב. לרבי מאיר מותר רק לעצמו, ולרבי יוסי מותר לכתוב לאחרים בחינם אבל לא בשכר.
   ג. מותר לכולי עלמא אפילו בשכר כיון שזה לצורך מצוה.
2. **מתי האבל אסור בשאלת שלום או להשיב שלום?**
   א. לשאול מותר אחרי השבעה, ולהשיב מותר מהיום הרביעי.
   ב. לשאול מותר מהיום הרביעי, ולהשיב מותר אחרי השבעה.
   ג. לשאול מותר אחרי השבעה, ולהשיב מותר רק אחרי השלושים.
3. **איזה מהדינים דלהלן שייך בכל הקרובים ולא רק באביו ואמו?**
   א. שאינו מאחה את הקרקע לעולם, וצריך לקרוע ביד ולא בכלי.
   ב. שצריך לקרוע מעומד, ויקרע לפחות טפח.
   ג. שאם לא קרע בתוך השבעה קורע אחרי השבעה.
4. **באיזה אופן מותר לאבל לישא אשה מיד אחרי השבעה?**
   א. באבל על שאר הקרובים חוץ מאשתו.
   ב. באבל על אשתו ואין לו בנים או שיש לו בנים קטנים.
   ג. שתי התשובות נכונות.

רשות- האם אבל או אונן מותרים בבשר ויין?
   א. אסורים.
   ב. אבל אסור ואונן מותר.
   ג. אבל מותר ואונן אסור.

ההגרלה השבוע על

תו קניה ע"ס 500 ₪

לבחירה: אושר עד/יש.

הגרלה נוספת על מדור לדעת חכמה:

ע"ס 150 ₪

"לדעת"

מבחן שבועי – בדף היומי

לע"נ ר' ברוך ב"ר יוסף יום טוב ז"ל

073-7289669

פרשת תצוה ~ מועד קטן כ"ה עד חגיגה ג' ~ מבחן מס' 110

המערכת הטלפונית נפתחת בכל שבוע, מיום חמישי עד יום שני בלילה.

לרישום ועשיית המבחן, לפרטים נוספים ולנקודות ההפצה
ניתן לשמוע בקו הטלפון: 073-7289669 .

כמו"כ ניתן לקבל ולעשות המבחן במייל באופן קבוע,
ע"י רישום בכתובת: a0527692282@gmail.com.

1. **האם צריך לקרוע על חכם שמת?**
   א. כן.
   ב. רק מי שהיה בשעת יציאת נשמה.
   ג. רק מי שלמד ממנו תורה, או ששמע דברי תורה בשמו.
2. **כמה אבילות נוהגים על רבו שלימדו חכמה?**
   א. יום אחד.
   ב. שבעה ושלושים כאחד הקרובים.
   ג. אין נוהגים אבילות כלל.
3. **כמה הוא שיעור קריעה?**
   א. י"א טפח וי"א עד טיבורו.
   ב. י"א טפח וי"א עד ליבו.
   ג. י"א עד טפח וי"א ג' אצבעות.
4. **איזה מיטה צריך האבל לכפות?**
   א. רק את המיטה שהוא ישן עליה.
   ב. כל המיטות שבבית כולל מיטה המיוחדת לכלים.
   ג. כל המיטות שבבית לא כולל מיטה המיוחדת לכלים.
5. **כמה זמן בוכים על המת?**
   א. שלשה ימים ולא יותר.
   ב. לפחות שלשה ימים, ולא ירבה יותר משבעה.
   ג. יום אחד.
6. **מהי מיתת כרת?**
   א. גיל חמישים.
   ב. חמישים עד חמישים ושתים.
   ג. חמישים עד שישים.
7. **מה אומרים כשנפרדים מאדם חי?**
   א. לך לשלום.
   ב. לך בשלום.
   ג. אין קפידא בזה.
8. **מי חייב בראיה לכולי עלמא?**
   א. חציו עבד וחציו בן חורין.
   ב. חיגר שהבריא אחרי היום הראשון או סומא באחת מעיניו.
   ג. חולה וזקן.
9. **מדוע תיקנו שצריך לשחרר מי שחציו עבד וחציו בן חורין?**
   א. כדי שיוכל להנשא.
   ב. כדי שיהיה חייב במצוות.
   ג. כיון שבלאו הכי לא ירצה להשתעבד לרבו, כיון שהוא חצי בן חורין.
10. **חרש באוזן אחת או חיגר ברגל אחת, האם הם חייבים בראיה?**
    א. פטורים.
    ב. חייבים.
    ג. חיגר חייב וחרש פטור.

מדור- לדעת חכמה

לע"נ ר ישראל יעקב ב"ר יצחק אייזיק ז"ל

1. **הקורע על מקום המקדש ואח"כ ראה את ירושלים, מה צריך לעשות?**
   א. א"צ לקרוע כלל.
   ב. יוסיף על הקריעה הראשונה.
   ג. יקרע קריעה חדשה.
2. **האם במועד הנשים מענות או מטפחות או מקוננות?**
   א. עד שנקבר המת.
   ב. מענות ומטפחות עד שנקבר המת.
   ג. מענות עד שנקבר המת, ולא מטפחות ולא מקוננות.
3. **איזה מעשר מעשרים בעמון ומואב בשביעית, ומדוע (גמרא ורש"י)?**
   א. לא מעשרים, כיון ששביעית פטורה מן המעשר.
   ב. מעשרים מעשר עני מדאורייתא, כיון שלא נתקדשו בקדושה שניה.
   ג. מעשרים מעשר עני מדרבנן, דמדאורייתא הם פטורים אף מן המעשר.
4. **באיזה אופן נחלקו רב הונא ורבי יוחנן האם שוטה צריך את שלשת הסימנים?**
   א. כשעשה שלא בדרך שטות.
   ב. כשעשה בדרך שטות.
   ג. בין כשעשה בדרך שטות בין כשעשה שלא בדרך שטות.

רשות- באיזה אופן הקורע לא יצא?
   א. קרע על אביו או אמו והתברר לו שמת קרוב אחר.
   ב. קרע על אחד הקרובים והתברר לו שאביו או אמו מתו.
   ג. קרע על ראובן והתברר לו ששמעון מת.

ההגרלה השבוע על

תו קניה ע"ס 500 ₪

לבחירה: אושר עד/יש.

הגרלה נוספת על מדור לדעת חכמה:

ע"ס 150 ₪

"לדעת"

מבחן שבועי – בדף היומי

לע"נ ר' ברוך ב"ר יוסף יום טוב ז"ל

073-7289669

פרשת כי תשא ~ חגיגה ד' עד י' ~ מבחן מס' 111

המערכת הטלפונית נפתחת בכל שבוע, מיום חמישי עד יום שני בלילה.

לרישום ועשיית המבחן, לפרטים נוספים ולנקודות ההפצה
ניתן לשמוע בקו הטלפון: 073-7289669 .

כמו"כ ניתן לקבל ולעשות המבחן במייל באופן קבוע,
ע"י רישום בכתובת: a0527692282@gmail.com.

1. **מדוע נשים פטורות מראיה?**
   א. משום שהם פטורות ממצוות עשה שהזמן גרמן.
   ב. דכתיב "יראה כל זכורך".
   ג. משום שבדרך כלל אין להם קרקע.
2. **איזה טומטום פטור מראיה?**
   א. אם ביציו מבחוץ.
   ב. אם ביציו מבפנים.
   ג. כל טומטום.
3. **על מי הקב"ה בוכה בכל יום מלבד זה שיכול לעסוק בתורה ואינו עוסק או שאינו יכול לעסוק ועוסק?**
   א. על המדבר אחד בפה ואחד בלב.
   ב. על מי שאינו מעביר על מידותיו.
   ג. על פרנס המתגאה על הציבור.
4. **האם אשה חייבת בקרבן חגיגה?**
   א. חייבת.
   ב. פטורה.
   ג. אם עלתה לבית המקדש חייבת אבל אינה חייבת לעלות.
5. **על איזה קרבן נחלקו בית שמא ובית הלל אם ניתן להביאו ממעות מעשר?**
   א. עולת ראיה.
   ב. שלמי שמחה.
   ג. שלמי חגיגה.
6. **האם יש ענין להביא עולת ראיה גדולה ממעה כסף?**
   א. כן.
   ב. לא.
   ג. עד שתי כסף ולא יותר.
7. **איזה נפקא מיניה אומרת הגמרא אם ימי החג הם תשלומין ליום הראשון או תשלומין זה לזה?**
   א. היה חיגר ביום הראשון ונתרפא ביום השני.
   ב. היה חיגר ביום הראשון ונתרפא ביום הראשון.
   ג. היה בריא ביום הראשון ונעשה חיגר ביום השני ונתרפא.
8. **מדוע רבי שמעון בר יוחאי מפרש שמעוות לא יוכל לתקון זה תלמיד חכם שפרש מן התורה?**
   א. מפני שזה המעוות הכי גדול שיש.
   ב. מפני שכל יום שאינו לומד א"א להשלימו ביום אחר.
   ג. מפני שהוא היה מתוקן ונתעוות.
9. **איזה דין בהלכות שבת הרי הוא כהררים התלויים בשערה?**
   א. ל"ט מלאכות.
   ב. דין מלאכת מחשבת.
   ג. מלאכת הוצאה מרשות לרשות.
10. **הנותן מעות הקדש לשליח לקנות בהם ולא ידע שהם הקדש, מי מעל?**
    א. המשלח.
    ב. השליח, דאין שליח לדבר עבירה.
    ג. אף אחד לא מעל.

מדור- לדעת חכמה

לע"נ ר' ישראל יעקב ב"ר יצחק אייזיק ז"ל

1. **מה החידוש שטמא פטור מראיה והרי אסור לו להכנס למקדש (רש"י)?**
   א. שאין מצות ראיה דוחה איסור כניסה בטומאה.
   ב. שאינו צריך לשלוח קרבן ראיה ע"י שליח.
   ג. שאינו חייב לטהר עצמו כדי שיוכל להביא עולת ראיה.
2. **האם אשה חייבת לעלות לרגל לירושלים?**
   א. כן.
   ב. לא.
   ג. דין זה לא מבואר בגמרא.
3. **למסקנה במה נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש בדין עולת ראיה?**
   א. האם מי שבא ביו"ט ראשון חייב להביא עולת ראיה, או שיכול להביאה בשאר ימים.
   ב. האם מי שבא בשאר ימי החג חייב להביא עולת ראיה.
   ג. האם מי שהביא עולת ראיה ביו"ט יכול להביא שוב בשאר ימים.
4. **באיזה אופן ניתן להביא שלמי שמחה מקרבן שהוא חובה?**
   א. אם כבר הביא קרבן אחד לשלמי שמחה, וי"א שיוסיף על הקרבן הקיים.
   ב. בכל אופן.
   ג. מחלוקת.

<u>רשות-</u> איזה איסור יש בהפרשת מעשר בהמה ביום טוב?
   א. מתקן.
   ב. חשש צובע, וי"א גם מקדיש ביו"ט.
   ג. חשש צובע, ומתקן.

ההגרלה השבוע על

תו קניה ע"ס 500 ₪

לבחירה: אושר עד/יש.

הגרלה נוספת על מדור לדעת חכמה:

ע"ס 150 ₪

"לדעת"

מבחן שבועי – בדף היומי

לע"נ ר' ברוך ב"ר יוסף יום טוב ז"ל

073-7289669

פרשת ויקהל ~ חגיגה יא עד יז ~ מבחן מס' 112

המערכת הטלפונית נפתחת בכל שבוע, מיום חמישי עד יום שני בלילה.

לרישום ועשיית המבחן, לפרטים נוספים ולנקודות ההפצה
ניתן לשמוע בקו הטלפון: 073-7289669 .

כמו"כ ניתן לקבל ולעשות המבחן במייל באופן קבוע,
ע"י רישום בכתובת: a0527692282@gmail.com.

1. **באיזה שיעור שרץ מטמא בנגיעה?**
   א. רק בשרץ שלם.
   ב. י"א כעדשה, וי"א כזנב הלטאה.
   ג. י"א כזית וי"א כביצה, ושלם מטמא אף בפחות מכך.
2. **באלו דברים הנכרים מוזהרים כמו ישראל?**
   א. ברכת השם ועבודה זרה.
   ב. עריות.
   ג. שתי התשובות נכונות.
3. **מדוע הקב"ה גנז את האור שאדם הראשון היה רואה בו מסוף העולם ועד סופו?**
   א. מפני דור המבול והפלגה שמעשיהם מקולקלים.
   ב. כדי שיהיה לאדם בחירה בין טוב לרע.
   ג. מפני חטאו של אדם הראשון.
4. **מה אסור למסור לנכרי?**
   א. דברי תורה.
   ב. סתרי תורה.
   ג. מעשה מרכבה.
5. **מדוע זכה נבוכדנצאר למלוך על כל העולם?**
   א. בזכות ג' פסיעות שפסע לפני הקב"ה.
   ב. בזכות השירות שאמר לפני הקב"ה יותר מדוד.
   ג. שלא יאמרו אומות העולם שישראל נמסרו ביד אומה שפלה.
6. **מה הכונה "ירהבו נער בזקן"?**
   א. שבני אדם המנוערים מן המצוות ירהבו במי שמלא מצוות כרימון.
   ב. שבני אדם המנוערים מן התורה ירהבו שזקן שקנה חכמה.
   ג. שבני אדם שהמצוות החמורות קלות בעיניהם, ירהבו שבאלו שהמצוות הקלות חמורות בעיניהם.
7. **האם בתולה שנתעברה מותרת לכהן גדול, ומדוע?**
   א. מותרת, מפני שתולים שלא נבעלה.
   ב. אסורה, מפני שודאי נבעלה.
   ג. אסורה, מפני שעיבור מאדם אחר אוסר גם בלי בעילה.
8. **על מי נאמר כל שלא חס על כבוד קונו ראוי לו שלא בא לעולם?**
   א. על המסתכל בקשת.
   ב. על העובר עבירה בסתר.
   ג. מחלוקת.
9. **מתי מותר לפי בית הלל להקריב עולת ראיה וחגיגה של חג השבועות?**
   א. רק אחרי יום טוב.
   ב. גם ביום טוב.
   ג. גם ביום טוב וגם בשבת.
10. **כמה ימים יש תשלומין לקרבנות חג השבועות?**
    א. יום אחד.
    ב. כל שבעה.
    ג. כל שמונה.

מדור- לדעת חכמה

לע"נ ר ישראל יעקב ב"ר יצחק אייזיק ז"ל

1. **מדוע המלאכים אומרים שירה בלילה ולא ביום?**
   א. מפני שביום האור הגנוז אומר שירה.
   ב. מפני כבודם של ישראל שמקלסים ביום.
   ג. מפני שהחטאים שעושים ביום ממעטים כביכול את כבוד הקב"ה.
2. **מדוע היה צד לגמרא שמותר לסרס כלב (רש"י)?**
   א. מפני שהוא טמא וא"א להקריבו למזבח.
   ב. מפני שאפילו חליפיו אסורים למזבח משום מחיר כלב.
   ג. מפני שיש ענין שהכלבים לא יתרבו.
3. **האם אחר זכה לבסוף לעולם הבא (גמרא ורש"י)?**
   א. לא, מפני שאחר אין לו חלק לעולם הבא.
   ב. כן, לאחר שהתייסר בגיהנום.
   ג. לא זכה לעולם הבא, אבל ניצל מהגיהנום.
4. **באיזה דין טעה יהודה בן טבאי בהריגת העד זומם?**
   א. שאין עדים זוממים נהרגים עד שייזומו שניהם.
   ב. בדין כאשר זמן ולא כאשר עשה.
   ג. שלא בדק את המזימים בדרישות וחקירות כדין עדי נפשות.

<u>רשות-</u> האם בזמננו מותר להסתכל בכהנים בשעת נשיאת כפים, ומדוע (תוס')?
   א. מותר.
   ב. אסור משום שהמסתכל עיניו כהות.
   ג. אסור משום הסח הדעת.

ההגרלה השבוע על

תו קניה ע"ס 500 ₪

לבחירה: אושר עד/יש.

הגרלה נוספת על מדור לדעת חכמה:

ע"ס 150 ₪